PETAR GRGEC

MEKSIČKI MUČENICI

14687

10

ZNANSTVENA KNJIŽNICA NARODNE PROSVJETE
KNJIGA 9.

PETAR GRGEC

MEKSIČKI MUČENICI

SA SLIKAMA

1—5000

TISAK I NAKLADA „NARODNE PROSVJETE“,

ZAGREB

1928.

1. NASLJEDNIK NERONOVE SLAVE.

Predsjednik meksičke federativne republike, Plutarko Elias Calles rekao je još prije, nego što se uspeo na najviše mjesto u državi da će kao kakvom zubljom rasvijetliti najmračnije i najzabitnije zakutke Meksika.

Učinio je više, nego što je obećao. Upalio je u svojoj ispaćenoj domovini nesamo jednu zublju, nego i cijeli požar, iz kojega odjekuju poklici novovjekih kršćanskih mučenika: »Umiremo nedužni, umiremo kao žrtve fanatične mržnje bezvjeraca protiv katoličke Crkve! Živio Krist Kralj!«

Predsjednik se Calles ne treba bojati za svoju besmrtnost. Dok je svijeta i vijeka, spominjat će se njegovo ime uz imena Nerona, Domicijana, Dioklecijana i drugih progonitelja katoličke Crkve. Stara se povijest obnavlja. Kao što je nekada Neron u ime krivo shvaćene državne misli pribijao kršćanske mučenike na križ ili ih ušivene u zvjerinje kože dao derati od divljih pasa ili ih oblijepljene smolom dao paliti u svojim vrtovima, da mu noću rasvjetljuju putove, po kojima se on vozio u sjajnoj kočiji upravljajući sam konjima, odjeven poput plaćena cirkuskog vozača: — tako i moderni Neron Calles primorava meksičke katolike, da pogaze Božji zakon i da priznadu njegove protuvjerske naredbe normama svoje savjesti, a kad oni ne mogu i ne će da to čine, baca ih on u tamnice, daje ih obeščašćivati

i strijeljati bez odluke redovnog suda i bez saslušanja svjedoka.

Calles nije osamljena pojava. On je tip cijelog niza političara, on je predstavnik jedne ideje, dakako krive ideje, koja imade velik broj pristaša na cijeloj zemaljskoj kugli. Callesovo shvaćanje države i njegova praktična primjena državne vlasti proizlazi iz istoga idejnoga sistema, kojemu služe svi liberalci. Svejedno, zove li se takav liberalac Mussolini ili Primo de Rivera ili Herriot ili Radić ili Poincare ili Cankov. Razlika može biti jedino u taktici ili žestini borbe, ali osnovne su njihove misli i konačne težnje gotovo posve jednake, oni su u animoznosti protiv katoličke Crkve svi medjusobno solidarni.

Zato je razumljivo, što se evropsko i američko novinstvo zauzima razmjerno dosta malo za katolike u Meksiku. Progonitelje Callesova kova osudjuju osim katoličke Crkve još jedino političke struje, koje imadu svoje predstavnike u dru Marxu, dru Seipelu, dru Koroščcu, Šrameku i don Sturzu. Ostali postaju svojom šutnjom ili izričitim odobravanjem direktni ili indirektni ortaci Callesovih zločina.

Slobodni su zidari bili podigli veliku buku po cijelom svijetu radi smrtne osude anarhista Sacca i Vanzettia. Cijela je Evropa i Amerika brujala nekoliko mjeseci od vijesti i članaka protiv američkih sudaca, koji su izrekli svoju osudu barem nakon redovitog sudskoga postupka i nakon saslušanja samih optuženika i njihovih branitelja. Danas ta ista štampa, koja se kod Sacca i Vanzettia ogorčavala u ime nekakve čovječnosti, prikazuje meksičke progonjene i goloruke katolike, koji su lišeni svih čovječjih prava, kao kakve buntovnike, pljačkaše i ubojice. Eno, mogli smo čitati u »Obzoru« pod naslovom »Odnos Crkve i države u Meksiku« ovu vijest:

»London, 10. travnja. U razgovoru sa suradnikom »Daily Expressa« izjavio je predsjednik meksikanske vlade Calles, da je istina da je vladina stranka oko pedeset katoličkih svećenika dala smaknuti zato, jer su digli oružje(!) protiv vlade. Meksiko će svoju borbu protiv stranih svećenika nastaviti i nastojati da odgoji svoje

Plutarko Elias Calles u mladim godinama.

svećenike te da stranci ne sišu narod. Na 15.000 duša u Meksiku dolazi oko 300 rimokatoličkih svećenika, a od toga se mora narod osloboditi«.

Tako glasi ta vijest od početka do kraja. I nikakva više komentara nema o njoj. A možda je i bolje, da je komentar izostao, jer da je urednik lista, u kojem suradjuju dr. Potočnjak, dr Hinko-

vić i drugi slobodni zidari, stao da raspravlja o meksičkim prilikama, zacijelo bi se povezo za Stjepanom Radićem, koji je u svojem »Slobodnom Domu« slavio Callesovu vladu kao »vladu radnika i seljaka«, a katoličku je Crkvu u Meksiku obružio kao aždaju, koja proždire sav imutak meksičkoga naroda.

Meksička vlada puni liberalno novinstvo cijeloga svijeta ovakvim vijestima, u kojima se najbezočnija laž i podvala druži s najogavnijim cinizmom i licemjerstvom. Tko je samo malo zavirio u unutrašnje prilike Meksika, tomu je odmah jasno, da je Callesova izjava od početka do kraja lažna. On i njegovi slobodnozidarski drugovi oteli su Crkvi sav imutak, opljačkali crkve i oltare, oteli svećenicima sva gradjanska prava, a sada bi to osiromašeno i progonjeno svećenstvo htjeli prikazati kao hajduke i pijavice, koje sišu narod! Poubijali su velik broj svojih rodjenih sinova, koji su čistokrvniji Meksikanci nego i sam predsjednik republike Calles, a sada vele, da se bore protiv stranaca! Ne usudjuju se ni prstom maknuti protiv stranih kapitalista, koji eksploatišu meksičke rudnike i radnu snagu meksičkog naroda, a ovdje se, kukavice jedne, udaraju u prsa i prikazuju svoju borbu protiv vjere gotovo svih svojih državljana kao borbu protiv nekakve tuđinštine! U Meksiku otpada na 14 milijuna i nekoliko stotina hiljada katolika oko 4000 svećenika, dakle na 15.000 duša najviše 4 svećenika a gospodin Calles misli, da smo mi zaboravili i najprimitivnije računske operacije, pa nam od broja 4 pravi 300!

Tu se vidi, da imademo posla s političarom, kojemu je laž i farizejština prešla potpuno u krv. On je izgubio svaki smisao za pravdu, iz njega govori jedino mržnja, na dnu cijele njegove argumentacije leži krvoločna odluka: »Ubijat ću vas, jer ste katolici!«

Calles se trudi da sakrije pred svijetom istinu. Badava mu sav taj trud. On postaje u očima svih nepristranih ljudi optuženik, koji se ne može obraniti ni pred sadašnjošću, a još manje pred budućnošću. S njime zajedno postaju optuženici svi slobodni zidari i svi liberalci, koji ga podupiru i koji ispovijedaju iste ideje kao i on.

2. ZEMLJA VJEČNOGA LJETA.

Mi Evropljani nemamo katkada jasne predodžbe o veličini azijskih, američkih i afričkih zemalja. Budući da ih obično gledamo na zemljovidima silno umanjene, ostaje nam u pameti slika, kao da se tu radi o kakvoj Albaniji, Lotiškoj, Luksemburgu ili Lihtenštajnu. Tako mi gotovo općenito govorimo o »malenom Japanu«, premda nam ne pada na pamet, da nazovemo malenom na pr. i Njemačku, kojoj je teritorij za jednu trećinu manji od japanskoga.

I Meksiko (izgovara se zapravo: Mehiko) čini se Evropljanima u prvi mah malen, premda zaprema površinu od 1,986.200 četvornih kilometara. To je dakle zemlja, koja je više nego tri puta veća od cijeloga balkanskoga poluotoka, četiri puta veća od današnje Njemačke, šest puta veća od Italije, a četrdeset i pet puta veća od Hrvatske i Slavonije.

Ako tudjinac dodje u Meksiko sa strane Atlantskog oceana i Meksičkog zaliva pa se iskrca u Verakruzu ili Tampiku ili ako prevali Tihi ocean pa izadje na kopno u Akapulku ili kojoj drugoj zapadnoj meksičkoj luci, slabo će mu se svidjati ta zemlja, koja je isto tako blizu ekvatoru kao najjužniji dijelovi toploga Egipta. Na daleko i široko ne vidi se okolo primorskih gradova nikakvo kultivirano tlo. Svuda pusta pješčara, ispresijecana karakterističnim tropskim savanama, na kojima raste u kišovito doba godine busenje

bodljikave trave, a kad nastupi doba suše, onda se sav kraj pod usijanim zrakama tropskoga sunca pretvori u pustinju, u kojoj strši tek po gdjekoja kržljava palma ili nisko grmlje kaktusa.

Ali kad se putnik uspne željeznicom u sredinu zemlje, tu ga dočeka plodna visoravan, koja se uzdiže iznad mora 1000 do 2.500 metara. Raslinstvo je mjestimice tako bujno, te ti se čini, kao da se nalaziš u džunglama najpustolovnijih priča. Goleme površine tla pokrivene su šumama kaktusa, kojima su izdanci slični cijevima na orguljama, a dižu se u ravnom redu u visinu jedno petnaest i više metara. Uz kaktuse se javljaju palme, koje imaju najrazličitije oblike, počevši od oblika kista do oblika vjetrenjače, zatim dolaze banane, bambus, agave, bezbrojne vrste azaleja, oleanderi, pinije i drugo tropsko i suptropsko bilje. U šumama se bori za opstanak golemo mnoštvo gmazova, a na drveću se gnijezde rajčice i papige, koje se pod divnim modrilom meksičkoga neba blistaju u svim nijansama žarkih boja, ali ujedno podižu paklenu buku, koju ne mogu podnijeti ni grabežljive zvijeri. Bujnost meksičke tropske vegetacije označuje najbolje njemački putopisac Leo Matthias, kada u svojoj knjizi »Ausflug nach Mexiko« pripovijeda, da uprava meksičkih državnih željeznica mora izmedju Tiere Blanke i Saline Kruza par puta na tjedan slati naprijed pred svojim vlakovima posebna kola, koja polijevaju prugu kemičkim rastopinama, da unište nabujale trave i korov, jer bi drukčije vlak zapeo u guštari, košto u sjevernim zemljama znade zapeti u snježnim smetovima i zapusima.

Tek jedan dio meksičke plodne zemlje pretvorili su ljudi u njive, livade, vinograde, vrtove i voćnjake. Tlo rodi gdjegdje po sedam puta na godinu, i to tako, da neprekidno traje sjetva, žetva i berba. Najveći se dio stanovništva hrani

kukuruzom i bobom, ali imade mnogo i riže, pšenice i ječma. I na vanjska se tržišta izvozi sladorovac, pamuk, kakao, kava, kaučuk, duhan i mahagonijevo drvo. Masline, biber naranče i citrone daju najaromatičnije plodove svoje vrste. Meksičko narodno opojno piće nije ni vino ni pivo, nego tako zvani sok pulke (pulque), koji se dobiva iz mesnatog lišća američke agave. Indijanci su već prije otkrića Amerike poznavali to piće, koje doduše djeluje na organizam vrlo štetno, ali ipak ne radja onim strašnim posljedicama, kojima je kod Indijanaca u sjevernoj Americi urodila evropska rakija.

Na planinama u visini od tri hiljade metara nestaje pomalo tropskoga bilja i bjelogorice, a javlja se crnogorica. Neki vrhunci uzdižu se iznad pet hiljada metara. Cijela zemlja imade vrlo mnogo vulkanskih osobina. Devet vulkana još i sada djeluje, a četiri su mrtva. Zanimljiv je pogled na gdjekoji takav vulkan, kojemu se vrhunac puši od vrućeg dima i pare, a ispod toga se oko brda vije u nekoj visini snježni plašt. Meksička je visoravan na mnogim mjestima raskidana dubokim provalijama, u kojima šume visoki slapovi.

No kao u svem ostalom, tako je i u vegetaciji Meksiko zemlja najvećih kontrasta i paradoksa. Iz krajeva, koji su plodnošću slični staromu Egiptu i Mezopotamiji, dolazi putnik u krajeve, koji podsjećaju na neke slabo plodne krajeve u srednjoj Africi. Osobito se ističu svojim savanama, stepama i pustolinama države Čihuahua, Baja Kalifornija, Sonora i Halisko (Jalisco).

U toj prostranoj zemlji vječnoga ljeta, koja ne zna, što je zima, traže svoje bogatstvo naročito petrolejski magnati sjeverne Amerike. Preko dvije tisuće parobroda, punih petroleja, odilazi svake godine u svijet samo iz luke grada Tampika u Meksičkom zalivu. Bogatstvom petroleja

Meksiko je druga država na svijetu, ali glavnu korist od petrolejske industrije ne vuku domaći sinovi, nego tudjinci. Osim petroleja imade Meksiko vrlo mnogo srebra, zlata i drugih kovina. U produciranju srebra Meksiko je prva država na svijetu.

Glavni grad Meksiko imade preko 600.000, a s okolicom i oko 800.000 stanovnika. To je već od davnine srce cijele zemlje, zato je razumljivo, da su svi revolucionarci išli najprije za tim, da se tu čvrsto ugnijezde. Od ostalih gradova samo Gvadalahara i Puebla imadu preko 100.000 stanovnika, a ostali su gradovi manji.

3. MJEŠAVINA RASA I CIVILIZACIJA.

Meksiku bi bila potrebita dalekovidna, pravedna, stroga, širokogrudna i koncilijantna vlada, pa i ona bi naišla na velike poteškoće već zato, jer ta država nema jedinstvenoga stanovništva. Ne samo da su se tu sastali različiti narodi i jezici, nego i različite rase i civilizacije. Kraj velikih narodnih, rasnih i socijalnih suprotnosti u domaćem žiteljstvu uvijek postoji mogućnost, da koja vanjska sila povede Meksikance jedne protiv drugih u bratoubilački gradjanski rat. Time se osobito znadu okoristiti pohlepni sjeverni Amerikanci, kojima robuje u rudnicima i u tvornicama najmanje jedna trećina meksičkoga stanovništva.

Gospodski sloj zemlje sačinjavaju Kreoli, potomci španjolskih osvajača i naseljenika. Oni su doduše u novčarstvu ovisni o bankarima sjeverne Amerike, ali zato imadu kao veliki posjednici još i danas veći dio zemlje u svojim rukama. U kulturi nijesu dovoljno produktivni, zato nemaju nikakvih svjetski priznatih predstavnika u znanosti i umjetnosti. Premda se osjećaju nečim drugim od evropskih Španjolaca, ipak su još i danas u književnosti, kiparstvu, slikarstvu i u ostaloj duševnoj kulturi potpuno ovisni o Španiji. Rado ističu

svoju »čistokrvnost« smatrajući se nekom meksičkom aristokracijom, u kojoj teče »plava krv«, ali to je u najviše slučajeva utvaranje, jer danas imade već malo Kreola, koji ne bi u žilama imali i indijanske krvi. Demokratizacija je života na cijelom svijetu potisnula u pozadinu aristokraciju, zato su i Kreoli sa svojim pseudoaristokratskim tradicijama i s ponosom španjolske »velike gospode« izgubili uzde državne vlasti. Kreola imade danas u Meksiku oko tri milijuna.

Najutjecajniji sloj u meksičkoj politici i kulturi jesu tako zvani Mestici, to jest mješanci Indijanaca i drugih rasa. Oni govore španjolski kao i Kreoli, ali se ipak ne osjećaju Španjolcima, nego imadu potpuno izgradjenu meksičku nacionalnu svijest. Ne stide se svojega mješovitoga podrijetla, no zato ipak gledaju s visoka na čistokrvne Indijance smatrajući se nečim višim od njih. Mestici zapravo sačinjavaju onaj elemenat, koji je danas nosilac meksičke samostalnosti i suverenosti. Zauzeli su učiteljska, novinarska, činovnička, trgovačka i maloposjednička mjesta. Španija nije za njih zemlja, odakle bi poput Kreola nabavljali sve svoje ideje i modu. Budući da su dobrim dijelom veliki revolucionarci, više se dive Francuskoj i njezinu protucrkvenomu i masonskomu liberalizmu, a u novije vrijeme i boljševičkoj Rusiji. Imade ih oko šest i po milijuna, zato odlučuju u svim državnim i općinskim izborima, koliko se u Meksiku, klasičnoj zemlji pučeva i diktatora, može uopće govoriti o izbornom pravu i izbornoj slobodi. Kreoli i evropski Španjolci nazivaju Mestice više puta i u naučnim knjigama Indijancima, zato se ne trebamo čuditi, kada u štampi nalazimo tvrdnju, da meksička država imade osamdeset postotaka indijanskoga stanovništva.

Pravih, čistokrvnih Indijanaca imade u Meksiku oko šest milijuna. To je pretežna većina

»crvene rase«, jer Indijanaca svih skupa imade u sjevernoj, srednjoj i južnoj Americi devet do deset milijuna.

Naši su pojmovi o Indijancima redovito previše romantični. Upoznali smo ih iz pripovijesti Coopera, Karla Maya, Marka Twaina i drugih pisaca, koji su potencirali njihove prave ili izmišljene osobine do abnormalnih dimenzija prikazujući ih većinom kao ratnike, ljudoždere, zločince i okrutnike, koji imadu vanredno razvijene instinkte, a misle samo na to, kako će bijelcima guliti s glave kožu za skalpove. Medjutim ti se literarni tipovi, koje upoznajemo već u djetinjstvu, vrlo mnogo razlikuju od tipova, koji se nalaze u zbiljskom životu. Meksički su Indijanci često miroljubiviji elemenat nego Mestici. I oni doduše mnogo sudjeluju u gradjanskim ratovima, koji slabe meksičku državu, ali više nahuškani i vođeni od drugih nego svojom incijativom. Dok su Mestici i Kreoli većim dijelom oboružani revolverima, Indijanci su razoružani, i broj je zločina medju njima manji.

Ne zna se točan broj meksičkih Indijanaca poganske vjere. Katolička je vjera većini donijela civilizaciju, koja ih je učinila barem donekle sposobnima za životnu utakmicu i borbu. Dakako, unatoč divskomu naprezanju dušobrižnoga svećenstva i misionara ostalo je u indijanskom životu još prilično mnogo ostataka poganskoga praznovjerja. Oni ljube katoličku vjeru i mnogi su žrtvovali za nju i svoj život kao mučenici, ali široki slojevi pojedinih plemena imadu još dosta poganskih običaja. Mi se Evropljani ne možemo previše zgražati nad tim, jer i u nas imade vjere u vračare, vile, vještice, vukodlake i uroke.

No krivo bismo mislili, kad bismo Indijance držali jednim narodom. Indijanci su rasa te se u samom Meksiku dijele na jedno osamdesetak plemena, koja govore gotovo isto toliko jezika i još

više narječja. Španjolski jezik prihvaća samo indijanska inteligencija. Inače i u samoj neposrednoj blizini glavnoga grada stanuju Indijanci, koji većinom ne znadu ni riječi španjolski. Župnici i misionari uče ih molitve, evandjelje i sav nauk vjere u njihovu materinskom jeziku poštujući i kod ovih primitivaca njihova prirodna prava.

Indijanci su neisporedivi trkači i nosači tereta. Imadu veoma razvijene narodne obrte, a osobito rezbarstvo, lončarstvo i ornamentiku. U gradovima doduše propadaju i podaju se svakojakim porocima, ali se na selima ne vide u njih nikakvi tragovi ni tjelesne ni duševne degeneracije. Mnogi njihovi sinovi, koji su se podigli do najviših mjesta u Crkvi i u državi, pokazali su, da ni u dobrim ni u zlim svojstvima ne zaostaju nimalo za Kreolima i Mesticima. Mnogi su meksički svećenici čistokrvni Indijanci. I progonjeni junački biskup grada Duranga Diaz jest Indijanac. Indijanski su čistokrvni sinovi i predsjednici meksičke republike Benito Juarez, Comonfort i u najnovije vrijeme Obregon.

U zamršenosti svih mogućih pitanja, koja drmaju meksičkom saveznom republikom, indijansko pitanje spada medju najteža i najopasnija. Sjedinjene Države sjeverne Amerike bile bi možda već anektirale Meksiko, ali se boje, da bi se Indijanci, Mestici i Kreoli mogli ujediniti sa sjeverno-američkim Crncima, a to bi poremetilo današnji tijek politike u Uniji.

4. SPOMENICI STARE VELIČINE.

Gdje u narodu ili u državi nema dovoljno utvrdjenih i dugovječnih tradicija, tu može život lakše biti izvrgnut neprestanim potresima. Govorili protivnici »pasatizma« i tradicionalizma što im drago, stalno je svakako to, da je veza s prošlošću, iako ne jedini, a ono ipak vrlo znatan osnov

narodne stabilnosti i snage. Prevelika ukočenost tradicije može doduše da bude jaka zapreka narodnomu napretku, ali narod bez ikakve tradicije sličan je laganu čamcu, koji se zaputio na uzburkano more, da se kroz oluju utrkuje s velikim i teškim oklopnjačama.

Priroda je u Meksiku mnogo veći neprijatelj djelima ljudskih ruku nego u drugim zemljama. Biljke povijuše i nametnice mogu da razore svaki kip i gradjevinu brže nego kod nas. Cijela napuštena stara naselja s hramovima, grobnicama i tvrdjavama obrasla su kaktusovim i palmovim šikarjem i najraznolikijim guštarama. Čini se, kao da ljubomorna priroda hoće dokazati, da je snaga njezine bujnosti i razaranja kud i kamo jača od stvaralačke snage čovjeka.

Unatoč tomu nalazi se u Meksiku mnogo spomenika, koji nam pričaju o velikoj starini. U blizini Teotihuakana, Papantle, Zempoale, Matle i drugih gradova ili bolje reći sela sačuvale su se goleme kabaste piramide, hramovi, palače, umjetni brežuljci, relijefi i kipovi, koji nas podsjećaju na veličanstvene spomenike Asirije, Babilonije, Egipta, Italije i Grčke. Starinski kipovi, koji predstavljaju kumire s prekrštenim nogama, uzdignutim rukama i divlje glupim ili ekstatičnim licem, dozivaju čovjeku u pamet najstarije kipove azijske Indije i Kine. Neki mozaici mogu se živošću mjeriti s najboljim grčkim i rimskim mozaicima.

Arheolozi — u prvom redu američki — posvećuju veliku pažnju tim starinama. Na poluotoku Jukatanu, u pokrajini Verakruzu, u okolici glavnoga grada Meksika i drugdje otkrivaju se ispod palmovih i kaktusovih šuma čitavi gradovi, koji svjedoče, da su tu prije dolaska Evropljana živjeli narodi s vrlo razvijenom kulturom. Na osnovu staroga meksičkoga slikovitoga pisma, pomoću komparativne filologije, pomoću analize samih gradjevina i drugih ostataka prošlosti riješena je

već danas mnoga zagonetka meksičkih davnih i pradavnih vremena. Azteki, Tolteki, Maje-narodi, Zapoteki i drugi stvaraoci ovih kultura poznavali su astronomiju i neke druge nauke isto tako dobro kao i stari Egipćani i Asirci. Linija se njihove umjetnosti doduše ne uzvija onako veličanstveno i skladno u visinu kao linija Grka i Rimljana, ali ni oni ne puze zemljom kao kakvi četveronošci.

Stari meksički kumir Hochipili.

U kulturi starih meksičkih naroda bilo je mnogo toga, čime se danas ne bi mogli ponositi ni najveći divljaci. Ali takvih se crta nalazi i u kulturi starih evropskih, afričkih i azijskih naroda, pa opet to danas ne smeta civiliziranim narodima, da se koriste tom kulturom i da nadovezuju na nju svoje tradicije. Napori duha kod Grka, Rimljana, Egipćana, Indijanaca, pa i Babilonaca nijesu ostali bez nasljednika, nego su, pročišćeni, postali baštinom cijeloga obrazovanoga svijeta. A kad čovjek pogleda veličanstvene spomenike starih meksičkih naroda, najčudnije mu je to, što nema nikoga, tko bi htio da bude baštinik i nastavljač dobrih strana toga duševnoga stvaranja.

Zar su možda izumrli oni narodi, kojima pripada legitimno baštinsko pravo, da nastavljaju tu kulturu? Ti narodi postoje, jer to su u prvom redu meksički Indijanci, a onda i meksički Mestici, koji ne će da budu španjolski bastardi, nego žele da imadu što dublje korijenje u svojoj meksičkoj domovini. Ali izmedju drugih meksičkih nevolja nije najmanja ni ta, što svjetovni meksički pokreti ne znadu iz svojih vlastitih originalnih elemenata stvoriti svoj izraziti nacionalni tip, nego uvijek pokaskavaju za liberalcima Madrida, Pariza i Njujorka ili u najnovije vrijeme za boljševicima Moskve. Postoji golem materijal prošlosti, postoji opće zanimanje u svijetu za jednu cijelu rasu i za urodjenike cijeloga američkoga kontinenta, a u samih nosilaca meksičke državne i nacionalne ideje nema dovoljno snage, da asimiliraju ponajprije one sokove, kojima toliko obiluje njihova domaća gruda.

Jest, i u Meksiku se govori mnogo o nacionalizmu. Ali upravo oni, koji su najveći nacionalisti na jeziku, često su najviše udaljeni od duše svojega naroda, a katkada i od njegovih vanjskih osobina. Juarez, Comonfort, Obregon i drugi Indijanci, koji su prodrli u prve redove inteligencije, nijesu napisali nijednoga udžbenika za svoja indijanska plemena, ali su zato mislili, da u ime narodne ideje i napretka moraju progoniti ili prezirati one misionare i župnike, koji su u indijanskim selima učili zaostali narod vjeronauk, crkvenu povijest, prirodne nauke , racionalnije kućanstvo, higijenu, a uz to su pisali knjige i brošure u indijanskim narječjima. Za indijansko narodno odijelo, tako zvane sarapes, otimaju se svi tudjinci, ali Mestici, Kreoli, pa i sami inteligentniji Indijanci smatrali bi sramotom, kad bi takvo odijelo tek došlo u njihovu kuću. Danas je već na cijelom svijetu poznata originalna narodna ornamentika meksičkih Indijanaca, koju isporedjuju s

ornamentikom Kineza i Japanaca, ali i nju su morali da otkriju istom tudjinci. U indijanskom narodnom pjesništvu imade vrlo mnogo elemenata, koji bi mogli obogatiti forme estetskoga stvaranja, ali ni sami pisci indijanskoga podrijetla, kao na pr. Altamirano, ne umiju se poslužiti tim blagom.

Predstavnici meksičkoga liberalizma i slobodnoga zidarstva ne traže razvitak originalnih meksičkih osobina tamo, gdje svaki narod može da ima nešto svoje. Umjesto da usavrše i pročiste forme stare meksičke kulture i sadašnjih tradicija, oni bi htjeli »meksikanizirati« ono, što mora da bude zajedničko svim narodima. Bez trunka svoje originalnosti, nalazeći se u službi tudjinskih liberalnih pokreta, ne osjećaju oni, kako kuca bilo njihova naroda pa zato izvode glavne juriše protiv katoličke Crkve. Zaslijepljeni fanatičnom mržnjom, ne vide oni da bi bez katoličke kulture i katoličkih velikih spomenika i tradicija morao cijeli Meksiko da postane u kulturnom, socijalnom pa i političkom pogledu još sličniji onim tipičnim meksičkim guštarama, u kojima nametničke biljke sa zračnim korijenjem sprečavaju mahnitim neredom i parasitizmom razvoj plemenitijemu raslinstvu, koje pušta korijenje duboko u zemlju i živi o svojim vlastitim sokovima.

5. PRIJE 400 GODINA.

Meksički Indijanci (Indios), koji su prihvatili katolicizam, ne teže za obnovom svoje stare religije. Nemaju ni razloga toj težnji, jer ih kršćanstvo svojim božanskim i vječnim karakterom posve zadovoljava. Ali unatoč tomu nijesu oni oduševljeni svojim sadašnjim političkim i socijalnim podredjenim položajem. Živjeli oni mirno u svojim siromašnim selima, radili oni na kreolskim velikim posjedima (haciendas), prodavali nadjene ili

patvorene kipiće starih bogova, unajmljivali se u plaćeničke čete mnogobrojnih revolucionaraca ili proizvodili krasne primjerke svoje lončarske industrije: — uvijek i svuda živi u njihovoj duši neizbrisivo uvjerenje, da je njihova rasa vladala nekada samostalno Meksikom, i da su onda u njihovu zemlju provalili španjolski osvajači, koji su ih učinili gradjanima drugoga i trećega reda, a djelomice i robovima.

Čim su se nekoliko godina nakon Kolumbova prvoga putovanja Španjolci učvrstili na otocima »Zapadne Indije«, pohrlili su mnogi pustolovni ili poduzetni mladići u novi svijet, da traže tamo priliku za junačka djela, da se kojim srećnim slučajem obogate ili naprosto da zadovolje radoznalosti podražene mladenačke mašte. Medju takvim vratolomnim delijama nalazio se i Fernando Cortez, koji je prekinuo učenje prava na sveučilištu i zaputio se godine 1504. kao devetnaestgodišnji mladić iz Španije u S. Domingo, a odatle je prešao g. 1511. na Kubu, gdje je g. 1519. dobio od namjesnika Diega Velasqueza nalog da podje u Meksiko. Nakon izmjenične sreće i ljutih bojeva zavladao je Cortez g. 1521. definitivno Meksikom razorivši prijestolnicu meksičkih careva iz plemena Azteka i iskorijenivši carsku porodicu.

Nova golema pokrajina, koju su doskora nazvali Novom Španijom, imala je dosta razvijenu kulturu, koja je zapanjivala i same Španjolce. Aztečki su carevi nosili diadem urešen zlatom, draguljima i šarenim perjem. Palače su im bile raskošno uredjene, njihove su straže bile odjevene bogato kao kakvi vitezovi. Carski namjesnici pojedinih pokrajina i najodličniji plemići nastojali su da budu slični svojim vladarima. U utvrdama i u karaulama bila je smještena redovita vojska, koja je ostajala do smrti vjerna svojemu vrhovnomu zapovjedniku caru. Vezu izmedju pojedinih pokrajina i glavnoga grada, koji je stajao na mje-

stu današnjega Meksika, podržavali su brzi glasnici, koji su bili ustrajniji i brži od evropskih konjanika. Redoviti suci krojili su pravdu po stalnim zakonima.

Po svojem načinu života bili su Azteki slični starim Spartancima. Bili su neumoljivi u kažnjavanju prestupaka i zločina. Smrt je bila kazna nesamo za ubojice i izdajice, nego i za tatove, pijance, bludnike, preljubnike, neoprezne vojskovodje i podmitljive suce. Djecu su odgajali veoma strogo u posebnim zavodima, kojima su na čelu bili svećenici. Gojenci su morali rano ustajati, mesti i čistiti sobe, donositi drva i kuhati jelo. Da što jače otvrdnu, morali su više puta postiti i privikivati se na različite muke. Vježbali su se nesamo u upotrebljavanju oružja i u ratnoj taktici, nego i u različitim naukama. Pjevali su obredne pjesme, vršili zajedničke molitve, učili kalendar, astrologiju i tumačenje sna. Kad im je bilo petnaest godina, dolazili su u vojsku, gdje su dalje napredovali.

Godina se starih Meksikanaca dijelila na 13 mjeseci. Osim ovoga broja bili su stajaći i sveti brojevi još 4, 17 i 23. Četiri glavna božanstva zvala su se: Teskatlipoka, Huicilopohtli, Kvecalkoatl i Tlalok. Bezbrojni hramovi bili su podignuti po cijeloj zemlji. Stari kroničari pripovijedaju, da je u samom glavnom gradu Meksiku, koji je dobio svoje ime po bogu Huicilopohtliju ili Meksitliju, bilo oko 3000 hramova. No većinom nijesu to bili hramovi u našem smislu, nego veće ili manje piramide, koje su na vrhu bile okrunjene žrtvenikom i kipom kojega boga.

Mitske predodžbe o božanstvu bile su i u starih Meksikanaca u vezi s astronomijom i astrologijom. Groteskno je bilo njihovo poimanje, da se bogovi na nebeskom svodu loptaju, a lopte im nijesu ništa drugo, nego zvijezde. Kao što su Homerovi i Hesiodovi Heleni živjeli u obmami, da

njihovi bogovi silaze s Olimpa na zemlju i naslađuju se mirisom i tekom životinjskih žrtava, tako su i stari Meksikanci mislili, da svojim bogovima ne mogu pripraviti većega veselja, nego ako im uz hramove prirede golema utoptana igrališta, na kojima će se, kad sadju na zemlju, moći loptati i kuglati.

Kao što je u Spartanaca crna ljaga njihove povijesti gora Tajget, na kojoj su okrutni roditelji izlagali slabiju djecu, a u Feničana su i Kartažana najveća sramota ljudske žrtve, koje su se prinosile Molohu, — tako je i stara povijest Azteka zamračena golemim mnoštvom ljudskih žrtava, koje su njihovi sadistički svećenici klali naročito u čast bogu sunca i rata Huicilopohtliju. Neki španjolski pisci računaju, da je broj tih žrtava iznosio svake godine oko 100.000, ali to će biti po svoj prilici pretjerana bajka, koja je nastala i stoga, jer je trebalo naći što veće opravdanje za okrutno postupanje španjolskih osvajača prema Aztekima. Svakako je na meksičkim starim žrtvenicima svake godine izdahnulo vrlo mnogo nedužnih ljudi. Španjolci su našli takve nesretnike zatvorene u posebne krletke, gdje su ih čuvari hramova tovili najboljom hranom, samo da postanu što deblji. U odredjeni dan bili su ti tovljenici izvedeni na najviši vrh piramide. Dok je cijeli narod upirao oči u visinu, rasporio bi svećenik žrtvi prsa i izvukao iznutra krvavo srce, koje se još trzalo, te ga prikazao suncu, a lešinu bi turio dolje, gdje bi je dočekao narod, da je ispeče i priredi sebi ljudoždersku gozbu. Azteki su opravdavali te grozne žrtve time, što su učili, da žrtvovana ljudska krv daje snagu suncu, koje bi bez tih žrtava jednoga dana isijalo iz sebe sav žar i postalo hladno, a time bi nestalo i ljudskoga života na zemlji. Slično je simboličko značenje imala i druga vrsta okrutnih žrtava, koja se sastojala u tom, da su svećenici dovodili kod nekih

svečanosti na žrtvenike ljude, kojima su polagano gulili kožu s tijela utvarajući sebi, da time daju zadovoljštinu povrijedjenim bogovima.

6. ULOGA OSVAJAČA I MISIONARA.

I kod starih Meksikanaca, kao i kod ostalih rasa na svijetu, nalazimo tragove vjerovanju, koje bismo možda mogli svesti na zamračenu svijest o praobjavi. Naročito nas iznenadjuje, što su stari Meksikanci poznavali obred krštenja i znak križa, a uz to su očekivali »bijeloga Spasitelja«, koji će osloboditi ljudski rod od prokletstva i zlih demona. Španjolci su po uzoru starih Rimljana pokušali da to vjerovanje iskoriste za sebe. Budući da su neka plemena tek sa škripanjem zubi podnosila gospodstvo Azteka, prikazali su se Cortez i njegovi drugovi pred njima kao donosioci željenoga spasa. Uspjeh nije izostao. Mnogi su urodjenici s veseljem pozdravili nasilnu smrt domaćega cara Montezume. Ustanak je hrabrih Azteka na veselje Totomaka i Tlaskalanaca bio ugušen u moru krvi. Montezumina nasljednika Gvatemozina razapeše Španjolci na torturu, da iznude od njega priznanje, kuda je sakrio zlato, srebro i drago kamenje a kada nijesu mogli ništa saznati, dali su otvrdnulog junaka jednostavno smaknuti. No kad je batina počela jednako udarati one, koji su prije služili Aztekima, kao i same Azteke, tada su svi Indijanci uvidjeli, da Cortez nije nikakav »bijeli Spasitelj«, i da je novi jaram teži od staroga.

Poput svih osvajača nastojali su i Španjolci da meksičke Indijance oslabe uništenjem njihovih vodja. Pošto je bila iskorijenjena vladarska porodica, došli su na red plemenski poglavari, tako zvani kaciki. Tako su na primjer u Huaksteki svi kaciki te pokrajine bili svezani i strpani u četverouglatu drvenu kolibu, gdje su bili živi spaljeni. Pohlepni španjolski trgovci izmuzli su od meksi-

čkih Indijanaca najprije sve dragocjenosti, a onda su stali da i njih same prodaju kao roblje. Feudalna razdioba zemlje na »enkomende« (encomiendas), po kojoj su Španjolci podijelili medju se indijanska sela i indijansko stanovništvo, izrodila se na nekim mjestima u najveće izrabljivanje. Indijanac nesamo da nije smio jahati ni nositi isto odijelo kao Španjolac, nego je bio izvrgnut i najgorim okrutnostima. U trgovini robljem, koju je započeo već Kristof Kolumbo, odlikovao se naročito Nunjo de Guzman, koji je uništio cijelu pokrajinu Panuko na taj način, što je polovinu njezina stanovništva prodao u roblje, a druga se polovina razbježala po šumama i tamo propala.

Danas mnogi Španjolci naglašuju s ponosom, da se u Meksiku nalazi šest milijuna čistokrvnih Indijanaca, dok ih u pokrajinama, kojima vladaju Anglosasi, imade tek nekoliko stotina hiljada. To je istina, ali čija je to zasluga? Svakako ne onih Španjolaca, koji su služili samo bogu špekulacije Merkuru, jer bi kraj njih i meksičke Indijance bila zadesila ista sudbina kao i njihovu braću u sjevernoj Americi. Progonjena katolička Crkva može doviknuti danas cijelome svijetu, da zasluga za održanje crvene rase u Meksiku pripada njoj. I liberalni njemački pisac Leo Matthias priznaje u svojoj već citiranoj knjizi: »Da su se prilike u kasnijim godinama nešto popravile i da »Indio« nije unatoč gospodarenju španjolskih osvajača iščeznuo s lica zemlje, to je isključiva zasluga monaha, koje je Karlo V. na molbu Corteza odaslao u Meksiko«.

Osvajači (conquistadores) Meksika željeli su, da i katolički misionari budu ortaci njihovih zločina, ali misionari nesamo da su odbili od sebe tu nečasnu ulogu, nego su odlučno ustali na obranu Indijanaca pokazavši jasno, da nijesu prevalili Atlantskog oceana kao propagatori bilo čijega imperijalizma, nego kao apostoli božanskoga Spa-

sitelja, koji je jednako prolio svoju krv za sve ljude, narode i rase. Dok su pohlepni trgovci mislili na svoje materijalne probitke te su čuvali život Indijanaca samo toliko, koliko se to slagalo s njihovim eksploatisanjem, dotle su franjevci, dominikanci, a kasnije i isusovci pisali u Meksiku tako divne stranice crkvene povijesti, koje se mogu mjeriti samo s veličanstvenošću civilizacijskoga rada u paragvajskim indijanskim redukcijama i u nekim današnjim misijama medju zaostalim plemenima ljudskoga roda. Zasluga je tih redovnika to veća, što su oni bili sinovi španjolskoga naroda, pa ipak nijesu robovali španjolskomu imperijalizmu i šovinizmu.

Romanski su katolici dobrim dijelom i danas skloni tomu, da svoje nacionalne osobine pokušavaju nametati drugim narodima kao zahtjeve Crkve, u kojoj oni katkada teško luče nacionalni elemenat od božanskoga i sveljudskoga. Zato nije čudo, što su i španjolski franjevci u prvi mah kušali dakako u dobroj vjeri, da Indijancima propovijedaju u španjolskom i latinskom jeziku. Vidjeli su, da nemaju uspjeha. »U toj nevolji« — pripovijeda Mendieta u svojem djelu »Historia ecclesiastica Indiana«, »obratiše se izvoru dobrote i milosrdja, našemu Gospodinu, i umnožiše molitve i posne dane i mise i izmoliše od djevičanske Majke Božje zagovor... I Gospodin im stavi u srce misao, da s djecom, koja su bila njihovi učenici, postanu djeca, da nauče njihov jezik i da budu dionici razgovora toga malenoga naroda... I tako se dogodi, da su znali odbacivati dostojanstvo svoje osobe i igrati se s djecom šibicama ili kamenčićima... I uvijek su imali u jednoj ruci papir i crnilo, pa kad bi od Indijanca čuli koju novu riječ, odmah bi zapisali i nju i priliku, u kojoj ju je Indijanac rekao«.

Plod ovoga ustrajnoga rada, koji nas tako podsjeća na prostodušnost i strpljivost sv. Franje,

bio je rječnik glavnog indijanskog narječja, što ga je uredio franjevac Toribio de Motolinia. Drugi član franjevačkog reda o. Bernardino de Sahagun napisao je kasnije enciklopedijsko djelo o indijanskim običajima, vjeri, tradiciji i uopće o cijelom indijanskom životu. Preveo je osim toga evandjelje na aztečko narječje i usavršio latinsko-španjolsko-meksikanski rječnik.

Upoznavši jezik i običaje Indijanaca našli su franjevci i drugi redovi put do srca indijanskih plemena. Ostavljali su im sve njihove plemenske osobine, bili su do krajnosti širokogrudni, uklanjali su samo ono, što se nije slagalo s Kristovom naukom, i Indijanci, lišeni svojih starih poglavica, zavoljeli su ih nesamo kao svoje duševne vodje, nego i kao čuvare od pohlepe eksploatatora.

7. INDIJANSKO PITANJE.

Dok se u Meksiku vodila borba izmedju osvajača i misionara, cvao je u Evropi humanizam, koji je uz mnoge dobre strane imao vrlo velikih mana. Neki su humanisti bili došli dotle u oponašanju grčkih i rimskih klasika te su nazivali Boga »vrhovnim upraviteljem bogova« (deorum maximus rector), a Blaženu Djevicu »presjajnom nimfom« (nympha candidissima) i »srećnom božicom« (felix dea). Ti su ljudi bili tako ogreznuli u gdjekojoj zabludi preživjeloga poganskoga svijeta, te su dokazivali prema nekim ustanovama staroga rimskoga prava, da Španjolci imadu pravo učiniti Indijance svojim robovima.

Misionari su ustali protiv te nauke i protiv onih, koji su se nje držali u životu. Prvi biskup, a kasnije i nadbiskup grada Meksika franjevac Ivan Zumarraga javno je žigosao i izopćio iz Crkve tlačitelje Indijanaca. »Nikada ne ću dopustiti«, govorio je on u propovijedi, »da se vodi rat protiv Indijanca, koji nas ne napada i koji nije

nikada ništa čuo o kršćanskoj vjeri. Valja jurišati na dušu Indijanca, da je osvojimo za Crkvu.«

U pravo doba čula se i najautoritativnija riječ Kristova namjesnika Pavla III., koji je 2. lipnja 1537. izdao bulu »Unigenitus« na obranu potlačenih i progonjenih Indijanaca. Papa Pavao III. osudjuje meksičke eksploatatore kao »lakome sluge djavla«. To je bilo načelno rješenje indijan-

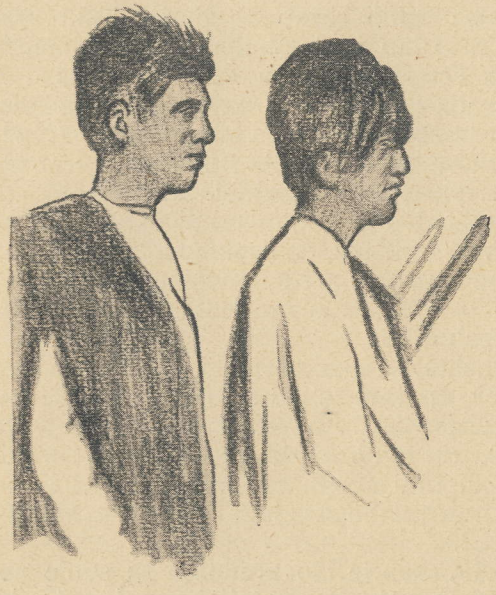

Meksički Indijanci.

skoga pitanja, kojim se tada zanimala cijela Evropa. To je bila magna charta libertatum crvene rase. Misionari su dobili potvrdu, da su na pravom putu, te su podvostručenim marom nastavili svoj blagoslovljeni rad.

Sve veći broj Indijanaca tražio je pomoć kod misionara. Osvajači htjedoše g. 1538. da smanje broj samostana, ali tada podje deset tisuća Indi-

janaca pred zastupnike svjetovne vlasti te ih na koljenima zamoliše, neka im ne otimaju njihovih jedinih zaštitnika. Udovoljiše im molbi, a oni su u znak zahvalnosti gradili crkve i bolnice. Kasnije su stanovnici pokrajine Mičoakana podigli kip patru Juanu de S. Miguelu, koji se naročito odlikovao medju njima svojim apostolskim životom.

Najustrajniji borac za čovječanska prava crvene rase bio je dominikanac Bartolomej de las Casas. On je naučavao, da narodi nijesu vlasništvo kralja i da svrha otkrića Amerike nije pljačkanje, nego proširenje vjere, pravde i ćudoredja. Više puta je putovao iz Amerike u Evropu i natrag. Neki mu povjesnici prigovaraju, da katkada nije bio dovoljno taktičan, ali svi priznaju njegovu veličinu, plemenitost i požrtvovnost. Nije se bojao ni pred najvišim osobama da kaže ono, što je smatrao pravednim. Jednom je kazao pred saborom:

»Mislite, visoka gospodo, mislite na svoje duše! Jer, da vam istinu reknem, silno se bojim za vaše spasenje... najveće su zlo bili uvijek oni, koji su na ovoj zemlji zapovijedali i vladali podupirući radi svojih osobnih interesa i radi svojega besmislenoga glada cijelu tu strašnu tiraniju...«

Las Casas je bio predobio za svoje nazore u Evropi Ferdinanda Katoličkoga, kasnije kardinala Jimenesa, a najposlije i Karla V. Njegovim se naporima imade najviše zahvaliti, što je Karlo V. g. 1542. izdao »nove zakone« (nuevas leyes), u kojima su Indijanci bili zaštićeni od zatiranja. Ropstvo je bilo najoštrije zabranjeno, gospodari velikih posjeda nesamo da nijesu smjeli Indijance prodavati, nego ih nijesu smjeli ni »uzajmljivati«. Nitko nije smio primoravati Indijance na besplatno podavanje živeža. U sudnici mogli su Indijanci imati svoje tumače i odvjetnike U ras-

polaganju baštinom, u trgovini, posjedovanju zemlje i rudnika proglašeni su Indijanci ravnopravnima sa španjolskim doseljenicima. Kod nekih zločina bile su odredjene manje kazne za Indijance nego za Španjolce.

Isto tako bili su Indijanci zaštićeni i sa strane crkvenih vlasti. Pouke i katekizmi morali su biti sastavljeni jezikom urodjenika. Sveti sakramenti i blagoslovine nijesu bili vezani ni uz kakve materijalne prinose. Indijancima je bio otvoren pristup u svećenički stalež i u najviše crkvene službe. Svećenici nijesu smjeli upotrebljavati Indijance za tlaku ni tražiti od njih desetinu.

Ali španjolski se osvajači ne htjedoše držati tih zakona, nego su ih svagdje kršili. Najposlije je i sam kralj odustao od toga, da traži njihovo provodjenje, pa ih je jednostavno ukinuo. Ojadjeni se Las Casas povukao iz svoje meksičke biskupske rezidencije Čiape (Chiapa) u svoju domovinu Španiju i tu je g. 1552. napisao očajnu knjigu »Kratko izvješće o razorenju Amerike« (Brevisima relacion de la destruccion de las Indias).

Indijanci ipak nijesu zaboravili svojih dobročinitelja. koji su im i kasnije bili najjači štit protiv duhovnih i tjelesnih neprijatelja. Kršćanstvo se raširilo brzo naročito medju onim plemenima, koja su se bavila ratarstvom. Kod nomadskih je plemena bilo mnogo teže. Propovijedanje je evandjelja kod njih bilo skopčano sa silnim zaprekama. Neki računaju, da nomadskih Indijanaca, koji su još i danas pogani, imade oko jedan milijun; no drugi vjerodostojniji dokazuju statistikom, da ni samih nomada nema toliko, a broj svih pogana među Indijancima da nije veći od 25.000.

U meksikanskim se gradovima i selima podigoše mnogobrojne crkve, koje su i vanjštinom nadvisivale stare poganske hramove. Progoni, unesene bolesti i opojna pića, promijenjene prilike materijalnog blagostanja i nesposobnost za

brzo prilagodjivanje novoj civilizaciji iskorijeniše mnoga plemena. No oni Indijanci, koji potražiše utočište u evandjelju, bili su osigurani nesamo za vječnost, nego su bili zaštićeni i od vremenitog uništenja.

Najznamenitije svetište i proštenjište postade crkva Gospe od Gvadalupea u blizini glavnoga grada Meksika. Sva pokrštena indijanska plemena nadjoše u tom svetištu najveći izvor svojega preporoda i utjehu u svim nevoljama. Strašni su udarci padali na ledja jadnih Indijanaca. Španjolski osvajači, koji su živjeli u dvorcima i ponosili se lijepim vanjskim gestama i sjajnim odijelom, pokazivali su toj podjarmljenoj rasi na svakom koraku svoju bezobzirnost. Jedine su crkve bile one postaje, gdje je i »Indio« mogao odahnuti i osjetiti, da je vrijednost njegove duše i osobe pred Bogom ista kao i vrijednost njegovih feudalnih gospodara.

8. BORBE ZA OSLOBOĐENJE.

Bojazan se Las Casasa nije ispunila. Indijanci su doduše bili silno prorijedjeni, ali nijesu bili uništeni. U borbi s nadmoćnijom evropskom civilizacijom uspjelo im je nakon par stoljeća da se okoriste i nekim tekovinama evropskoga gospodarstva. Od domaćih životinja imali su prije Cortezova dolaska u svojim dvorištima samo purana i posebna psa, kojega su tovili radi mesa. A sada su malo pomalo počeli da upotrebljavaju sve evropske domaće životinje. Goveda, svinje, konji, ovce, kokoši, koze, magarci, mazge umnožiše meksikansko blagostanje. Španjolci donesoše sa sobom rižu, kavu, naranče, pšenicu, ječam i mnoge druge žitarice i voćke. Sagradjene su bile mnoge ceste i uredjeni vodovodi. Crkva je osim toga podigla mnoge humanitarne zavode, od kojih su najveću korist imali Indijanci.

Razvila se nova civilizacija, koja je u gradovima imala pretežno španjolsko, a na selima pretežno indijansko obilježje. Španjolska je izvlačila golemu dobit iz svoje velike pokrajine. Aztečke riječi »čokolada«, »kakao« i »tomate« postadoše svojinom cijeloga civilizovanoga svijeta, a isto tako i proizvodi, koji su se pod tim imenima izvozili iz Meksika u Evropu. Najpožudnije su Španjolci iskorišćivali meksičke zlatne rudnike. Računa

Meksički seljaci.

se, da su iz jednoga jedinoga rudnika dobivali u jednoj godini zlata u vrijednosti od jedan milijun pesosa, a u nepune tri stotine godina dali su meksički rudnici Španiji oko dvije milijarde pesosa dohotka.

Više od šezdeset potkraljeva vladalo je Meksikom od Corteza do početka devetnaestoga vijeka. Neki su ostavili iza sebe dobar, a neki rdjav glas, ali nijedan nije bio potpuno svijestan, da se

u Meksiku radja za Španiju vrlo velik problem. Da je meksička uprava bila ne znam kako pravedna, opet bi u toj zemlji prije ili kasnije bilo došlo do pokreta za oslobodjenje. Javio se naime nov meksički rod, koji je imao sve slabiju vezu s »materom zemljom«; razvijao se nov organizam, koji je najposlije morao raskinuti španjolski državni kalup.

Aleksandar pl. Humboldt izdao je god. 1809. u Tübingenu svestranu knjigu »Versuch über den politischen Zustand des Königreichs Neu-Spanien«, u kojoj je pokušao da odredi i točnu statistiku meksičkoga stanovništva. Po njegovu računu bilo je tada u Meksiku: jedan milijun 750.000 čistokrvnih Indijanaca, jedan milijun 333.000 Mestica i nešto više od milijun španjolskih potomaka Kreola. Indijanci i Mestici osjećali su se i onako gradjanima drugoga i trećega reda, zato nije čudo, što su se medju njima javljale uvijek oslobodilačke težnje. Ali ni Kreoli, kojima je Humboldt odredio prevelik broj u svojoj statistici, nijesu bili pouzdan elemenat za Španiju, jer su i oni osjećali preveliku podredjenost »materi zemlji«. Sva viša činovnička mjesta popunjala su se uvijek novim došljacima iz Španije. Osim toga bila je španjolska vlada zabranila u Meksiku neke obrte i sadjenje vinove loze i masline, samo da utuče konkurenciju, koja je bila opasna španjolskoj industriji i poljoprivredi.

Kao reakcija na nerazumnu španjolsku kolonijalnu politiku sve se jače učvršćivalo u duši Indijanaca, Mestica i Kreola uvjerenje, da domaće meksičko stanovništvo ne smije dalje biti objekt isisavanja, nego mora samo uzeti sudbinu i bogatstvo Meksika u svoje ruke.

Koncem osamnaestoga i početkom devetnaestoga vijeka živio je u malenom meksičkom gradu Doloresu župnik Miguel Hidalgo y Costilla. Premda je bio Kreol po rodu, ipak su ga Indijanci na-

zivali svojim ocem. Nije zanemarivao svojih dušobrižničkih dužnosti, a uz to je radio medju Indijancima za njihovo socijalno podizanje. Usavršio je njihovu lončarsku kućnu industriju i uveo uzgajanje svilaca. Gdje je trebalo kakve intervencije pred bezobzirnim španjolskim činovnicima, tu se nalazio župnik Hidalgo.

Kad su napoleonski ratovi prodrmali Španijom i kad se na španjolsko prijestolje uspeo Napoleonov brat Josip Bonaparte, mislio je »otac Indijanaca« župnik Hidalgo, da Meksiko ne mora više biti vjeran novomu vladaru, već da može proglasiti svoju samostalnost. Španjolski kapetani Allende i Aldama opskrbiše Hidalga oružjem, i 26. rujna 1810. započeo je ustanak za oslobodjenje. Glasoviti »poklik iz Doloresa« (Grito de Dolores) otišao je od sela do sela i od grada do grada. Hidalgo se doskora našao na čelu 80.000 Indijanaca, koji su krenuli u boj s geslom: Viva la Virgen de Guadalupe (živjela Majka Božja gvadalupska)!

Hidalgo je kao »generalisimo de America« odmah proglasio ukinuće svih španjolskih monopola i izuzetnih zakona. S osobitom je strogošću zatražio, da se svi robovi imadu u roku od devet dana pustiti na slobodu, a tko toga ne učini, bit će kažnjen smrću. Vladine su čete bile više puta potučene, i već se činilo, da će ustaše potpuno pobijediti, kada je šezdesetgodišnji Hidalgo bio izdajom zarobljen od vlade. Razumije se, da se Crkva nije mogla zauzeti za nj, jer ona nije mogla preuzeti odgovornost za revoluciju. Budući da su Hidalgove čete bile počinile i neka zvjerstva, što je nužna posljedica svake revolucije, bio je »otac Indijanaca« osudjen na smrt i strijeljan 27. srpnja 1811. u Čihuahui. Hidalgov je ustanak nastavio njegov učenik svećenik Morelos, koji je bio Mestic, ali je i on bio g. 1815. uhvaćen i ustrijeljen.

Španjolci se nijesu starali, da uklone uzroke, koji su doveli do prvoga ustanka. Zato je g. 1820.

buknuo u južnim pokrajinama Meksika nov ustanak, koji se nije više ograničio na Indijance, nego su ga vodili Kreoli. Velik je dio Meksika bio u plamenu. Vlada je poslala protiv ustaša generala Iturbidea, ali kad je on vidio, kolike je dimenzije buna zauzela, postavio se g. 1821. na čelo ustaša te je s njima potjerao španjolskoga potkralja iz Meksika i proglasio Meksiko samostalnom državom.

9. U VRTLOGU NEMIRA.

Golema je većina Meksikanaca bila u nijekanju složna. Kad je valjalo rušiti španjolsko gospodstvo, svi se nadjoše na okupu osim neznatne španjolske stranke, u kojoj se ušančiše prijašnji vlastodršci i njihovi najbliži pomoćnici. Ali kad je novu državu valjalo izgradjivati, pokazalo se, da su različiti slojevi krenuli u boj za oslobodjenje s različitim težnjama.

Došlo je ponajprije do borbe radi oblika države. Vojnička stranka, kojoj je bio na čelu potomak starih Azteka i oslobodilac Meksika general Iturbide, tražila je, da Meksiko bude carevina. Carska je kruna bila namijenjena isprva jednomu burbonskomu princu. No doskora je mržnja protiv Španjolaca tako porasla, da se ta osnova nije mogla provesti. Tu je priliku iskoristio slavohlepni Iturbide, koji je doduše nekada postupao vrlo okrutno s meksičkim borcima za slobodu, ali je poslije i sam zamrzio na Španiju dotle, te se 18. svibnja 1822. proglasio carem Augustinom Prvim. Čini se, da je velika šteta, što Iturbideu nije pošlo za rukom da osnuje meksičku narodnu dinastiju. Monarhijski bi oblik dao jaču koheziju državi, u kojoj se sastadoše različite rase i svi stupnjevi civilizacije počevši od nomadskog divljaštva do najnaprednijeg ratarstva i industrije. Ali ljudi, koji su se zaklinjali

na ideje francuske revolucije, nijesu mogli nikako da se sprijatelje s monarhijom. Mnogo je kod toga odlučivala i osobna slavohlepnost ostalih revolucionarnih vodja, koji nijesu mogli gledati, da tkogod medju njima bude prvi. Pod pritiskom republikanaca, koje je vodio general A. Lopez de Santa Ana, bio je Iturbide već u ožujku god. 1823. primoran da se zahvali na prijestolju i da podje u progonstvo, a kad se god. 1824. ponovno vratio u Meksiko, bio je uhvaćen, osudjen na smrt i

Katedrala u prijestolnici Meksiku.
(Započeta od Corteza, a svršena g. 1656.)

ustrijeljen. Na taj način pobijedila je u Meksiku republikanska misao, koja je bila učvršćena prvim meksičkim ustavom god. 1824.

Kao svaka nova država, tako je i Meksiko morao uprijeti svu snagu, da dobije međunarodno priznanje. U pomoć mu pritekoše najprije Udružene Države sjeverne Amerike i Velika Britanija. One priznadoše meksičku samostalnost već god. 1825. Španjolska diplomacija, koja je god. 1821. i

1822. bila odbila, da na meksikansko prijestolje zasjedne jedan španjolski princ, nastavila je borbu protiv Meksika, ali je god. 1836. morala i ona priznati njegovu samostalnost. Ipak općenito međunarodno priznanje nije moglo zajamčiti Meksiku cjelokupnost njegova teritorija. Godine 1848. i 1853. morala je meksička vlada da ustupi Sjevernoj Americi gotovo polovinu države. Odonda je ostala u duši svih Meksikanaca neugasiva mržnja na američke Anglosase ili gringe (gringos). I danas, kad Meksikanac hoće da pokaže kojemu strancu najveći prezir, nazove ga gringom, to jest imenom, koje je drukčije rezervirano specijalno za sjeverne Američane.

Među najteža pitanja unutrašnje politike pripadalo je tako zvano indijansko pitanje. Duša indijanskih plemena teško se snalazi u oblicima evropske vladavine i evropskoga gospodarstva. Za vrijeme španjolskoga gospodstva bili su Indijanci izgubili u glavnom i onaj dio posjeda, što im ga je bio ostavio Cortez. Nije čudo, što su i oni mislili, da je kucnuo čas, kada mogu krojiti sebi slobodu na svoj način. Došlo je do mnogobrojnih indijanskih buna, od kojih je najznamenitija buknula god. 1847. na poluotoku Jukatanu. Posljedice su te bune bile upravo katastrofalne. Maje Indijanci ostadoše tako prorijeđeni, da se nijesu oporavili sve do današnjega dana. Na početku 19. vijeka živjelo je na poluotoku Jukatanu 465.000 stanovnika, a god. 1921., dakle 100 godina kasnije, nabrojeno ih je tek 406.000!

No nijesu mogli doći do mira ni Kreoli i Mestici, koji su vladali državom. Mnogobrojna politička, socijalna i prosvjetna pitanja tražila su brzo rješenje, a država bez ikakve tradicije i bez jake vrhovne vlasti nije mogla da stvori na vrat na nos stalnu političku liniju. Kad je jednom princip revolucije bio prihvaćen kao osnov državnoga razvoja, teško je bilo doći do pravoga legitimiteta. Anarhija je izjedala srž ove bogate države. Od god. 1821. do 1867. mijenjao se ustav 36 puta, a zemlja je imala u to vrijeme 72 poglavara. Nikako nije moglo doći do ravnovjesja. Sada je vlada bila srušena na pitanju agrarne reforme i socijalnog radničkog zakonodavstva, sada na pitanju odnošaja pojedine pokrajine prema centralnoj vlasti, sada opet na kojem pitanju vanjske politike.

Meksički su nemiri dali i Evropi povoda, da se umiješa u njih. Monarhistička stranka u Meksiku ponudila je carsko prijestolje bratu Franje Josipa Habzburgovcu Maksimilijanu. Uz pomoć francuskih četa iskrcao se Maksimilijan god. 1864. u Meksiku. Međutim i njegov se pokušaj izjalovio isto tako kao i pokušaj generala Iturbidea, jer je 15. svibnja 1867. bio uhvaćen kod Keretara (Queretaro) od republikanskih četa Benita Juareza, a zatim osuđen na smrt i 19. lipnja ustrijeljen zajedno sa svojim generalima Mejiom i Miramonom.

10. CRKVA U REVOLUCIJI.

Kad čovjek prouči svestrano povijest svjetskih revolucija, onda mu je istom jasno, kako je dalekosežno značenje pozdrava: »Mir vam!« Mir je prirodni preduvjet uspješnog propovijedanja evanđelja, a revolucija ubija ljubav prema Bogu i prema bližnjemu. Dakako, valja se čuvati, da ne bismo svaku borbu za slobodu smatrali revolucijom.

Ocjepljenje Meksika od Španije ne bismo mogli možda nazvati revolucijom, ali ono, što je došlo nakon toga, nije bilo ništa drugo nego trajna revolucija u najgorem značenju te riječi. Nije se poštivala peta ni sedma zapovijed Božja, nije se mogla razviti redovita građanska utakmica. Dok je jedna stranka pobijala drugu i oružanom silom, dotle su meksičke šume i gore postale sjedištem

mnogobrojnih hajdučkih četa, koje su držale cijele pokrajine u vječnom strahu. Kao hajduci odlikovali su se nesamo konjanički odjeli nepokrštenog plemena Apača (Apaches), nego i mnogi Mestici, pa i Kreoli. Događalo se čak i to, da su se pojedine stranke znale udruživati s takvim hajdučkim četama, ne bi li što lakše uništile svoje protivnike.

Položaj je Crkve u svakoj revoluciji izvanredno težak. Crkva nije oružana svjetovna sila, da bi se sama mogla braniti. Budući da se njezino područje proteže po svim državama na zemlji, to ona mora dokazati cijelomu svijetu, da je se ne treba nitko bojati, jer ona ne prisvaja sebi pravo da ruši države. Zato se danas nalaže najoštrije svećenicima u svim zemljama, gdje bjesne građanski nemiri, neka se posvete samo svojemu pastoralnomu radu, a političkim svojim pravima neka se služe samo u najmanjoj mjeri, i to tako, da ne dadu nikomu izlike za progone Crkve.

Meksička borba za slobodu nije imala u sebi na početku ni najmanjega žalca protiv Crkve. Svećenike Hidalga i Morelosa osudila je doduše nesamo svjetovna, nego i crkvena vlast, ali kad je Meksiko najposlije izvojštio samostalnost i kad je god. 1824. bio izglasan prvi republikanski ustav, bila je katolička vjera ipak proglašena državnom vjerom, i svako je drugo bogoslužje bilo zabranjeno. No doskora je Meksiko postao pozornicom nesamo rasnih i klasnih, nego i vjerskih bojeva. Krivi su tomu dakako bili u prvom redu slobodni zidari jednoga i drugoga engleskoga obreda, ali možemo da ustanovimo i gdjekoji propust meksičkih katolika.

Jedan dobar poznavalac meksičke povijesti piše god. 1927. u srpanjskom broju njemačkog katoličkog lista »Stadt Gottes« među ostalim i ovo: »Da je kler, koji je ovdje u Meksiku imao velik ugled, mogao protumačiti znakove vremena,

da je mogao slijediti narodni pokret i zauzeti se djelotvornije za pravedne zahtjeve beskućničkih klasa, zacijelo ne bi državni brodić Meksika nikada bio dospio u struju stogodišnjega kulturno-

Katedrala u Čihuahui.

ga boja...« Poslije toga prikazuje taj pisac u istom članku, kako se pristaše španjolskoga gospodstva nakon ocjepljenja Meksika nijesu mogli sprijateljiti s novim stanjem, nego su još g. 1827.

podigli pod vodstvom franjevca Arenasa ustanak u korist Španije. Ustanak je dakako bio ugušen, a posljedice toga koraka opisuje pisac časopisa »Stadt Gottes« ovako:

»Sada se narodni val nije više zaustavio ni pred crkvenim vratima. Otpor crkvenih krugova urodio je samo posljedicom, da su u Crkvi gledali glavnu tvrđavu omraženog starošpanjolskog feudalnog sistema te su bili spremni, da i na ruševinama ostvare narodne ciljeve i nade. Već prije bili su se mnogi španjolski članovi klera povratili u evropsku domovinu, a sada je slijedio nasilni izgon svih ostalih. Za krasno procvalu i organizovanu meksičku Crkvu bio je to strahovit udarac. Broj je klera spao u kratko vrijeme od 10.000 na kakve četiri tisuće. Šta više, meksička je Crkva izgubila tim nasilnim činom najbolje i najobrazovanije svećenike . . .«

Pisac u časopisu »Stadt Gottes« govori ovdje u prvom redu o kleru, koji se nije umio snaći u novim prilikama, ali bi dobar dio njegovih prigovora morao biti zapravo uperen na adresu svjetovnjaka. Ni katolički svjetovnjaci, koji su u prvom redu bili pozvani, da se posvete socijalnomu i političkomu radu, nijesu znali pogoditi ono, što bi valjalo najprije raditi. Umjesto da osnuju svoju grupu, koja bi zapisala na svoj barjak borbu za samostalnost i cjelokupnost republike Meksika, za pravednu agrarnu i uopće socijalnu reformu, za ravnopravnost rasa i za slobodu Crkve, pohrlili su oni velikim dijelom u onakve konzervativne stranke, koje su mislile, da moraju svu svoju snagu utrošiti u borbi za državnu formu, jer da će onda odozgo moći provesti svoje ciljeve.

Na taj način dadoše se katolici potisnuti na stranu od organizovanih slobodnih zidara, kojima je uspjelo da se narodu prikažu kao jedini zastupnici meksičke slobode i kao jedini borci za podizanje indijanskoga i mestičkoga proletarijata. Crkvi je bilo teško da promijeni preko noći način svojega materijalnoga uzdržavanja, a to je slobodnim zidarima dalo i opet povoda za novu demagogiju i nove nepravde. Već oko godine 1827. bila je Crkva osiromašila tako, da se nije moglo uzdržavati sedam biskupija i 79 kanoničija, a godine 1833. bila je ukinuta crkvena desetina, i svećenicima je osim toga bio uskraćen pristup u sve državne škole.

Glad za zemljom u beskućnika bio je sve veći. Kršćanska bi socijalna stranka bila mogla spasti državu od većih potresa, ali takve stranke nije bilo u Meksiku u cijelom 19. stoljeću. Liberalni pisci i danas još pišu, da se za velike posjede u Meksiku najviše bori Crkva, no to je prijesna laž. Najveći su zagovornici velikih posjeda u Meksiku bili liberalci, a Crkva zapravo i nije imala pravoga individualnoga velikoga posjeda, jer su svi njezini prihodi uvijek služili za općenite svrhe. Ipak su meksički slobodni zidari mislili, da moraju ukidanje velikih posjeda započeti od Crkve, i tako je godine 1856. došlo do toga, da je predsjednik meksičke republike, čistokrvni Indijanac, Ignacio Comonfort zaplijenio sav crkveni imutak.

11. BENITO JUAREZ.

Predsjednik je republike Comonfort bio doduše liberalac, ali on sam po sebi ne bi bio izvodio najdaljih konsekvencija iz svojega uvjerenja, da ga nijesu ljevičari njegove tako zvane demokratske stranke tjerali u sve veći radikalizam. Među najistaknutije demokrate pripadao je ministar prosvjete u Comonfortovu kabinetu Benito Juarez, koji je doskora postao glavni vođa protucrkvenoga pokreta i otac meksičkoga državnoga liberalizma.

Benito Juarez nije imao nikakva opravdana razloga da se okomi svom žestinom na katoličku Crkvu. Kao čistokrvni Indijanac morao je znati, koliko je Crkva učinila za očuvanje njegova plemena. Pa i on sam osobno imao je vrlo mnogo da zahvali Crkvi.

Rodio se 21. ožujka 1806. u mjestu Gveletau u državi Oahaki (Oaxaca). Tu je bila već od davnine domovina naprednih indijanskih plemena Zapoteka i Mizateka. Danas stanuje u toj meksičkoj državi oko 950.000 stanovnika, koji su većinom Indijanci i Mestici. Glavni su proizvodi ratarstva kava, duhan, šećerna trska, indigo, pamuk, riža, kakao. U rudnicima se kopa zlato, srebro, bakar, željezo, olovo, ugljen. Brda su obrasla golemim šumama. Jakost mnogobrojnih vodopada iznosi prema vrlo umjerenu računu 21.000 konjskih sila.

U takvoj dakle pokrajini, u kojoj se nalazi i više golemih spomenika starog indijanskog graditeljstva, ugledao je Benito Juarez Božje svijetlo. Pokazivao je neobičnu bistrinu već u najranijem djetinjstvu, ali bi bio po svoj prilici ostao u svojem mjestu baveći se istim poslovima kao i ostali Indijanci, da ga nije njegov mjesni župnik s jednim trgovcem podupro i poslao u srednje škole.

Napredujući sve više postao je Benito Juarez g. 1834. odvjetnik, g. 1847. guverner Oahake, a g. 1855. ministar prosvjete. Njegova slavohlepna i strastvena narav, koja nije htjela priznavati nad sobom nikakva nadnaravnoga autoriteta, odvela ga je već u mladim godinama u ložu slobodnih zidara, koja je doduše i onda naglašavala, da nije nikakvo političko, nego humanitarno udruženje, ali joj je zapravo glavna svrha bila, da zavlada državom i da pomoću vlasti odozgo otrgne narod od katoličke Crkve.

Benito Juarez, koji je drukčije bio vrlo neobuzdan, dao je svu svoju zamjernu energiju u službu

političkim nacrtima slobodnoga zidarstva. Nakon zapljene crkvenog imutka prešao je sa svojim drugovima na izvođenje revizije ustava. Katolički su Indijanci i Mestici dali glavnu potporu slobodno-zidarskoj vladi, koja je među njih podijelila crkvene zemlje. Tako se dogodilo, da su slobodni zidari donijeli nesmetano g. 1857. ustav, koji

Benito Juarez (1806.—1872.).

je još i danas glavni oslon meksičkih progonitelja Crkve.

Po tom ustavu od 11. ožujka 1857. bila je provedena neprijateljska rastava Crkve i države. Zabranjeno je bilo vršenje papinske jurisdikcije nad meksičkim katolicima; iz škola je bio izbačen svaki utjecaj Crkve; nesamo zemljišni, nego i

ostali crkveni imutak bio je proglašen državnim vlasništvom, redovnički su zavjeti bili zabranjeni, a samostani zaplijenjeni.

Kada su neprijatelji Crkve zatražili od sviju činovnika zakletvu na taj ustav i kada su pored toga vladine čete stale provaljivati u crkve i samostane, zabranio je sijedi nadbiskup grada Meksika svojim svećenicima, da dadnu odrješenje onima, koji bi položili zatraženu zakletvu. Slobodnozidarska vlada nije htjela uzmaknuti, nego je izbacila iz službe sve činovnike, koji su poslušali glas nadbiskupa, a među njima i 27 generala.

Došlo je do građanskoga rata, u kojem je Benito Juarez g. 1858. postao potpredsjednik republike. Broj meksičkoga žiteljstva bio je unatoč gubitka sjevernih pokrajina narastao na osam milijuna. Najmanje pet milijuna Indijanaca i Mestica nijesu imali nikakvoga zemljišta. Za taj proletarijat bila su crkvena imanja vrlo zavodljiva i, kako se kasnije pokazalo, varava meka. Benito Juarez morao je doduše da bježi g. 1859. u Verakruz, ali to ga je još više razdražilo, te je u tom gradu izdao sa svojim sumišljenicima zloglasne reformne zakone, u kojima su protucrkveni članci ustava bili još i pooštreni.

Doskora su Juarezovi demokrati izvojštili potpunu pobjedu. Godine 1860. unišao je Juarez slavodobitno u glavni grad Meksiko, a naredne je godine bio izabran i predsjednikom republike. Započelo je doba mučeništva za katoličku Crkvu. Nadbiskup grada Meksika, papinski nuncij i mnogi svećenici bili su poslani u progonstvo. Redovnici i redovnice bili su izbačeni na ulice, a mnogi su samostani bili upotrebljeni za vojarne, hotele i druge profane zgrade. Uvedena je bila civilna ženidba, a Crkvi nijesu bila ostavljena čak ni groblja. Ostatak je crkvenih imanja bio prodan za 12 postotaka njihove vrijednosti.

Kakva je u to doba bila obrana meksičkih katolika?

Ni tada nijesu osnovali svoje grupe, koja bi stvorila barem svoj najbliži radni kulturni i socijalni program, nego su nagrnuli u staru konzervativnu monarhističku stranku, koja je izrabila njihovu snagu za bezuspješnu borbu oko promjene državne forme. Juarezovi demokrati nijesu doduše imali nikakva prava da prigovaraju monarhistima, što su se oni oslonili na Francuze, jer i demokrati su primali obilnu pomoć izvana naročito od Udruženih Država sjeverne Amerike. Ali taktično manevriranje demokrata bilo je ipak mnogo spretnije, jer su se oni prikazali pred narodom kao zastupnici potrebite agrarne reforme i kao branitelji meksičke samostalnosti, dok su svoje protivnike žigosali kao domovinske izdajice i neprijatelje proletarijata.

Kratkotrajno vladanje Habzburgovca Maksimilijana silno je razočaralo katolike. Crkva je doduše bila nešto odahnula, ali Maksimilijan, koji je bio odgojen u jozefinističkom duhu, nije htio da ukine većinu protucrkvenih zakona, a time je odbio od sebe i one meksičke slojeve, koji su ga prilikom dolaska u Meksiko bili dočekali s najvećim oduševljenjem. Benito Juarez bio je doduše pobjegao u sjeverne pokrajine Meksika, ali njegova je moć postajala sve jača. Kad je francuska diplomacija podlegla radi meksičkoga pitanja u borbi sa Sjevernom Amerikom, spleo je Juarez oko Maksimilijana takav lanac, da on doskora nije mogao više ni pobjeći iz zemlje, nego je bio zarobljen i ustrijeljen.

Liberalni je svijet Evrope i Amerike slavio Benita Juareza kao najvećega predstavnika svojih nazora. (Uzgredno spominjem, da se i Mussolinijev otac bio tako zanio za meksikanskog liberalca, da je kasnije svojemu sinu dao ime Benito). Osjećajući potporu velikog dijela Evrope i Ame-

rike ponovno je Benito Juarez pooštrio svoje »reformne zakone«. Crkvene su svetkovine bile ukinute, javne vjerske manifestacije zabranjene. Svećenici su i redovnici bili proglašeni građanima drugoga reda te su bili ponovno istjerani nesamo iz škola, nego i iz ubožnica, bolnica i drugih humanitarnih zavoda.

Juarezova je agrarna reforma doskora posve propala, jer su Indijanci prodali većinu zemalja, koje su dobili, svjetovnim velikim posjednicima, a ovi su postupali s proletarijatom kud i kamo drukčije nego prijašnji crkveni gospodari. Ali ustav se Meksika učvrstio. Juarez je umro god. 1872., a Crkva je i dalje stenjala pod njegovim reformnim zakonima.

12. PORFIRIO DIAZ.

U Porfiriu Diazu našli su meksički revolucionarci svojega pravoga krotitelja. Nedavno je bivši njemački car Vilim u razgovoru s jednim novinarom pripovijedao karakterističnu anegdotu iz života toga dugogodišnjega predsjednika meksičke republike. Jedan Vilimov pomorski časnik bio je pohodio Diaza i upitao ga u čudu, kako to, da u Meksiku pod njegovom vladom nema opozicije. »To je posve jednostavna stvar«, odgovorio je Diaz. »Opozicije nema u nas zato, jer su svi opozicionalci pomrli«.

Iako bi se moglo u prvi mah pričiniti, da ta anegdota pripada nizu onih mnogobrojnih dosjetaka, koje se izmišljaju i prepričavaju po oficirskim kasinima, ipak je njome vrlo dobro prikazan tvrdi značaj Porfiria Diaza.

I on je potekao iz države Oahake kao i Benito Juarez, samo što nije bio Indijanac, nego Mestic. Prošao je pravne nauke, ali mu se više sviđala vojnička karijera. Kada je valjalo tjerati Habzburgovca Maksimilijana iz Meksika, bio je na strani

Benita Juareza te se odlikovao naročito zauzećem grada Pueble i prijestolnice Meksika. Kad je Meksiko postao ponovno republikom, zakvačio se žestoko s Juarezom te je pokušao da ga ruši i u parlamentu i izvan njega. Međutim Juarezov je ugled bio tako velik, da mu Diaz nije mogao ništa nauditi.

Porfirio Diaz (1830.—1915.).

Istom g. 1877. — dakle nakon Juarezove smrti i kad mu je bilo četrdeset i sedam godina — bio je Porfirio Diaz izabran predsjednikom meksičke republike. Otada je bila sudbina Meksika sve do godine 1910. vezana uz njegovo ime. Jedino od g. 1881. do g. 1884. nije bio predsjednik republike, a inače je neprestano držao u rukama državno kormilo.

Prema svojim protivnicima nije poznavao milosrđa. On, koji je dizao protiv Juareza i ustanke, nije trpio ni najmanjeg otpora protiv sebe. Tko bi se počeo buniti, njega bi jednostavno otpremio u otočnu tvrđavu San Juan de Ulua. Nakon dvije godine poginuo bi u toj tamnici i najčvršći čovjek, jer bi ga ubila vlaga i čama. Tako je postupao nesamo s političkim buntovnicima, nego i s hajducima, kojih je bilo u Meksiku više nego nekada u turskoj carevini. Gdje nije mogao ukrotiti hajduke na drugi način, upustio se s njima u pregovore te ih je učinio plaćenim žandarima onoga kraja, u kojem su pljačkali.

No to zacijelo nijesu još one osobine, radi kojih Diaza nazivaju meksičkim Bismarkom. Njegova je veličina u tom, što je stvorio meksički politički narod. Oslonio se u glavnom na Mestice, u kojih se sve više razvijala meksikanska svijest. Njih je namještao u državne službe, a uz to im je dijelio zemljište, da podigne tako srednji stalež, koji bi držao ravnovjesje između velikih posjednika i beskućničkog proletarijata. Uspjelo mu je na taj način da do konca svoje vladavine nadijeli zemljom 47.939 malih posjednika.

Najviše se starao za procvat trgovine i industrije. Solidna željeznička mreža ispreplela je zemlju od jednog oceana do drugoga i od Sjedinjenih Država do Gvatemale. Sagrađene su bile mnoge tvornice, otvoreni su bili novi rudnici, zasijane su bile velike površine zemlje eksportnim biljkama. Državne su financije postajale sve aktivnije, uvoz je sve više zaostajao za izvozom. U zemlju je došlo vrlo mnogo stranoga, naročito sjeverno-američkoga kapitala.

Na sve strane pokazivao je Porfirio Diaz veliku elastičnost, ali Crkvi ipak nije povratio njezinih prava. Ustav je ostao nepromijenjen, Juarezovi su se »reformni zakoni« tumačili doduše nešto blaže, ali ipak nijesu bili ukinuti. Iako su se

ponovno povratili redovnici u samostane, iako su katkada bile dopuštene i procesije, ipak su Crkvi bile u javnom životu potpuno sputane ruke. Kad bi koji svećenik započeo borbu za ukinuće nepravednih zakona, bio bi odmah kažnjen zatvorom.

Neprijateljska rastava Crkve i države počela je donositi svoje plodove. Iz srednjih škola i sa sveučilišta izilazili su u svijet intelektualci, kojima su na ustima bile riječi: slobodna misao, progres i kultura, a glavna im je težnja bila, da skrše do kraja odgojnu snagu katoličke Crkve. Apsolventi katoličkih privatnih škola nijesu kod državnih vlasti bili nikada u velikoj milosti, jer su na sva utjecajna mjesta došli slobodni zidari. Naročito su liberalci pazili na učiteljski stalež ništeći u njem svaku struju, koja je ikoliko simpatizirala s katolicizmom.

Najgore je ipak bilo možda to, što su i široki slojevi naroda povjerovali krilaticama, kojima su se razbacivali gojenci bezvjerske škole. Ti su se slojevi dobrim dijelom vladali tako, kao da vjera nema nikakva posla s javnim životom. Oni su i dalje polazili u crkvu i podavali se čuvstvenoj pobožnosti, ali kad su izašli napolje iz crkve, dali su se voditi od slobodnih zidara i socijalista, koji su im trubili u uši, da je Crkva neprijateljica pravedne socijalne reforme i da odgaja ljude za ropstvo. Crkvena imanja, koja je Juarez bio podijelio Indijancima i Mesticima, bila su već prešla u vlasništvo svjetovnih velikih posjednika, a bezdušni su agitatori još uvijek plašili beskućničku raju da će joj Crkva oduzeti ono, što je već bilo u desetim rukama.

Katolici nijesu imali dovoljno prilike da se uvježbaju u vođenju politike i u organizovanju naroda na pravednoj socijalno-ekonomskoj osnovi. I oni rijetki borci, koji su se uzdigli iznad svoje potištene okoline, nijesu našli u narodu nikakva većega odziva. Katolički publicista i socijalni po-

litik Galindo prolazio je od jedne pokrajine do druge propovijedajući agrarnu reformu na temelju kršćanske pravednosti. A uspjeh? Pisac Jose Echeverria veli u svojem djelu »Der Kampf gegen die katholische Kirche in Mexiko in den letzten 13. Jahren«:

»Dok su se socijalistički agitatori trudili da organiziraju i nahuškaju neobrazovane radničke slojeve u gradovima i djelimice također na selima, turili su katolici često ruke besposleno u džepove ne shvaćajući znamenitost socijalnih problema, koji su postajali sve akutniji, i ne sluteći, kakve im opasnosti prijete radi toga nerada«.

13. POČETAK NOVIH REVOLUCIJA.

Diaz je upotrijebio sva dopuštena i nedopuštena sredstva, da se održi na vlasti. Dao se sedam puta izasepce birati predsjednikom. Da se osigura protiv buna u pojedinim pokrajinama goleme meksičke države, imenovao je guvernerima samo svoje najodanije lične prijatelje. Ni u njegovo ministarsko vijeće nije mogao doći nitko, tko nije bio najuže sprijateljen s njime. Njegovi politički protivnici nijesu mogli kod njega dobiti nikakvog utjecajnijeg namještenja. Grupi Kreola, koja ga je podupirala, dao je samo reprezentativna mjesta, koja nijesu nosila sa sobom nikakve vlasti. Drugima je davao upravu monopola, carina i poreza ne braneći im mnogo, da se makar i korupcijom obogate, ali je zato pazio kao zmaj, da koji čovjek izvan njegova kruga ne bi došao do većega političkoga ugleda.

Preko trideset godina održao se na vlasti taj energični, lukavi i okrutni državnik. Zemlja je mogla u svojem državnom proračunu i u procjeni narodnoga gospodarstva pokazati vrlo velik napredak. Broj žiteljstva narastao je na petnaest milijuna. Izvana se Meksiko pričinjao kao uzorna

država, ali iznutra je bilo u njem mnogo trulosti, jer je pretežan dio naroda bio nezadovoljan nepravednom podjelom zemaljskih dobara.

Radi industrijalizacije zemlje umnožio se broj radništva, koje je bilo vrlo slabo plaćeno. Naročito su izrabljivali jeftinu radnu snagu Indijanaca

Meksička seoska ulica s kaktusima.

i Mestica kapitalisti Udruženih Država sjeverne Amerike, koji su do g. 1906. bili uložili u meksičke rudnike i tvornice više od pola milijarde dolara. Osim toga istina je doduše, da je Diaz stvorio ili učvrstio agrarnom reformom oko 48

hiljada malih posjednika, ali se ujedno i veliki posjed, koji je na početku njegova vladanja imao 21 milijun jutara, umnožio za novih 27 milijuna. Dok pet milijuna Indijanaca i većina Mestica nijesu imali nikakva zemljišta, dotle se oko pedeset milijuna jutara nalazilo u rukama kojih šest stotina do sedam stotina velikih posjednika. Od toga je oko pet milijuna jutara pripadalo jednomu jedinomu udruženju, a drugih 14 milijuna razgrabiše sedmorica ljudi. Sa zemljištem se tjerala najbezočnija spekulacija.

Dosta je navesti tek nekoliko brojki, da se jasno vidi, kakva je strahovita nepravda vladala u razdiobi zemlje. U pokrajini Mičoakanu stanovalo je g. 1910. na selima preko 165.000 obitelji. Više od 160.000 obitelji nije imalo nikakva zemljišta. U pokrajini Meksiku sav se privatni zemljišni posjed nalazio u rukama 856 posjednika, dok je 35.000 obitelji živjelo o općinskom zemljištu, a preko 100.000 obitelji nije uopće imalo zemlje. U pokrajini Morelosu bile su prilike još očajnije, jer se od 28.000 obitelji samo 140 njih moglo podičiti svojim privatnim imanjem, a inače je malne sav zemljišni posjed bio prešao u ruke dvadesetorice velikih posjednika. U sjevernim pokrajinama znali su veliki posjedi zapremati tolike površine kao nekadašnje evropske feudalne kneževine. Diazov ministar rata general Trevino imao je na sjeveru svoju haciendu (veliki posjed), koja je obuhvatala 1.500 četvornih kilometara, a uzgajalo se na njoj među ostalim 30.000 goveda i 18.000 konja.

Diaz je bio odviše zapleten u mreže velikih posjednika i bankara, pa zato nije mogao da provede pravednu agrarnu i opću socijalnu reformu. Kad je g. 1910. bio na vrhuncu moći i kada se slavila stogodišnjica Hidalgova ustanka, podigao se protiv njega F r a n c i s c o M a d e r o, koji je pozvao narod u borbu »protiv despota«. Madero

je optužio Diaza, da su njegovi izbori za predsjednika prosto izigravanje i gušenje narodne volje i da se narodu mora dati mogućnost slobodnog biranja. No s ovakvom bi ustavnom krilaticom bio možda i on pošao za onima, koji su ostavili svoje kosti u otočnoj tamnici S. Juanu de Ulua, da nije u isto doba narodu bila obećana nova dioba zemlje. Maderova se ustavna borba pretvorila za nekoliko dana u tako zvanu agrarnu revoluciju.

Veliki su posjedi bili zaplijenjeni i djelomice podijeljeni, koliko nijesu bili zaštićeni od drugih država, a naročito od Sjeverne Amerike. Indijanci, s kojima je Diaz postupao maćuhinski, organizovaše se u čete, koje su provodile »agrarnu reformu« na svoju ruku ne mareći često ni za kakve obzire. Nakon nekoliko mjeseci građanskoga rata morao je Diaz, koji je te iste godine uz veliko slavlje bio proslavio svoju osamdesetu godišnjicu, bježati iz zemlje, a Madero je postao mjesto njega predsjednikom.

Sve struje i stranke upotrijebiše priliku, da se organizuju i da se priprave za buduće državne izbore. I katolici su iza mnogih stradanja i nedaća odlučili da nastupe samostalno politički. Pretvorili su socijalnu organizaciju »gvadalupskih radnika« u »Katoličku narodnu stranku«, koja je dala potvrditi svoj program i od crkvenih vlasti. Činilo se, da će sve stare pogreške biti popravljene. Do godine 1913. imala je stranka već oko 800 organizacija, u kojima se okupilo više od pola milijuna pristaša.

Katolička je narodna stranka izdala spomenicu »Meksički preporod« (El Resurgimento Mexicano). Tu je bilo naročito naglašeno, da katolici ne idu ni za kakvom promjenom državnog oblika, nego da će proti svakomu braniti meksičku samostalnost i republikanski ustav. Njihov je cilj, da dadnu državi suvremenu socijalnu reformu,

kojom će biti popravljen položaj radnika i peona (težaka, koji nemaju svojega zemljišta, nego rade na tuđim imanjima). Neka se ukinu oni članci ustava, koji su upereni proti katolicizmu, i nepravedni Juarezovi »reformni zakoni«.

Da se takva stranka osnovala šezdeset godina ranije, možda bi Meksiku bile uštedene kasnije njegove najveće muke. Ali Meksiko je bio već zaplovio u najgoru oluju, i oni, koji se nijesu mogli služiti revolverima i handžarom, moradoše uzmaknuti.

14. TKO JAČI, TAJ KVAČI.

Kada je Madero mislio, da mu više nitko ne može istrgnuti državne uzde iz ruku, počeo je zaboravljati sva ona obećanja, kojima je rušio Diaza. Slobodne je izbore odgađao, jer se bojao, da bi tko drugi mjesto njega mogao biti izabran predsjednikom republike. U agrarnoj reformi morao je uzmaknuti natrag, jer je postojala opasnost, da bi Meksiko radi imanja stranih velikih posjednika mogao biti zapleten u međunarodne sukobe.

Najprije se radi toga pobunio indijanski proletarijat, koji je bio na svoju ruku podijelio mnoge velike posjede, a sada ih je imao većinom vratiti natrag. Vođom Indijanaca postao je trgovački pomoćnik E m i l i o Z a p a t a, koji je sa svojim »peonima« zavladao doskora najbogatijim južnim pokrajinama. Narodni se bijes pretvorio u bujicu, koja je rušila pred sobom sve ograde. Indijanci su smatrali svoju borbu svetom, zato su razvili barjak Naše Gospe Gvadalupske, a prsa su okitili svetačkim medaljicama i slikama. Žalosno je bilo gledati te ljude, kojima zacijelo nije mogao nitko poreći religioznog osjećanja, kako su pod vodstvom besavjesnih socijalističkih demagoga počinjali u razjarenosti i najveća bezakonja.

Glavna snaga, na koju se Madero oslanjao, bili su slobodni zidari škotskoga obreda. No ni među njima nije vladala jednodušnost, jer se i jedan dio njih pobunio u sjevernim pokrajinama izabravši za vođu ustanka O r o z c a. U isto doba podigli su se i pristaše prijašnjega predsjednika Diaza tako zvani federalisti. Njihov general H u e r t a ponovio je smioni udarac prvoga meksičkoga osvajača Corteza, te je nenadano provalio iz Verakruza u prijestolni grad Meksiko i srušio Maderovu vladu. Madero je bio zarobljen i ustrijeljen, a predsjednikom je republike postao u veljači g. 1913. Huerta.

Katolička se narodna stranka ozbiljno brinula, da zemlja ispliva iz revolucije i da u njoj pobijedi načelo redovite građanske utakmice. Huerta je još prije svojega državnoga udara pokušao da dobije njezino savezništvo. No meksički je episkopat smatrao, da je u ime ćudorednih načela dužan intervenirati, zato je dvadeset dana prije Huertine vratolomije, to jest 21. siječnja 1913., naložio katolicima kao obvezu savjesti, neka se ne upuštaju ni u kakve urotničke pothvate, već neka priznadu Maderovu vladu. Katolička je narodna stranka poslušala taj nalog ali na žalost, našlo se u njoj i nekoliko uglednijih pristaša, koji se još nijesu bili uživjeli u stranačku disciplinu, pa su se na svoju ruku pridružili Huerti.

Kada je Huerta došao na predsjedničko mjesto, nastavio je svoje snubljenje kod Katoličke narodne stranke, jer je uviđao, da se sa svojim federalistima ne bi mogao održati. Naravno, da se katolici nijesu mogli oduševiti za nj, jer su znali, da je i on slobodni zidar. Katolička narodna stranka nije doduše vodila protiv njega revolucionarne borbe, ali je ipak pokazivala uvijek jasno, da ne želi biti ničije političko oružje, već da namjerava voditi sama svoju politiku. U studenom g. 1913. dobila je Katolička narodna stran-

ka u izborima za parlamenat većinu te je odredila, da će kandidirati za predsjednika republike F. G a m b o u. Parlamenat je bio sazvan u zakonskom roku, a Huerta je kod njegova otvorenja načinio katoličkoj većini i tu koncesiju, da je spomenuo Božje ime i zazvao Božju pomoć.

Vladanje je katolika bilo dostojanstveno i popustljivo, jer su oni znali, da je Meksiku potrebit prije svega mir. Međutim Maderova je struja slobodnih zidara ustala protiv Huerte, koji je doduše od g. 1883. pripadao loži »Concordia« u Halapi (Jalapa), ali je ipak bio spreman da paktira i sa katolicima. To je bio razlog, da su tako zvani konstitucionalisti i slobodni zidari škotskog obreda bacili u narod parolu, da je u opasnosti agrarna reforma i narodna sloboda i da su katolici dali ubiti bivšega predsjednika Madera.

Plamen je revolucionarnoga požara zahvatio cijeli Meksiko. Dok je jug bio u rukama indijanskog vođe Zapate, na sjeveru se učvrstiše dvojica okrutnih vođa konstitucionalista: hajdučki harambaša V i l l a i upravitelj pokrajine Koahuile V e n u s t i a n o C a r r a n z a. Premda su konstitucionalisti bili okrutniji od Huerte, ipak je teško reći, tko bi bio pobijedio u toj novoj revoluciji, da su druge države ostale neutralne. Ali uto se u meksički spor umiješao i predsjednik sjeverno-američkih Sjedinjenih Država Woodrov Wilson, koji je i sam bio slobodni zidar.

Wilson je dao zaposjesti Verakruz, odakle je Huerta dobivao oružje njemačke proveniencije, a u isto je vrijeme otvorio izvoz američkog oružja na sjeveru za Villu i Carranzu. Ovo pristrano vladanje ostat će uvijek crna ljaga na Wilsonovoj inače dosta svijetloj državničkoj uspomeni. Oni, koji su imali faktičnu državnu vlast u rukama, bili su time ugušeni, a s njima zajedno postradaše i katolici, koji su htjeli da vode miroljubivu politiku. Na poprište su došli pravi hajduci, koji

su cijeli Meksiko zavili u crno. Huerta, koji je imao da ustupi svoje mjesto jedino kandidatu Katoličke narodne stranke Gamboi, zahvalio se 13. srpnja 1914. na predsjedničkom mjestu i otišao iz zemlje u tuđinu, a 14. kolovoza 1914. ušao je Carranza kao »general ustavne vojske« u prijestolnicu Meksiko. Veliki slobodnozidarski meštar Sanchez brisao je nakon toga 24. prosinca »prokletog Judu« V. Huertu kao »rđava zidara« iz velikoga slobodnozidarskoga kataloga motivirajući, da je Huerta zaslužio to isključenje »radi sporazuma i saveza s katoličkim klerom.«

15. FRANCISCO VILLA.

Dok je u Evropi bjesnio veliki svjetski rat, dotle je i Meksiko imao da prođe svoju Kalvariju. Vulkani strasti natapali su zemlju potocima krvi i ostavljali za sobom nebrojene ruševine. Građanski su ratovi proždrli više žrtava nego mnogo evropsko bojište. Ono, što se zbivalo u Meksiku od g. 1914. do g. 1920., dade se tek donekle isporediti s krvavim ustancima evropskoga seljaštva u 16. i 17. vijeku.

Svako doba rađa svoje junake i predstavnike. Doba narodnog oslobođenja rađa junake oslobodioce; doba produbljivanja duhovnog života rađa naročito svece; doba umjetničkoga poleta i znanstvenog istraživanja rađa umjetnike i filozofe. Ako tražimo najbolji izraz, kako da označimo ratno razdoblje Meksika prema njegovim glavnim predstavnicima, ne će nam preostati drugo, nego da ga nazovemo razbojničkim razdobljem. Razbojničku ćemo i hajdučku fizionomiju otkriti i u Carranzi i u Zapati i u Obregonu i u Alvaradu, a najviše u opjevanom meksičkom harambaši Franciscu Villi.

Ljudi zakržljalih etičkih nazora vrlo lako opraštaju Udmanićima, Čaruzima i Prpićima. Da u

nas nije g. 1918. bila odmah u korijenu ugušena anarhija, tko zna, ne bi li danas mnogi Hrvati i Srbi slavili Božu Matijevića i njegovo »kolo gorskih ptića« onako, kako su mnogi Meksikanci slavili i još danas slave svojega Francisca Villu. Sugestija je njegove ličnosti još i danas tolika, te joj podliježu nesamo raspaljivi meksički romantici, nego i mnogi trijezni Anglosasi i Nijemci. Američki su liberalni izvjestitelji prvi spleli oko Villine glave vijenac heroizma, a za njima se još 1926. godine poveo Nijemac Leo Matthias pišući o njemu u svojoj knjizi »Ausflug nach Mexiko«:

»Njega su na rukama nosili, kao sveca ga štovali, kao ženu ljubili. Milijuni političkih letaka, koji su u obliku popijevke pričali o njegovim junačkim djelima, prodrli su i u najmanje indijansko gnijezdo. Svako je dijete poznavalo Villu, svako se dijete igralo Ville i haciendada (velikog posjednika). On je bio ujedno Lenjin i Napoleon, ne doduše po veličini, nego po tipu. Bio je narodni oslobodilac, koji je zaplijenio veliki posjed, i general, koji je spavao pokraj svojih vojnika. Bio je vođa i drug, vratoloman kao Mestic, izdržljiv kao Indijanac, hraneći se kukuružnjakom, delija, ideal.«

A tko je bio zapravo Francisco Villa?

Neke vrste Božo Matijević i Čarug, koji nije ostao u »kolu gorskih ptića«, nego se našao na čelu jedne armije, s kojom je zadavao strah i trepet cijeloj zemlji. Emilio Zapata, koji se unatoč svojoj okrutnosti u etičkom i socijalnom pogledu silno uzdizao iznad njega, bio je potajno umoren, a Villu su današnji meksički vlastodršci načinili meksičkim narodnim junakom sklopivši g. 1921. s njime mir i pretvorivši među ostalim i onaj zatvor, u kojem je on nekada bio zatvoren kao razbojnik, u nekakvo narodno svetište, nad kojim visi štit s natpisom: Ovdje je živio Francisco Villa od toga i toga do toga i toga dana. Također

jedan dokaz, kako su u današnjih predstavnika vrhovne vlasti u Meksiku izvrnuti pojmovi o dobru i zlu!

Francisco se Villa rodio g. 1868. u mjestu Las Nievesu u pokrajini Durangu. Već kao dječak bio je tat i ubojica, pa je došao u popravilište, gdje se još utvrdio u zlu. Izašavši u slobodan život počinio je više novih zločina, radi kojih nije mogao više ostati u građanskom društvu, nego se odmetnuo u hajduke. Vlada Porfiria Diaza bila je raspisala na njegovu glavu ucjenu od 20.000 dolara, ali šume pokrajine Duranga, pune vukova, medvjeda i druge zvjeradi i divljači, pružale su mu sigurno zaklonište. Kako se kasnije hvastao, poslala je vlada jednom u potjeru za njim 48 lovaca, no on ih je 37 sravnio sa zemljom, a ostali su utekli. Ova će priča biti naduvena, ali stalno je svakako to, da je Villa radi svojih zločina zaslužio više puta vješala.

Kad je Porfirio Diaz morao bježati iz zemlje, sašao je Villa sa svojih brda i pridružio se Maderovoj revoluciji. No kasnije je ponovno morao pobjeći u svoje hajdučko zaklonište, gdje bi bio možda i ostao, da ga nije u revoluciji protiv Huerte pozvao advokat Carranza k sebi nudeći mu zapovjedništvo nad svojim četama. Villa je tada imao devetoricu hajdučkih drugova, jednu mazgu i nešto brašna, a doskora je kao »general« raspolagao s pola milijuna dolara i sa 2.000 ljudi, s kojima je počeo osvajati jednu pokrajinu za drugom. Njegova se moć još više povećala, te je na koncu imao 20.000 vojnika i pet milijuna dolara.

I kao »general« nastavio je Villa hajdučki način borbe. Kad bi u boju zarobio kojega vladina oficira, odmah bi ga dao strijeljati. Mnoge je zarobljenike sam osobno ustrijelio. Živež je otimao naročito od velikih posjednika, a novac je pribavljao pljačkanjem banaka. Osramotivši već svoju

najraniju mladost silovanjem i obeščašćivanjem nastavio je taj zanat u pojačanoj mjeri kao zapovjednik velike vojske. Teško kraju, kuda je prošla Villina vojska. Kako se prema ženskinju vladao vrhovni zapovjednik, tako su se vladali i njegovi vojnici. Oni su u svojoj razularenosti mislili, da imadu pravo »rekviririrati« nesamo živež, nego i djevojke i žene.

Villin je i Carranzin program bio nesamo uništenje federalističke vojske i pljačkanje velikih posjeda, nego i uništenje katoličke Crkve. Napredujući iz pokrajine Sonore u Durango, Čihuahuu, Koahuilu i u druge pokrajine svagdje su Villini četnici pljačkali samostane i crkve otimajući naročito crkveno posuđe i druge dragocjenosti. Biskupima bi i svećenicima, redovnicima i redovnicama zaprijetili smrću te bi ih držali u zatvoru dotle, dok vjernici ne bi za njih sakupili otkupninu, koju bi sami revolucionarci odredili.

Tu se Villa pokazao kao čovjek sa sadističkim sklonostima. Svećenika je Moralesa sam svojim rukama zakovao u lijes, u kojem je jadnik umro od gladi. Jednoga su biskupa njegovi vojnici primorali, da po najvećoj žegi trči bos preko jednoga polja, koje je bilo puno bodljikavih kaktusa, a onda su ga zatvorili u jednu ćeliju, koja je bila tako tijesna, da čovjek nije mogao u njoj ni ležati ni uspravno stajati. Biskup bi bio poginuo od gladi, da ga nije izbavio jedan protestanat.

Druge grozote, što su ih Villa i Carranza počinili na katolicima, nadmašuju sve ono, što su nekada na kršćanskoj raji u Evropi počinili Tatari i Turci.

16. BJESNILO BEZBOŽNIKA.

Nasilja protiv Diazovih federalista i velikih posjednika nijesu bila ni tako trajna ni tako brojna kao nasilja protiv katolika. Katolička je narodna stranka bila razjurena ognjem i mačem, a kad

je svećenstvo izgubilo i posljednjega političkoga zaštitnika, navalili su Carranzini divljaci na nj i na goloruke vjernike kao čopori vukova na pitoma stada ovaca. U sjevernoj je Americi izašlo više knjiga o tim divljaštvima. Najviše se dokumenata nalazi u knjizi »Investigation of Mexican Affairs«. Na tri tisuće pet stotina i pedeset i jednoj (3551) štampanoj stranici ocrtane su točne činjenice iz Carranzine revolucije s imenima osoba, mjesta i zaprisegnutih svjedoka. Najstrašnija su zvjerstva tako sablažnjiva, da se ne mogu ni iznijeti pred širu javnost. No i oni »manji« zločini još su uvijek tako životinjski, da se čovjeku ježi koža od njih.

Njemački protestanat Martin Stecker svjedoči, da su Villini i Carranzini razbojnici obeščastili samo u jednom gradu 40 sestara; jedna je sestra radi toga od strave poludila. U drugim su gradovima odvukli u svoje tabore više uglednih gospođa i sestara, da budu žrtve njihove pohote. Jedan su samostan pretvorili u javnu kuću. U jednom su gradu obukli bludnicu u sestarsko odijelo, pa su je poslali na ulicu, da pripovijeda prolaznicima najbesramnije klevete protiv redovnika i svećenika. Jednoga su vojnika obukli u misno odijelo pa su ga fotografirali zajedno s nekakvom bestidnom ženom, a onda su tu fotografiju širili svuda po državi, da nahuškaju narod protiv svećenstva.

U Saltillu su isusovačku kapelicu pretvorili u plesnu dvoranu, pa kad su bili najraspojasaniji, stavljali su na oltare mjesto svetačkih slika djevojčure, koje su bili dovukli sa sobom. U S. Juanu del Rio pucali su na raspelo dotle, dok ga nisu oborili na tle. U istom su gradu u jednoj samostanskoj kapelici pucali u svetohranište, a kad su ga sasvim izrešetali izvadili su iz njega kalež s posvećenim česticama, koje su svetogrdno rasuli po podu. U mjestu Santa Rosa pucali su i na samu

presvetu euharistiju, kojom su najposlije u bezbožnoj obijesti hranili svoje konje.

U drugim crkvama, gdje su se vladali nešto mirnije, obukli su se u misno odijelo te su se izrugivali najsvetijim tajnama gradeći se, kao da čitaju sv. Misu, ili su opet sjeli u ispovjedaonicu, pa su onda javno pripovijedali, što su im kazali neki prevareni pokornici, koji nijesu znali, tko sluša njihovo kazivanje grijeha. U Gvadalahari i u drugim gradovima, kuda su prošli, počinili su u crkvama najgora svetogrđa. Katolici su još bili sretni, kada im je bilo dopušteno, da smiju uzeti presvetu euharistiju sa sobom, ali su i tada, to se razumije, morali kaleže predati bezbožnicima.

Ostavivši iza sebe u pokrajinama mnoge ruševine, izmrcvarivši ili poubijavši mnoge svećenike i vjernike, osramotivši mnoge žene i redovnice, poslavši u kažnjeničke nezdrave kolonije mnoge crkvene dostojanstvenike i poharavši kao skakavci gotovo sva imanja: ušli su Carranzini revolucionarci 14. kolovoza 1914. u glavni grad Meksiko, da i tu nastave svoje klanje i pustošenje. Kod ulaska u grad nosio je jedan časnik pred vojskom zastavu s natpisom: »Kler je tama, sloboda je svjetlost!« U toj krilatici bio je sadržan najbliži program Carranzine terorističke vlade.

Dok je Carranza odaslao u svijet vijest, da je sada sve »u najboljem skladu i najdubljem miru«, nagrnulo je više desetaka hiljada bjegunaca u Verakruz i u druge primorske ili pogranične gradove, da ostave svoju nesretnu meksičku domovinu. A revolucionarne su čete u svojoj opojenosti slavile pobjedu. Uklonjeno je bilo staro redarstvo i sudstvo. Pijani oficiri prolazili su ulicama glavnoga grada. Provale u privatne stanove, pljačkanja i obeščašćivanja bijahu posve obične pojave.

Razumije se, da su bezbožnici i dalje izdovoljavali svoje strasti najradije na neoboružanim

katolicima i njihovim ustanovama. U glavnom gradu strpaše odmah trideset svećenika u zatvor i zatvoriše sedamdeset crkava. Isusovačku tiskaru spališe, njihovu krasnu crkvu sv. Brigite pretvoriše u štalu. Ukinuše sve katoličke novine i škole, prognaše redovnike i zabraniše vjerske čine.

Guverneri, kojima je Carranza podijelio meksičke pokrajine, povodili su se za primjerom revolucionaraca u glavnom gradu. U gradu T o l u k i

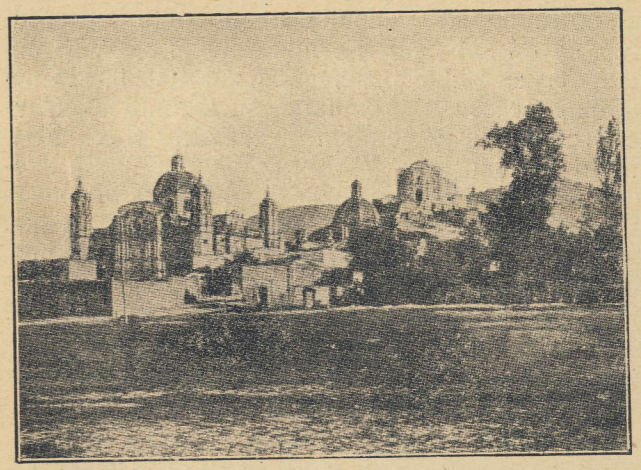

Svetište Naše Gospe Gvadalupske.

bila je izdana naredba, koja je zabranjivala propovijedi, post, pokoru, pozdravljanje duhovnih lica, krst i sprovode u pratnji svećenika. Ispovijed je bila zabranjena čak pod smrtnom kaznom. Slične su naredbe bile izdane i u drugim pokrajinama. Upravitelj u pokrajini T a m a u l i p a s u objavio je u novinama ovaj program: »Ne smije biti više rimokatoličke Crkve ni svećenika ni vjere u Boga!« Divnu katedralu u gradu P u e b l i pretvoriše u dvoranu, a u kapelici isusovačkog kolegija

priređivali su noćne orgije, kod kojih su neku bestidnu ženu postavljali na oltar mjesto Spasiteljeve slike.

U pokrajini Mičoakanu primoravao je guverner uhvaćene svećenike, da trče za njime, kada je izjahivao iz grada. Mnoge svećenike zatvoriše u kaveze, pa su ih tako vukli od mjesta do mjesta, da ih izvrgnu ruglu i zlostavljanju nahuškane svjetine. Mnoge su redovnice postale prave ropkinje u taboru divlje soldateske. Revolucionarci su upotrebljavali svećenike i redovnike kao sredstvo, da od pobožnih vjernika iznude što više novaca. Tu se radilo o ucjenama od 100.000 do pet milijuna pesosa. U gomilama su izgonili svećenike i redovnike iz zemlje. Do početka rujna 1914. prošlo je samo kroz Verakruz 500 izagnanih svećenika i sestara. Neki su biskupi bili zatvoreni, a drugi su doskora morali da pobjegnu iz Meksika. Najteži je bio bijeg mičoakanskoga nadbiskupa, koji je odjeven kao kravar pedeset dana putovao pješke do granice Sjedinjenih Država sjeverne Amerike.

17. SVAĐA RAZBOJNIKA.

U sredini meksičke države stisnula se brdovita pokrajina Agvaskalientes (Aguascalientes) s mnogim toplicama i rudnicima. Glavni njezin grad istoga imena nalazi se 1879 m nad morem, a imade 48.000 stanovnika. Nakon osvojenja cijele države sastadoše se revolucionarci u tom gradu, da vijećaju o daljim koracima. Ubrzo se pokazala njihova silovita narav, pa kad nijesu imali više drugih protivnika, stadoše se klati između sebe.

Konvent je htio iz početka raditi po uzoru francuskoga konventa, ali se doskora raspao, jer među revolucionarnim vođama nije moglo doći do sloge. Carranza, koji je htio da imade svu vlast

u rukama, pošao je u glavni grad Meksiko. Villa je zahtijevao bezodvlačne izbore predsjednika, a kad je bio odbijen, pojurio je sa svojim najvjernijim četnicima prema sjeveru. Zapata, koji nije bio zadovoljan Carranzinim nacrtom agrarne reforme, povukao se na jug, gdje su ga čekali njegovi oboružani »peoni«. U jesen g. 1914. proždirao je zemlju ponovno građanski rat, koji je bio još proširenij od dosadašnjega.

Carranza je bio toliko sretan, da je veći dio Villine vojske pošao s njime i s njegovim generalima. Ali Villa je doskora organizirao novu, još veću vojsku. Razbojnički je opljačkao crkve, samostane, banke, bogatije trgovce i velike posjednike. Za ugrabljeno zlato, srebro i živežne namirnice nakupovao je od Udruženih Država sjeverne Amerike oružja i streljiva. Pod njegovu je zastavu nagrnuo ološ, koji je vidio, da mu se pruža najbolja prilika za grabež i svakojaka nasilja.

S trideset tisuća vojnika krenuo je Villa prema jugu. I opet je jedna pokrajina za drugom padala u njegove ruke. U studenom g. 1914. nije se Carranza više osjećao siguran ni u prijestolnom gradu Meksiku, nego je premjestio svoju vladu u Verakruz. Kad je Villa za nekoliko dana unišao u glavni grad, našao je u njem najveću oskudicu, ali to ga nije smetalo da nastavi pljačkanje, koje je bio započeo Carranza. Živež je plaćao banknotama, koje je sam dao štampati. Njegovi su se oficiri zabavljali gađajući iz revolvera u uličnе svjetiljke ili u noge prolaznika, da vide »kako ljudi plešu«. Ženski svijet nije bio nigdje siguran za svoju čast. Sam je Villa provalio po bijelom danu u jedan hotel i oteo iz njega jednu udatu ženu.

Ni Carranza nije zaostajao u pljačkanju za Villom. Dok je u zemlji zavladao glad, on je samo na Kubu poslao rekvirirana živeža u vrijednosti

od 400 hiljada dolara. Novcem, što ga je dobio, oboružao je vojsku, koja je mogla da se ogleda i s Villom i sa Zapatom. Glavni su Carranzini generali bili O b r e g o n, D i e g u e z i A l v a r a d o.

Petoga siječnja 1915. oteo je general Alvaro Obregon Zapatinim pristašama grad P u e b l u. Tridesetoga siječnja potjerao je general Dieguez Villine čete iz G v a d a l a h a r e. Ulazeći u grad vikali su Dieguezovi vojnici pred neupućenim građanima: »Villa! Villa!« A kad su i neki građani stali s njima da kliču Villi, okrenuli su oni prema njima oružje i sravnili ih nekoliko stotina sa zemljom. Mladi svećenik i profesor na nadbiskupskoj gimnaziji u Gvadalahari D a v i d G a l v a n pohrlio je na ulicu, da umirućima podijeli odrješenje. General ga je Dieguez dao radi toga uhapsiti, osuditi na smrt i ustrijeliti.

U veljači morao je Villa uzmaknuti iz glavnoga grada, a na njegovo je mjesto došao Obregon. Novac, što ga je Villa dao štampati u visini od 50 milijuna pesosa, bio je proglašen nevrijednim. Obregon je imao 25.000 konjanika. To su bili većinom Jaki, to jest pripadnici jednog najhrabrijeg kršćanskog indijanskog plemena, koji su bili zavarani, da ratuju protiv nekakvoga »don Klera«, u kojem nijesu jadnici ni naslućivali svećenstva i katoličke Crkve. Ipak Obregon nije bio zadovoljan ni tom vojskom, nego je stvorio svoju »crvenu gardu«, u koju se javilo 3000 anarhista. Za njih je Obregon oteo isusovačku crkvu, u kojoj su se odsada održavale anarhističke skupštine.

Progoni su katolika došli do vrhunca. Obregon je dao provesti 168 svećenika sa svezanim rukama kroz ulice glavnoga grada, a onda ih je javno izbičevao, da utjera od njih ucjenu od 500 hiljada pesosa. Kad su se podigle žene na obranu izmrcvarenih svećenika, rastjerao je Obregon pomoću anarhista njihovu povorku, koja je prolazila

gradom. A kad su izašli na ulicu i muževi, dao ih je krvnik rastjerati od svojih Indijanaca Jaka.

Građani su glavnoga grada odahnuli, kad je sredinom ožujka 1915. Obregon morao bježati iz glavnoga grada, a na njegovo je mjesto došla vojska Zapate. Ta je vojska ušla u grad pod zastavom Naše Gospe Gvadalupske, okićena medaljicama i svetim slikama, ali se za kratko vrijeme i ona dala na ubijanje, pljačkanje i obeščašćivanje. Zato su građani zamrzili jednako sve revolucionarce gledajući u njima same razbojnike. Kada se u kolovozu 1915. general Obregon ponovno vratio u grad, nijesu se ljudi radi toga ni veselili ni zgražali, nego su samo tupo i umorno gledali u tu čudnu izmjenu terorista i pljačkaša.

18. UZOR NOVOVJEKOGA PROGONITELJA.

Špekulanti Sjedinjenih Država sjeverne Amerike bili su zadovoljni. Rat u Evropi i u Meksiku dao im je priliku da umnože svoje bogatstvo. Osim toga osvojio je protestantizam nove položaje u nesretnoj meksičkoj državi. Gojenci protestantskih misijskih škola pohrlili su u Carranzinu službu kao šefovi generalnoga stožera, kao tajnici, senatori i propovjednici. Dok su katolici gubili škole, sjemeništa i župe, dotle su protestanti uživali osobito povjerenje Carranze te su mogli otvarati i nove zavode.

Bogati Meksiko nije imao u jesen g. 1915. čime da se prehrani. Tada se sjetiše sjevernoamerička humanitarna društva, da bi gladnoj zemlji, u kojoj su harale svakojake bolesti, trebalo priteći u pomoć. Ta je ljubav prema bližnjemu bila vrlo jeftina. U posljednjih osamnaest mjeseci bilo je izvezeno iz Meksika u sjevernu Ameriku 10.114 vagona hrane i drugih dobara. Američki su trgovci razgrabili meksičke skupocjene križeve, kaleže, knjige i svakojake dragocjenosti, a za sve

to uvezli su u Meksiko 100.000 pušaka i 50 milijuna patrona. Zauzimanje dakle sjevernoameričkoga Crvenoga Križa za meksičke ratne žrtve nije bilo u takvim prilikama ništa drugo nego licemjerstvo.

Predsjednik Sjedinjenih Država sjeverne Amerike Wilson upadao je u meksičkoj politici iz jedne pogreške u drugu. Pod utjecajem slobodnih zidara bio je ugušio federalističku vladu Huerte, a kad je Carranza zavladao većim dijelom meksičkih pokrajina, priznao je 19. listopada 1915. njegovu strahovladu faktičnom vladom. Stari prognanik Porfirio Diaz bio je umro u Parizu 2. srpnja iste godine, a Huerta, koji se pet dana prije toga pojavio u američkom gradu El Pasu na granici Meksika, bio je uhvaćen od Wilsonove policije, koja ga je internirala i držala pod oštrim nadzorom sve do 14. siječnja 1916., kada je i taj bivši slobodni zidar umro obrativši se prije smrti katoličkoj vjeri i oprostivši svojim neprijateljima.

Što se Carranza osjećao sigurniji to je više progonio katoličku Crkvu. Gojenci protestantskih misijskih i meksičkih državnih škola pokazivali su svagdje mržnju protiv svih katoličkih institucija. U sistematskim progonima katolika isticali su se naročito: upravitelj pokrajine Sonore general C a l l e s, i upravitelj poluotoka Jukatana general A l v a r a d o. Alvaradova je pojava značajna i radi toga, jer on nije umio da nosi diplomatsku krinku na licu, nego je u svojim progonima bio divljački otvoren i bezobziran.

U jesen g. 1914. morali su posjednici Jukatana isplatiti 8 milijuna pesosa u ime »ratnog zajma«. Katolički su listovi bili zabranjeni, od 111 svećenika izagnao ih je Alvarado iz države 65 kao strance. Nadbiskupu Martinu Tritschleru oteše njegovu palaču, a doskora oplijeniše i bogatu katedralu u gradu M e r i d i oskvrnuvši kod toga sveto Otajstvo i razbivši glasovito čudotvorno raspelo. Pravi su progoni postigli vrhunac koncem g. 1915. Dne 1. studenoga te godine izdao je Alvarado proglas, u kojem su se nalazile i ove rečenice:

»Država mora biti defanatizirana. Snažni napori krivih apostola vjere, koji su u nezasitnoj

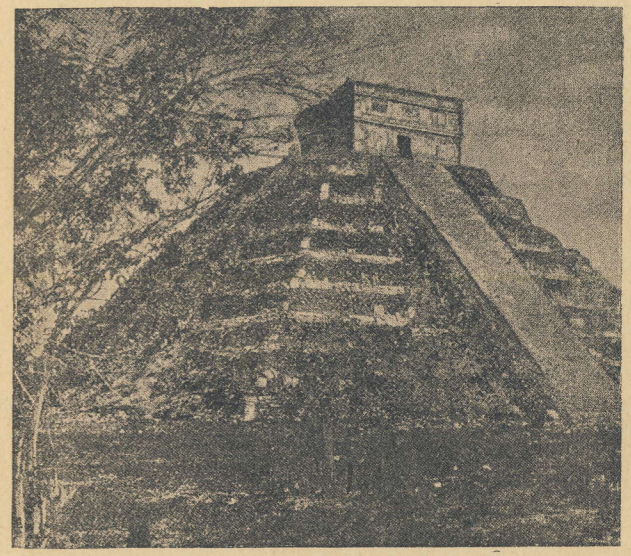

Stara meksička piramida,
na kojoj su suncu žrtvovali ljude.

pohlepi za krvlju, novcem i vlašću od dana osvojenja kovali svojim lažima i sofizmima jednu kariku za drugom u lancu zločina, držali su zemlju u stanju životinjskog ropstva. Ustavna je reforma simbol blagotvornoga svijetla znanosti. Mislimo na to: vjera je neznanje i sa pobjedničkim slavljem revolucije mora i ona propasti! U kratko, propasti mora sve, što miriši fanatizmom,

sve, što sprečava napredak, odgoj, slobodu i znanost, i što služi tomu, da podržava u tami i poživinčenju zastupnike majske rase« (Indijanaca, koji se zovu Maje).

Čovjek, koji je bio prvi fanatik bezvjerja, dao je u ime »defanatizacije« dopremiti sve preostale jukatanske seoske svećenike u glavni pokrajinski grad Meridu, a onda ih je izagnao iz države. Dvije stotine hiljada vjernika ostadoše bez duhovnih pastira, ali u bezvjercu se Alvaradu ipak nije probudilo čovječje smilovanje. On je dao zaplijeniti sve crkve u svojoj pokrajini. Dijeljenje sakramenata, naročito ispovijedanje i pričešćivanje, bilo je zabranjeno smrtnom kaznom. Sv. misa smjela se čitati samo u par crkava u Meridi, i to samo u 8 sati u jutro. Budući da je bila ugušena sloboda štampe, udruživanja i sastajanja, nijesu katolici smjeli javno prosvjedovati protiv ovih nasilja.

S crkvama je Alvarado stao postupati kao s državnim dobrom. Crkva »Isus Marija« s čudotvornom slikom Majke Božje Jukatanske bila je predana slobodnim zidarima i pretvorena u ložu. U drugim crkvama otvoriše rakijašnicu ili socijalističko tajništvo ili spremište za robu. U jednoj crkvi predavao je neki pukovnik đacima, da je Krist osnivač religije »robova i eunuha«.

Sredinom prosinca zatvorio je Alvarado 37 katoličkih škola, koje je pohađalo 6.000 učenika. Redovnicima je i katoličkim učiteljima bio zabranjen svaki utjecaj na omladinu. U škole je bio uveden sistem koedukacije s izričitom namjerom, da se mladeži jednoga i drugoga spola dade prigoda za griješenje protiv šeste zapovijedi Božje. Učitelji, koji su izašli iz bezvjerskih državnih škola, primoravali su svoje učenike, da hule na sve kršćanske svetinje. Jedna je čitanka proklinjala redovnike kao ljude, »koji poživinčuju narod« i kao »prave vragove, koji prostituiraju ljudski duh«. Djeca su morala učiti naročito ovakve odlomke:

»Mnoštvo se skuplja pred vašim samostanima i crkvama. Ono ne traži mitri, kapa i bireta, misnih odijela ni kaleža, oltara, svetaca ni bogova, ono traži istinu znanosti, koja ga jedina može usrećiti.«

Alvarado se nije zadovoljio samo time, nego je dao provaljivati i u privatne kuće, da i njih »defanatizira« i da uništi u njima svete slike i druge vjerske znakove. Ukućani su se branili vrelom vodom, stolicama i drugim predmetima. Najposlije dao je Alvarado zatvoriti i posljednje crkve u gradu Meridi. Ali tada je unatoč zabrani 4000 ljudi izašlo na ulicu, da prosvjeduje protiv tolikih nepravda. Alvarado je morao popustiti i ponovno otvoriti dvije crkve, ali je i tada ostao nepokolebiv u svojoj odluci, koju je već više puta javno očitovao, da ne će mirovati sve dotle, dok ne potjera i posljednjega svećenika s poluotoka Jukatana.

I u drugim je pokrajinama imala Crkva da podnese ista nasilja kao i na Jukatanu. Kamo su god došli Carranzini ljudi, svagdje su katolici osjećali i vidjeli, da imadu posla s fanatičkim neprijateljima, koji su se zakleli, da će uništiti u Meksiku i posljednje tragove kršćanstva.

19. NOVI USTAV.

Meksički su liberalci, anarhisti i socijalisti obilno iskoristili političku pobjedu, koju su bili izvojevali u sredini 19. vijeka nad katolicima. Pomoću bezbožnih škola, vlasti i državnih proračuna bili su odgojili i podigli svoju inteligenciju i pristaše, koji su doduše ostali u silnoj manjini prema katolicima, ali su zato imali u rukama državne službe, kapital i štampu, a osim toga

bili su spremni da se u vanjskoj i unutrašnjoj politici služe i zločinačkim sredstvima. Svojom demagogijom primamili su k sebi i mnoge katolike, koji nijesu mogli da prosude dalekosežnost njihovih nacionalnih i kulturnih krilatica, nego su se dali zavesti kojom blistavom frazom.

Premda su bezakonja ratne meksičke revolucije vapila u nebo, ipak su se Carranzini ljudi gradili kao nedužna jagnjad, koju su tobože »klerikalni vukovi« htjeli da proždru. Neprestano su se pozivali na ustav od g. 1857. i na Juarezove reformne zakone od g. 1859. Lupali su se u prsa, da su oni zaštitnici pravnoga poretka, a katolici su buntovnici i rušioci države. Otimanje su i zatvaranje crkava prikazivali kao najpravedniju stvar, jer su crkve po ustavu bile državno vlasništvo. Kad im je tkogod prigovorio, što Crkvi oduzimaju posljednju zgradu i posljednju grudu zemlje, oni su znali ciničkí odvratiti, da crkveni posjed nije nigdje povrijeđen, jer svećenstvo po meksičkim zakonima i onako nema prava da posjeduje kakvu nekretninu. Pravnički su im rabulisti liberalnoga svijeta odobravali, ali se ni tu nije mogla sakriti istina, da zakoni, koji su protivni ćudoređu, postaju najveća bezakonja i zločini. Kad su ljubitelji pravde prigovorili Carranzinim revolucionarcima, da mnogobrojna umorstva, pljačkanja, obeščašćivanja, mrcvarenja, izagnanstva i utamničenja nemaju podloge ni u meksičkim nepravednim zakonima, odgovorili su krvnici, da su i tim zločinima krivi katolici, jer ne će da priznadu državne zakone i jer izazivaju.

Premda je Wilson priznao Carranzu faktičnim gospodarom Meksika, ipak je njegova vlast uhvatila vrlo plitko korijenje u zemlji. Upravo iz liberalnih redova neprestano su se dizali protiv njega novi protivnici, koji su rasklimavali njegovu diktaturu. Pored toga došlo je u lipnju g. 1916. do

novoga sukoba sa sjevernom Amerikom. U jesen naime g. 1915. bio je Carranza s dopuštenjem sjevernoameričke vlade preveo svoje čete preko američkoga teritorija te je s njima napao iza leda svojega takmaca Villu, koji je bio potučen te se jedva spasao bijegom. Da se osveti Wilsonu, provalio je bijesni Villa na američki teritorij te je u pograničkom mjestu Kolumbusu ustrijelio 19

Šočimilko.
Mjesto za izlete u blizini meksičke prijestolnice.

američkih građana. Sada su planuli Amerikanci pa su poslali protiv Ville kaznenu ekspediciju, koju je vodio kasniji zapovjednik američke vojske u Evropi general Pershing. Ekspedicija je ostala u Meksiku sve do lipnja 1916. ne postigavši ništa, jer je Villa još uvijek četovao kao i prije. To je dozlogrdilo i Carranzi, i on je zapovjedio Amerikancima, neka se povuku na svoj

teritorij. Kada ga nijesu poslušali, dao je napasti jedno odjeljenje Pershingove vojske, kod čega su poginula dva američka časnika s trinaestoricom crnačkih plaćenika.

Svijet je očekivao, da će Wilson nakon toga ozbiljno obračunati s Carranzom. Ali Amerika se spremala na intervenciju u Evropi, zato je nastojala da uspostavi s Meksikom normalne odnošaje. Carranza je stupio s Wilsonom u pregovore, a u isto je vrijeme pokušao da popravi svoj unutrašnji položaj. Da zamaže svijetu oči i da se prikaže kao branitelj ustava, proveo je meksički diktator koncem g. 1916. izbore, koji su bili izrugivanje svakoj ustavnosti, jer su u njima smjeli glasovati samo njegovi pristaše, a tih nije bilo u zemlji više od dva postotka cjelokupnoga stanovništva. Njegov se položaj u zemlji nešto popravio, kad je 29. siječnja 1917. Wilson povukao američke čete s meksičkog teritorija. Carranza je silno iskoristio taj svoj uspjeh prikazujući se kao pobjednik i potpuni gospodar Meksika. U pobjedničkoj opojenosti prihvatio je njegov samozvani parlamenat u Keretaru, kamo je vlada već prije bila prenijela svoje sjedište, dne 5. veljače g. 1917. novi ustav, koji je bio još gori od staroga.

Svi su se članci novoga ustava osnivali na načelima statolatrije (poganskog obožavanja države) i pretjeranog nacionalizma, koji je bio protkan šarenim vezivom demagoškoga socijalizma. Prirodne društvene stanice i korporacije imale su da potpuno iščeznu u državi. Ustav je bio načičkan sloboštinama, kojima se toliko diči svaki liberalac, ali te su sloboštine vrijedile samo za bezbošce, a za kršćane su bile ukinute. Trećim je člankom bila nastava proglašena slobodnom, ali je Crkvi bilo zabranjeno čak i u privatnim školama poučavanje vjeronauka.

Svakomu je čovjeku bila tobože zajamčena sloboda savjesti i izvršivanja bogoštovlja, ali su zato petim člankom bili zabranjeni redovi i redovnički zavjeti, a drugim je nekim člancima bila zabranjena svaka javna vjerska manifestacija. Dvadeset i sedmim člankom bile su proglašene sve crkvene nekretnine i zgrade državnim vlasništvom.

Najjači udarac imao je Crkvi da zadade 130. članak ustava, koji obuhvaća više paragrafa. U trećem je paragrafu određeno, da ženidba potpada »pod isključivu kompetenciju činovnika i vlasti građanskog reda«. Peti paragraf glasi: »Zakon ne priznaje nikakve osobnosti vjerskim udruženjima, koja se zovu crkve, stoga one nemaju prava, što ih zakon dopušta moralnim osobama«. Sedmim je paragrafom pridržano pokrajinskim saborima pravo da određuju broj svećenika. U osmom je paragrafu zabranjeno vršenje svećeničkoga zvanja svima, koji nijesu od poroda Meksikanci. U devetom je paragrafu oduzeto svećenicima aktivno i pasivno izborno pravo; zabranjeno im je ujedno svako kritikovanje državnih osnovnih zakona i udruživanje »radi političkih ciljeva«. U devetom je paragrafu određeno, da vlada daje dopuštenje za otvaranje novih crkava i imenuje za svaku crkvu svojega povjerenika, koji se zajedno s još desetoricom vjernika stara za »vjersku disciplinu«. U trinaestom je paragrafu zabranjeno konfesionalnim listovima kritikovanje vladinih čina i propisa, a u četrnaestom je paragrafu zabranjeno osnivanje političkih udruženja, koja bi bila u kakvoj vezi s vjerom. Petnaesti paragraf određuje, da svećenici ne mogu ni sami po sebi ni po kojoj posredničkoj osobi dobivati ni baštiniti za Crkvu ili za koju dobrotvornu svrhu nekretnine.

Carranzini su se guverneri već i prije držali ovih uzakonjenih bezakonja, a kada je Carranza dne 11. o ž u j k a 1917. bio izabran i »ustavnim« predsjednikom, uperili su još otrovnije strijele protiv nezaštićene Crkve.

20. BORBA GOLORUKIH S OBORUŽANIMA.

Ponovno se u progonima katolika najviše odlikovao Plutarko Elias Kaljes (Calles). Poput sjeverne Amerike i Meksiko je federativna republika, koja se sastoji od 28 država, 2 teritorija i jednoga saveznoga kotara, a službeni joj je naziv: Ujedinjene Meksičke Države (Estados Unidos Mexicanos). Kao namjesnik države Sonore prognao je Kaljes ili pozatvarao sve svećenike svoje pokrajine ostavivši na taj način oko 275.000 katolika bez ijednoga duševnoga pastira. Time je natkrilio i samoga Alvarada, koji je na poluotoku Jukatanu ostavio za 300.000 katolika ipak 11 svećenika.

Trideset i tri meksičke nadbiskupije i biskupije bile su sve osim jedne bez svojih ordinarija. Jedanaest je prognanih nadbiskupa i biskupa živjelo u sjevernoj Americi, dvojica na Kubi, a drugi u Evropi. Boravljenje svih tih ordinarija u tuđini nije bilo dragovoljno, kako su to tvrdili neki liberalci, nego prisilno. Biskup Zakatekasa bio se koncem god. 1916. potajno povratio u svoju biskupiju, ali su ga revolucionarci već 4. siječnja 1917. uhvatili i nanovo prebacili preko granice. Drugi natpastir, gvadalaharski nadbiskup Fransisko Orosko Himenez (don Francisco Orozco y Jiménez), bio je bolje sreće, jer ga neprijatelji nijesu mogli uhvatiti sve do godine 1918. Pod njegovim vodstvom provela je gvadalaharska nadbiskupija takav otpor protiv bezbožnih zakona, te se meksički katolici i danas povode za tim primjerom.

Pobjegavši u početku Carranzinih progona iz Meksika došao je nadbiskup Orosko god. 1915. u Rim, gdje je bio primljen u audijenciju od Sv. Oca pape. Izjavio je Benediktu XV. želju, da bi se rado povratio u svoju nadbiskupiju, ali se boji, da bi time izvrgnuo vjernike još žešćim progonima. Namjesnik mu je Kristov rekao: »Podite i uzdajte se u Boga!« Nadbiskup je poslušao glas Sv. Oca te je 20. studenoga g. 1916. zaobilaznim putovima došao ponovno k svojemu stadu.

U Gvadalahari je vladao tada kao namjesnik pokrajine Haliska (Jalisco) nekadašnji kažnjenik i donedavni obični rudar Dieguez. Onaj isti Dieguez, kojemu se još nije na rukama bila osušila krv svećenika Davida Galvana i drugih mučenika. Taj je krvolok poslao cijelu četu doušnika i žandara u potjeru za neustrašivim nadbiskupom, ali su katolici štitili svojega natpastira, koji je znao po više dana gladovati i spavati pod vedrim nebom u gudurama i pećinama, kad je išao od sela do sela propovijedajući, dijeleći sv. potvrdu i redeći po gdjekojega svećenika. Kada se počelo govoriti o novom ustavu, ponadao se nadbiskup, da će njime biti olakšan težak položaj katolika. No mjesto olakšanja dođoše još gori bičevi. Junački nadbiskup nije mogao šutjeti. Premda je 24. veljače bila izdana za njim tjeralica, ipak je 4. srpnja 1917. izdao javno pastirsko pismo, kojim je osudio protuvjerske članke novoga ustava.

Državno je odvjetništvo podiglo protiv nadbiskupa optužnicu radi »bunjenja« naroda. Dieguez je dao zatvoriti osam crkava, u kojima je bila pročitana nadbiskupova poslanica, a uz to je uapsio osmoricu svećenika, koji su poslanicu čitali. Narod, koji je izašao na ulicu, da se zauzme za svećenike, bio je oružanom silom rastjeran. Iz Gvadalahare pođoše u glavni grad Meksiko de-

putacije gospođa i gospode, odvjetnika i đaka, da se potuže na Diegueza. Deputacije su postigle samo to, da je bila nanovo otvorena gvadalaharska katedrala i da je nadbiskup Orosko ostao na slobodi sve do 5. srpnja g. 1918., kada su ga Dieguezovi vojnici noću nenadano uhvatili u Lagosu de Morenos te ga strpali u vojnički transportni vlak, a onda ga prognali iz domovine.

Ni to nije bilo Dieguezu dosta, nego je 2. i 21. srpnja g. 1918. izdao dva zakona, koji su imali biti primjena zloglasnoga 130. članka keretarskog ustava. Tim su zakonima svećenici bili proglašeni državnim činovnicima te je bilo određeno, da na svaku skupinu od 5000 vjernika smije otpadati samo jedan svećenik. Zakoni se nijesu mogli provesti, jer Dieguez nije mogao da odjednom isprazni ni u glavnom pokrajinskom gradu samostane augustinovaca, franjevaca, isusovaca i ujedno da zaplijeni trideset krasnih crkava i mnogo humanitarnih zavoda. Već 22. srpnja izašlo je na ulicu 60.000 mirnih demonstranata, koji su zahtijevali, da se nepravedni zakoni ukinu. Demonstranti su bili raspršeni oružanom silom, a ni deputacije najuglednijih građana nijesu ništa postigle kod predsjednika republike Carranze.

Tada se katolici latiše krajnjega obrambenoga sredstva. Atentatima se ni revolucijom nijesu mogli poslužiti, jer im je to branila peta zapovijed Božja: Ne ubij! Preostao im je još samo generalni štrajk svećenstva i naroda. Bilo je određeno, da štrajk imade početi 1. kolovoza 1918. Vjernici su navalili u crkve, da se ispovjede i pričeste i da urede sve svoje duhovne stvari. Priređene su bile procesije, u kojima se narod bičevao. Bezbrojni su prosvjedi bili poslani guverneru Dieguezu i predsjedniku republike Carranzi. Sve uzalud. Katolici su morali bolna srca da provedu

štrajk, koji je José Echeverria u svojoj već spomenutoj knjizi opisao ovako:

»Tada dođe u Gvadalahari prvi kolovoz. Kao čarobnim udarcem promijenila se bila slika drukčije tako veselog, prometnog grada i njegovih 100.000 stanovnika, kao da u njem vlada crna smrt. Zvona su zamuknula, crkve su bile zatvo-

Istaksivatl (Bijela žena),
5286 m. visoko brdo u okolici prijestolnice.

rene, samo u tihoj tami privatnih kuća čitala se još sveta misa i dijelili se sveti sakramenti bez obzira na zabrane keretarskog ustava. Javni trgovi i promenade, ceste i tramvaji isprazniše se, droške i automobili stajahu mirno, mjesta javnih zabava opustješe, jedino je čovjek mogao vidjeti na njima nekoliko slobodnih zidara i liberalaca; neki kinematografi bili su zatvoreni...

...Kada vlada nije popustila, bio je štrajk nastavljen i proširen 1. rujna na cijelu nadbiskupiju. Rdavoj štampi bio je naviješten rat. Trgovine, prodavaonice i prodavači, koji su držali tu štampu, bili su bojkotirani, a isto tako i slobodni zidari, kojih su imena bila u letacima javno žigosana. Carranzin list »El Occidental«, u kojem su obično izlazili ukazi vlade, propade. Katoličke su novine bile ukinute, ali letaci su obavještavali katolike o dnevnim događajima podržavajući u njima budnu borbenost. Došli su izbori za pokrajinski sabor. I tu su katolici istaknuli svojega čovjeka. Vlada je doduše bacila u okove katoličkoga kandidata za guvernersko mjesto te je dopustila katolicima samo nekoliko mjesta u pokrajinskom saboru, ali novi guverner i njegov sabor bili su nakon šestmjesečnog hrvanja primorani na uzmak čeličnom pobjedničkom voljom katoličkoga svijeta.

Prvoga veljače 1919. zazvoniše gvadaharska zvona nanovo po prvi put od prvoga kolovoza 1918. na svečani »Tebe Boga hvalimo«.

21. PRIMIRJE.

Mnogi su gvadalaharski katolici mislili po svoj prilici u svojem slavodobitnom veselju, da se pobjeda nad vladom imade pripisati njihovu generalnomu štrajku. No među uzrocima, koji su primorali vladu na uzmak, gvadalaharski je štrajk igrao tek ulogu drugoga i trećega reda. Carranza je morao obustaviti svoje progone u glavnom zato, jer je Meksiko neočekivanim svršetkom evropskog rata i pobjedom antante koncem god. 1918. bio došao u vrlo nezgodan vanjski i unutrašnji politički položaj.

Čudna je ironija sudbine, kada pomislimo, kako su neki evropski katolici očekivali neobično veliku korist od pobjede Njemačke, Austrougarske, Bugarske i Turske, dok su meksički liberalci i slobodni zidari naprotiv računali stalno, da će baš ta pobjeda učvrstiti njihov bezvjerski režim. A možda taj njihov račun nije bio ni bezrazložan. Carranzini su naime pristaše govorili ovako:

»Njemački će protestanti diktirati mirovne uvjete nesamo Francuskoj i Engleskoj, nego i Udruženim Državama sjeverne Amerike. Meksiko će u tom slučaju zahtijevati i dobiti svoje stare pokrajine: Kaliforniju, Novi Meksiko i Teksas. Time će meksička vlada steći pred svojim narodom takav ugled, da je nitko više ne će moći oboriti. I u vanjskoj politici igrat će Meksiko prvorazrednu ulogu, jer će Japanci oslabiti Udružene Države sjeverne Amerike oduzevši im Filipine, Havaje i San Francisko, a onda će se proširena meksička država mudrom kolonizacijom i sklapanjem povoljnih saveza razviti u najugledniju američku veliku vlast«.

Međutim evropski se rat svršio porazom Njemačke, a to je razbilo u rbine sjajnu staklenu kulu ponosnih meksičkih maštanja. Premda je Wilson bio priznao 31. kolovoza 1917. Carranzu nesamo faktičnim, nego i zakonitim (de iure) predsjednikom Meksika, ipak je sjeverno-američko javno mišljenje stalo da gleda nakon rata mnoge meksičke junake i događaje u pravom svijetlu, pa je tako i Carranza bio raskrinkan kao nasilnik i pljačkaš. Francuski katolici, koji su u ratu pridonijeli gorostasne žrtve za domovinu, upotrijebili su svoj veliki moralni ugled i za to, da izvojuju katoličkoj Crkvi bolji položaj nesamo u Francuskoj, nego i na cijelom svijetu. Kardinal Amette poslao je u prosincu god. 1918. u ime francuskog episkopata meksičkim biskupima izraz saučešća, a osim toga zauzeo se i kod francuske vlade za progonjene meksičke katolike. Mirovna se konferencija pod utjecajem francuskih katolika stavila

na stanovište, da Meksiko ne može biti primljen u Savez naroda sve dotle, dok u njem vrijedi keretarski ustav od 5. veljače god. 1917.

U svojoj unutrašnjosti krvario je Meksiko iz tisuću rana. Više od milijun siročadi ostade bez svojih hranitelja, koji su bili prineseni kao žrtve Molohu revolucije. Sve su pokrajine nazadovale u broju žiteljstva. Na koncu vlade Porfirija Diaza god. 1910. nabrojiše u Meksiku 15 milijuna šezdeset i jednoga stanovnika, a početkom god. 1921., dakle dvije godine nakon svršetka prvog razdoblja revolucije, kad je već po gdjekoja rana zarasla, imao je Meksiko u svemu samo 14 milijuna i 190 hiljada stanovnika. U pokrajini Durangu umanjilo se stanovništvo za 30 postotaka, u pokrajini Morelosu za 42 postotka, u pokrajini Kampeču na poluotoku Jukatanu za 19 postotaka. Razmjer se između muškinja i ženskinja gdjegdje silno poremetio. U gradu Tehuantepeku, koji je imao 10.000 žitelja, bilo je na pr. oko osam tisuća žena, a samo dvije tisuće muškaraca.

I vrijednost narodnoga gospodarstva bila je osjetljivo umanjena. Revolucionarci su uništavali nesamo crkve i crkveni namještaj, nego i željeznice, tvornice, rudnike i privatne zgrade. Ljudi su sijali tek toliko žita, da mogu sami nekako uzdržati goli život. Karl Sapper, koji je god. 1928. u svojoj knjizi »Mexico« prikazao točnim statističkim podacima meksičko narodno gospodarstvo, napisao je o najnovijim meksičkim revolucijama i ovo: »Dakako, ne može se zanijekati, da su revolucije ostavljale iza sebe pravu pustoš, kako se to može vidjeti brojčano prije svega u nazadovanju pučanstva i stoke. To se nazadovanje u pojedinim državama (na pr. u Morelosu) može nazvati ukravo katastrofalnim. Iz toga se razabire strahovitom jasnoćom, da revolucije unatoč održanju narodnog posjeda po površini

mogu u najkraće vrijeme upravo nevjerovatno strmoglaviti državu i njezino gospodarsko i političko značenje, — naročito, ako isporedimo stanje njezina posjeda sa stanjem drugih država, koje su se u istom vremenskom razdoblju nesmetano podigle vrlo visoko«.

Svi su Carranzini neprijatelji nakon svršetka evropskog rata podigli glavu. Valovi novih nemira stali su zapljuskivati prijestolje tiranina. Još su se držali čvrsto u narodu i Villa i Zapata i Feliks Diaz, a njima su se pridruživali i neki dotadašnji prijatelji Carranze. Tada je i Caranza uvidio, da mora uzmaknuti natrag, ako ne će da bude pokopan u ruševinama svoje vladavine. Njegovi su namjesnici mislili prije da moraju provoditi »defanatizaciju« države uništavanjem Crkve, a dne 27. prosinca 1918. priznao je Carranzin službeni list, da su baš protukatolički članci keretarskog ustava »nesuvremeni fanatizam« i da bi ih valjalo ukinuti.

Četiri dana nakon slavlja u Gvadalahari (Guadalajara), t. j. dne 5. veljače 1919. bili su ti članci doista ukinuti, a Carranzina je vlada najavila, da će između Crkve i države biti uvedena onakva prijateljska rastava kao u sjevernoj Americi. Naravno, ni taj odnošaj nije bio za Crkvu idealan, ali je bio neisporedivo manje zlo nego zarobljenje Crkve, koje je bilo uzakonjeno keretarskim ustavom od god. 1917.

Nevjerovatnom brzinom zaposjedoše katolici svoja stara mjesta. Biskupi se povratiše u svoje biskupije, redovnici se nastaniše u većini svojih starih samostana, župnici preuzeše ponovno svoje župe. I za svećenički podmladak bili su se postarali revni natpastiri već u progonstvu, jer su god. 1915. bili osnovali u Sjedinjenim Državama sjeverne Amerike u gradu Castroville-u bogosloviju, iz koje su do god. 1918. izašla šezdeset i četiri mladomisnika.

Nakon dana najcrnjega progonstva dođoše dani najveselije slave i najživljega rada. Kako su prije neprijatelji vjere bili revni u zatiranju bogoslužja, tako su sada katolici pregnuli živo oko toga, da najprije dadnu Bogu zadovoljštinu za sve okrutnosti, svetogrđa, hule i zločine revolucije. Meksičke divne crkve oživješe od novih pobožnosti. Goleme procesije vjernika krenuše u svetište Naše Gospe Gvadalupske, gdje je meksički primas čitao pontifikalnu misu zahvalnicu. Franjevci, isusovci, lazaristi, kapucini i drugi redovnici zapališe nova ognjišta religioznoga života obdržavajući bezbrojne misije i duhovne vježbe. Treći red sv. Franje, kongregacije i bratovštine procvaše jače nego prije. Isusovac o. Bergoend osnova »Katoličku Akciju meksičke omladine«, koja je vrlo brzo okupila 3000 revnih i na svaku žrtvu spremnih članova.

Katolici su živo pregnuli i oko toga, da podignu katoličko sveučilište i da obnove sve svoje srednje škole. Dali su se i na osnivanje socijalno-ekonomskih i humanitarnih društava. Nijesu obnavljali svoje političke stranke, jer nijesu mogli u brzini na sve dospjeti. Ali zato ipak nijesu ostali prema politici indiferentni, nego su odlučili da će se razdijeliti po različitim frakcijama, na koje su se raspali konstitucionalisti, ne bi li ih sve skupa proželi katoličkim duhom. Carranza se pred katoličkim predstavnicima gradio, kao da se iz Savla pretvorio u Pavla. Zato je msgr. B u r k e, koji je početkom god. 1919. došao u Meksiko, pisao sjeverno-američkoj vladi:

»Svaki prijatelj Meksika, zakona i reda, svaki neprijatelj revolucije i anarhije morao bi sada po mojem uvjerenju poći za Carranzom i njega podupirati, da izvrši u istinu rodoljubivo djelo, što ga je neustrašivo započeo. Tko tomu pomaže, pomaže brzomu preporodu velikoga naroda«.

22. ALVARO OBREGON.

Nema sumnje, da su meksički katolici pokazali prema Carranzi krajnju velikodušnost. Da ne izazivaju odviše velikog otpora, nijesu stavljali na nj nikakvih većih zahtjeva, nego su mu oprostili sve zločine zadovoljivši se time, da protucrkveni članci ustava, koji su bili doneseni ipak u nekakvom parlamentu, budu ukinuti jedino izvan parlamenta običnom vladinom naredbom. To je bila politička naivnost i lakovjernost, u koju često upadaju baš najplemenitiji ljudi, kad imadu posla s političkim kameleonima i makijavelistima. Carranza je i dalje zadržao u rukama svu vlast, a katolicima je milostivo dopustio, da ga smiju podupirati, kad već ne traže, da vladaju.

Ne može se naprečac zabaciti taktika, da katolici stupaju u različite stranke i da u njima zaštićuju katolicizam. Takva taktika može katkada biti upravo prijeko potrebita te može uroditi lijepim plodovima. Ali ove plodove možemo očekivati redovito u staloženim državama, gdje se politički život osniva na nepatvorenoj ustavnosti i parlamentarizmu i gdje u prosvjetnom i ekonomskom razvoju vrijede načela redovite građanske utakmice. U Meksiku je ova politička taktika katolika bila unaprijed osuđena na neuspjeh u glavnom s ovih razloga: 1. osnov je meksičkoj politici lična diktatura i revolucija; 2. stranke, koje su tada postojale, bile su po svojem programu, manjkavim štatutima i vođama tako nedemokratske i protukršćanske, da ih nije mogla preobraziti nikakva postepena penetracija katoličkih izbornika; 3. predstavnici revolucionarnih konstitucionalističkih frakcija nijesu dopuštali, da koji katolik dođe na kakvo vidljivije mjesto pokraj njih, nego su milom ili silom potiskivali u pozadinu sve spretnije i pronicavije katoličke političare. Na taj način ostadoše katolici samo običan gla-

sački materijal i kod Carranze i kod Obregona i kod Gonzalesa i Bonillasa.

Čini se, da bi meksički katolici bili postigli mnogo veće uspjehe, da su obnovili svoju katoličku stranku. No oni su bili tako oduševljeni pobjedom na vjerskom i kulturnom području, te nijesu većinom ni pomišljali, da će ta pobjeda biti stalna i potpuna istom onda, kad neprijatelju bude oduzeta mogućnost, da iz svojih političkih tvrdava poduzima nove ofenzive protiv katoličke Crkve.

Novi je tečaj politike učvrstio neko vrijeme Carranzinu vladu. U proljeće g. 1919. pobijedile su njegove čete revolucionarce, koje je vodio iz pokrajine Verakruza prema glavnom gradu Blanquet, vojskovođa Feliksa Diaza. Još mu je veća sreća poslužila, kad je u isto doba bio potajno umoren Emilio Zapata, koji je vladao bogatim južnozapadnim državama, i o kojem Nijemac Stelzmann u svojoj knjizi »Mexiko von heute und morgen« veli ovo: »I on bi bio postao predsjednik, da ga nije umorila protivnička stranka.«

Međutim i Carranzi su bili izbrojeni dani vladanja. Kao što su slobodni zidari pomoću njega rušili »prokletoga Judu« Huertu radi »sporazuma i saveza s katoličkim klerom«, tako su tajne sile našle krvnika i za njega. Dotadašnji drugovi Carranze nijesu bili zadovoljni njegovim preokretom u politici. Bivši njegov ratni ministar general Alvaro Obregon iskoristio je jedan ustanak, koji je u svibnju g. 1920. buknuo u državi Sonori, gdje je vladao Plutarko Elias Calles. Ustanak se proširio po cijeloj zemlji. Karansa se zaklonio kod jednoga svojega dotadašnjega prijatelja, koji ga je u snu ustrijelio. Najznamenitija ličnost u cijeloj državi postao je već u svibnju Alvaro Obregon, a njegov je ugled još

više porastao, kad je u zimi g. 1920. bio postao i predsjednikom republike.

Značajna je činjenica, da su svi predsjednici meksičke republike, koji su bili čistog indijanskog podrijetla, strašno mrzili katoličku Crkvu. I Obregon se poveo za svojim indijanskim predšasnicima Alvarezom, Komonfortom i Benitom

Datulje.

Juarezom. Prije izbora obećavao je katoličkim biračima bezuvjetnu slobodu Crkve i škole. Ali kad su mu birači dali predsjednički mandat za četiri godine, ponovno se iskukuljio iz njega onaj isti okrutnik, koji je g. 1915. u glavnom gradu »rekvirirao« žene za vojničke tabore i koji je protjerao 168 svećenika sa svezanim rukama kroz gradske

ulice poučavajući svoje dželate, neka ih povješaju, ako ne plate otkupninu od pola milijuna pesa.

Prva je godina Obregonova predsjednikovanja bila dosta mirna. Još je bio vrlo živ dojam Wilsonovih četrnaest točaka, koje su imale da budu idejni osnov novoga međunarodnoga poretka. Meksički su se katolici posvetili učvršćivanju svojega »Narodnoga Saveza katoličkih otaca«, »Euharistijske dječje križarske vojne«, »Katoličke Akcije meksičke omladine«, »Katoličke radničke organizacije« i drugih katoličkih udruženja.

No kad je oslabio pritisak pariske mirovne konferencije i kad je Obregonova vlada davanjem koncesija sjevernoameričkim špekulantima stekla naklonost Njujorka, osjetili su meksički katolici, kako se ponovno klimaju sva njihova prava, koja su im bila povraćena više radi pritiska izvana, nego radi njihove vlastite političke snage. Promašen je bio čas, kada je katolicizam mogao i u državnoj vlasti zauzeti nepredobive pozicije. Boljševička je poplava zaprijetila nesamo cijeloj Evropi, nego se prelila i preko Meksika stvarajući bojovne organizacije od beskućničkih radnika i seljaka, koji su poduzeli prve juriše na katolike, jer se s te strane nijesu bojali osvete i kazne. Sjeverna se Amerika zadovoljila koncesijama, što su ih njezini veliki industrijalci stekli u eksploatisanju golemih petrolejskih polja, a za zaštitu katolika nije se više brinula, jer joj oni nijesu mogli dati više materijalnih koristi od Obregona.

Boljševički radnici i »peoni« stvoriše svoja vijeća i sudove i izbaciše iz poduzeća sve katoličke radnike, koji su — uzgredno budi rečeno! — odviše teoretizirali i vladali se gdjegdje tako, kao da su prosvjetno-odgojna i vjersko-apologetska

organizacija Katoličke Akcije, a ne strukovna organizacija, koja se na temelju kršćanskih načela bori za materijalno blagostanje svojega staleža. Tako se dogodilo, da je u Gvadalahari, gdje je bilo središte kršćanskoga radništva samo jedna tvornica bacila na ulicu 600 kršćanskih radnika, a u glavnom su gradu bile razorene prostorije katoličkog radničkog saveza.

Od g. 1921. zaredala su nasilja protiv katolika na svim linijama. Dne 21. svibnja te godine ustrijeliše liberalci u Moreliji u državi Mičoakanu jednoga katoličkoga omladinca. U studenom pokušaše dinamitom dići u zrak prošteniste Naše Gospe Gvadalupske. Isto tako izvedoše atentat i na biskupske dvorove u glavnom gradu Meksiku i u Gvadalahari. Procesije pa i veliki euharistički kongres, koji se održao g. 1924. u Meksiku, pokušali su da ometu organizirani članovi vladinih političkih i strukovnih organizacija.

Godine 1923. stavila se vlada na stanovište, da protukršćanski članci keretarskog ustava od 5. veljače 1917. nijesu ukinuti, jer ono ukidanje pod Carranzinom vladom nije bilo ništa drugo nego bezakonje. Već prije držali su se toga stanovišta guverneri u Sonori (Calles) i na poluotoku Jukatanu, a sada su sve pokrajine imale da ustav i u djelo provedu.

23. PLUTARKO ELIAS CALLES.

Prema 130. članku ustava započeli su Obregonovi pokrajinski namjesnici g. 1923. da registriraju i reduciraju svećenstvo. Samo su oni svećenici smjeli dalje vršiti svoju službu, kojima je vlada dala svoj dekret. Broj je svećenstva imao biti tako malen, da je duhovna pastva bila gotovo onemogućena. U nadbiskupiji Durangu imao je na svakih 14.000 duša ostati po jedan svećenik. Za pokrajinu Čihuahuu, koja je prostorom tako velika kao

Jugoslavija, a imade preko 400 hiljada stanovnika, bilo je određeno u svem 65 svećenika.

Biskupi su zabranili svećenicima da podižu dekrete kod vlade, a osim toga izašle su na ulicu velike množine naroda, koje su prosvjedovale protiv gušenja slobode savjesti i slobode propovijedanja evandelja. Samo u nekim državama, kao na pr. u Sonori i na poluotoku Jukatanu, mogla je Obregonova vlada da učini, što je htjela, a inače je morala većinom opozvati svoje naredbe.

Što nije pošlo za rukom Alvaru Obregonu, to je naumio svom silom da provede njegov nasljednik Plutarko Elias Calles, koji je vladao Meksikom od g. 1924. do g. 1928. Callesovu mržnju na katolicizam kušaju neki protumačiti njegovim židovstvom, ali se Židovi odriču toga progonitelja, i to s potpunim pravom, jer Calles doista nije Židov, nego Mestic, kojemu su pređi bili s jedne strane Židovi, a s druge strane Indijanci. Među skupinama, koje nose odgovornost za Callesove zločine, nalaze se u prvom redu meksički slobodni zidari, koji su Callesu izrekli povjerenje i odlikovali ga medaljom za zasluge naglašujući ponosno, da takvog odlikovanja nije nitko prije dobio, a Calles ga je potpuno zaslužio.

Više puta nazivaju novine Callesa generalom. No s tim meksičkim generalima mora čovjek biti vrlo oprezan. U Meksiku je lakše postati general nego i u samoj Kini. Nađe se kakav odvažniji razbijač, koji okupi oko sebe veći broj četnika i nazove se njihovim generalom, a onda se priključi vladi, koja naknadno potvrdi taj naslov i odredi novomu savezniku generalsku plaću iz državne blagajne. Nije čudo, što takvih generala imade u Meksiku toliko, da ih je sam Calles morao na početku svoje vlade otpustiti iz vojske ni više ni manje nego pet stotina. A cijela redovita meksička vojska imade samo 50 do 80 hiljada momaka!

Prije svoje političke karijere bio je Calles zalutao među pučke učitelje kao i sadašnji talijanski diktator Benito Mussolini. No dok je Mussolini ostavio učiteljsku službu sam od svoje volje, bio je Calles izjuren iz nje. Stanovnici primorskoga

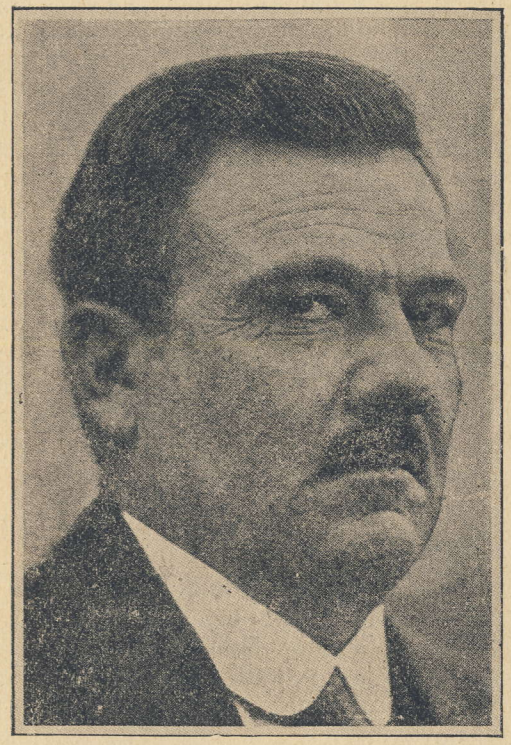

Plutarko Elias Kaljes kao predsjednik.

grada Gvajmasa (Guaymas) u Kalifornijskom zalivu gledali su sa strahom u razbludnoga Callesa, koji je postupao s njihovom djecom kao žandar i tamničar sa zločincima. Vlada Porfirija Diaza morala je da otpusti takvoga nepedagoškoga

nastavnika. Iza toga dobio je Calles mjesto općinskog blagajnika, ali je i odatle bio otjeran radi manjka u blagajni.

Ne mogavši naći »uhljebije« u državnoj i općinskoj službi bacio se Calles na špekulaciju i na politiku. Tu se na njem obistinila na poseban način misao njemačkoga pisca Matthiasa, koji je imao možda i njega pred očima, kad je napisao ove ironične riječi: »Meksikanac imade kao čestit čovjek samo izbor, da postane ili političar ili zločinac«. Calles je postao jedno i drugo. Kao gostioničar i mlinar pridružio se revoluciji protiv Porfirija Diaza i tu se naglo podigao do komesara, guvernera, ministra i najposlije predsjednika republike. Među drugovima nije se odlikovao ni kao vojskovođa ni kao pisac ni kao govornik, nego kao bezobziran čovjek, koji je na svakom koraku pokazivao površnu obrazovanost, ali je zato bio dosta praktičan i uz to odan srdžbi i osveti te je iz nekoliko socijalističkih načela, koja je naučio iz novina, bio uvijek spreman da povuče najekstremnije zaključke.

Da se Callesova borba proti Crkvi ne može protumačiti potpuno njegovim uvjerenjem i idejnim razlozima, to se vidi i odatle, što je on u isto doba, dok je progonio katolike, dao svoje dvije kćeri odgajati kod redovnica, a i onda, kad je bio već ukinuo redovničke škole u Meksiku, ostavio je svoju kćer Alicu u akademiji sestara Naše Drage Gospe Mira u gradu San Diegu, koji se nalazi u Sjevernoj Americi 24 kilometra daleko od meksičke granice! Idejni borci ne upadaju zacijelo u takva protivurječja, nego jedino ljudi strasti i slavohleplja.

Plutarko Elias Calles pripada među onakve vlastodršce, koje je »Civiltà Cattolica« u broju od 18. prosinca 1926. označila ovako: »Popevši se na vlast iz najzabačenijih društvenih slojeva i bez potrebite priprave, puni oholosti, bahati, ne obaziru se oni kao gazde i despoti na javno mišljenje ni na strane narode i diplomate... Navikli najzad da udovoljavaju svim svojim hirovima ne drže oni nečasnim, ako ne održe zadanu riječ i prekrše obećanja, pa čak i ako pogaze potpisane pogodbe i ugovore. Oni uopće nemaju nikakvoga pravila u svojem djelovanju osim vlastite koristi i vlastitog hira, ni drugog ideala osim izvlačenja dobiti od sviju i svega, ni druge namjere osim održanja na vlasti«.

Dne 6. srpnja g. 1924. bio je Calles izabran predsjednikom meksičke republike, a dne 1. prosinca imao je da nastupi svoje mjesto. Njegov je program rada bio za njega već unaprijed jasan. Po njegovu su mišljenju meksički katolici bili buntovnici, zato ih je valjalo prisiliti, da priznadu ustav. Njegove su stranačke novine ponavljale neprestano, da je Crkva kriva nepismenosti, praznovjerju i siromaštvu meksičkih Indijanaca i pretežnog dijela Mestica, a on nije ispitivao, je li to istina, nego je bez ikakve skepse vjerovao tim klevetama i odlučio da će u čitavom Meksiku provesti ono, što je bio proveo u zapuštenoj Sonori, poznatoj najviše radi razvijena rudarstva, radi njegovih progona i radi ustanaka hrabrih Indijanaca Jaka. No najprije je odlučio da pođe u Evropu, ne bi li upoznao što uspješnije metode, kojima će se poslužiti u jurišanju na katoličku Crkvu.

Došao je najprije u Njemačku, glasovitu radi Bismarckova Kulturkampfa. U Njemačkoj ga primiše oduševljeno nesamo protestanti, nego i većina katolika. Katolici nijesu poznavali dobro ni Callesa ni meksičkih prilika, nego su samo znali to, da Meksikanci vole Nijemce kao protivnike Anglosasa i da je Meksiko zemlja, koja je otvorena njemačkim trgovcima i kolonistima. Iz Njemačke pošao je Calles u boljševičku Rusiju, gdje su ga već bolje poznavali i gdje su mu priredili sve-

čan doček upravo radi njegove borbe proti katolicizmu. Boljševici uputiše Callesa u svoju ekonomsku, prosvjetnu i međunarodnu politiku i obećaše mu svoje instruktore, koji će organizovati meksički proletarijat po ruskom uzoru.

24. TIRANINOVI POMOĆNICI.

Vrativši se u Meksiko i preuzevši službu predsjednika republike najprije se Calles postarao da se okruži vjernim pomoćnicima, s kojima će moći izvoditi svoj program.

Kao tjelesnu stražu preuzeo je od svojega predšasnika Obregona Indijance Jake, koji su bili spremni da se do smrti žrtvuju za svojega gospodara. Ministarstvo unutrašnjih djela rezervirao je za sebe, da uzmogne sam osobno voditi progone katolika.

Glavni je njegov dželat postao generalni inšpektor policije R o b e r t C r u z, kojega nazvaše radi njegove okrutnosti i surovosti meksičkim Džeržinjskim. To je čovjek atletske snage, spreman uvijek nesamo da pomoću svojih podređenih organa izvrši najveća zvjerstva, nego i da sam lično ćuška, mrcvari i ubija svoje žrtve. Inače nastoji taj oponašatelj zloglasnoga pokojnoga šefa sovjetske Čeke da bude »un hombre simpatico« (zgodan čovjek), zato je u društvu svojih ljudi uvijek naparfemiran, besprijekorno odjeven i služi se najbiranijim frazama. U traganju za zločincima poznaje dvije mjere. Kriminalitet je u Meksiku veći nego u ikojoj drugoj državi, jer na milijun stanovnika dolazi na godinu tisuću zločina, ali Robert Cruz ne progoni ubojice, razbojnike, tatove i provalnike tolikom revnošću kao na pr. pobožne vjernike, koji se usuđuju javno moliti krunicu ili kliknuti: Živio Krist Kralj! Samo se po sebi razumije, da policija pod zapovjedništvom ovakvoga krvoloka »nije mogla pronaći« one zločince, koji su načinili atentat na svetište Naše Gospe Gvadalupske i na biskupske dvore u Meksiku i Gvadalahari ili koji su se drugim kakvim zločinom ogriješili o katolike.

U meksičkoj državi imade osam ministarstava: unutrašnjih djela, vanjskih djela, financija, rata, gospodarstva, trgovine, saobraćaja i nastave. Ministarstvo vanjskih djela predao je Calles protestantskomu pastoru A r o n u S a e n z u, jer je računao, da će se na taj način najlakše zaštititi pred sjevernim Amerikancima, koji često znadu »najmiti« kojega meksičkoga generala, da pomoću njega ruše meksičku vladu. Ministrom nastave postao je P u i g, koji je poslije, kada su ga poslali kao izaslanika u Washington, bio zatvoren od sjevernoameričkih vlasti te je bio pušten na slobodu istom onda, kada je platio 500 dolara kaucije. Važno m i n i s t a r s t v o p o l j o p r i v r e d e zapalo je jednoga bivšega profesionalnoga toreadora ili borca s bikovima. Državni sekretarijat u ministarstvu unutrašnjih djela bio je povjeren kapetanu T e j e d i, koji je također dao svoju kćer odgajati kod sestara u samostanu, ali je poslije bio ipak najljući progonitelj upravo konfesionalnih škola.

Parlamenat je bio ropski poslušno oruđe u rukama Callesa. Dvije stotine i četrdeset članova poslaničke kuće i 58 članova senata nijesu ni mogli ni htjeli da vode drukčiju politiku nego predsjednik republike. Poslanici, koji su milošću Obregonovom dobili mandat tek na dvije godine, znali su, da moraju biti što poslušniji novomu gazdi, jer im je drukčije prijetila opasnost, da u novim izborima ne će biti »izabrani«, a onda odoše sve koristi, koje su skopčane sa poslaničkim naslovom. Mandat senatora traje doduše četiri godine, i to tako, da se svake dvije godine bira polovica senata, ali i senatori su znali, da njihov ponovni izbor ne ovisi o narodu, nego o di-

ktatorskoj vladi. Zato se Calles nije trebao u meksičkom parlamentu bojati ni prave opozicije, a kamo li kakvog državnog udara.

Vojsku je Calles snizio od 80 na 50 tisuća. Narod je to odobrio, jer je državni proračun bio smanjen, a Calles je upotrijebio i tu redukciju, da se riješi nepoćudnih četa i časnika. Glavni je autoritet u vojsci ostao i dalje Alvaro Obregon, koji je pod konac svojega predsjednikovanja bio skršio revoluciju najopasnijega protivnika A d o l f a de la H u e r t e te je s Callesom stvorio neke vrste duumvirat, o kojem je imala biti ovisna daljnja sudbina meksičke republike.

U činovničkom kadru, pa čak i na guvernerskim mjestima nalazilo se još uvijek dosta ljudi, koji su tajno, a neki i javno pristajali uz katolike te nijesu nikada sami na svoju ruku poduzimali ništa protiv Crkve. Calles je sve te činovnike izbacio iz službe. Naročito je pazio da se kakav »klerikalac« ne bi zavukao među učitelje.

U građanskom životu oslonio se Calles na slobodne zidare i na socijalistički organizovano radništvo. Međunarodna Slobodnozidarska Unija bila je zaključila g. 1924. na svojem kongresu u Briselju, a još detaljnije na sastanku u Ženevi, da će započeti življu akciju u latinskoj Americi za otpad od Rima. Sjevernoameričke slobodne zidare zapala je zadaća, da reorganiziraju i izmire dvije zavađene frakcije meksičkih slobodnih zidara i da podupru Obregona i Callesa. Naredne godine (1925.) pritekla je Callesu u pomoć i protukatolička sjevernoamerička organizacija K u K l u k s-K l a n, koja je stvorila zaključak, da Meksiko treba »osloboditi od političkih i vjerskih utjecaja Evrope (čitaj: Rima!), koji su, iako ne u svem, a ono ipak u velikom dijelu krivi neznanju i bijedi meksičkoga naroda« (zaključak od 15. rujna 1925.).

Callesovu su vladu nazivali neki katolici boljševičkom, jer se ona u mnogom povela za ruskim sovjetima i jer 27. članak meksičkog ustava glasi: »Vlasništvo zemljišta i voda u granicama narodnoga područja pripada iskonski narodu, koji je imao i još imade pravo da prenese posjed na pojedine osobe. To je onda privatni posjed«. Calles je uvijek naglašavao, da nije boljševik, jer je vidio, da ga to ime čini omraženim naročito u sjevernoj Americi. No iako ga ne možemo staviti potpuno u isti red s Trockim, Zinovjevom i Staljinom, svakako ga možemo nazvati pristašom državnoga socijalizma.

Meksiko imade brojno radništvo, jer to je prva zemlja na svijetu u produkciji srebra, druga u produkciji petroleja, a četvrta u produkciji zlata, zato su u nju samo Amerikanci uložili dvije milijarde, a Englezi pet stotina hiljada dolara. Calles je doduše ugušio među radništvom krajnju boljševičku struju otpustivši ministra V a s c o n c e l o s a i uhapsivši huškača P r o a l a, ali u neprijateljstvu proti Crkvi ne zaostaju ni drugi današnji vođe meksičkoga radništva za boljševicima. U meksičku socijalističku radničku organizaciju, koja imade oko dva milijuna članova stupilo je i vrlo mnogo kratkovidnih katolika, koji su djelomice bili primorani silom da uđu unutra, a djelomice su bili uvjereni, da katolička radnička organizacija ne bi mogla ni donijeti ni obraniti 123. članak ustava, u kojem je određen rad od 8 sati po danu, a od 7 sati po noći, i uz to je u njem zajamčena zaštita žena i djece, koalicijsko pravo, sudjelovanje u čistom dobitku poduzeća itd.

Vrhunac svim tim pripravama za generalnu ofenzivu protiv katoličke Crkve bilo je organizovanje Antikatoličke Lige, koja je doskora imala u svojim rukama 50 tiskara i velik broj dnevnih, tjednih i mjesečnih listova, a uz to je razvila bjesomučnu propagandu filmovima i predavanjima.

25. CUIUS REGIO, EIUS RELIGIO!

Poput ostalih terorista na svijetu, i Calles zastupa u praksi stanovište, da o razvoju čovječanstva odlučuje samo sila. Prema tome stanovištu sila stvara vjeru, znanost, pravo i socijalno-ekonomske prilike društva. U teoriji je ipak rijetko koji tiranin tako iskren, da bi htio javno priznati to svoje uvjerenje. I Calles je svoju terorističku praksu maskirao kojekakvim idejnim razlozima. No kad se te ideje isporede sa zbiljskim životom i kad se skine obrazina s Callesova lica, ostaje pred nama čovjek, koji se odlikuje nesamo silovitom okrutnošću, nego i najprovidnijim licemjerstvom.

Calles i njegovi drugovi opravdavaju svoju politiku demokratskom mišlju. No kod cijele ove krvave igre nema ni traga demokraciji. Meksički je narod izrazio nebrojeno puta i na nebrojeno načina, da osuđuje Callesova nasilja. Milijunskim potpisima, mnogobrojnim deputacijama i golemim procesijama, kakvima se mogu podičiti samo najveći euharistijski kongresi, pokazali su Meksikanci jasno, da osuđuju bezvjerske nametnike. Calles i njegovi sumišljenici guše ipak i dalje volju naroda misleći, da će progonjeni katolici u svojoj patnji poljubiti njihovu ruku i prihvatiti njihova načela.

Obavještajni ured Callesove vlade razglasio je po svijetu, da su meksički katolici revolucionarci, koji priređuju urote, atentate i razbojničke napadaje, pa da ih zato valja silom pacificirati. A u isto vrijeme izmislili su Callesovi telali za unutrašnju upotrebu argumenat, da katolicizam valja iskorijeniti iz duše meksičkoga naroda zato, jer da on ubija svaku aktivnost i stvara od ljudi pasivne robove, koji su spremni da gmižu pred svakom tiranijom i da uvijek odobravaju djela onoga, tko je jači.

Ljudi, koji su drukčije u svim stvarima najveći relativisti, grade se kao zastupnici nekakve apsolutne pravde i apsolutnog ćudoređa. U isto vrijeme, dok zabacuju i Božju objavu i najosnovnija načela prirodnoga prava, smatraju oni svoje zahtjeve sakrosanktnom istinom samo zato, jer su ih dali kodificirati u obliku ustavnih članaka. Kao da razbojništvo ne ostaje razbojništvo i onda, ako ga makar i milijun zastupnika sankcionira.

Svi ustavni, nacionalni, socijalni i kulturni ra-

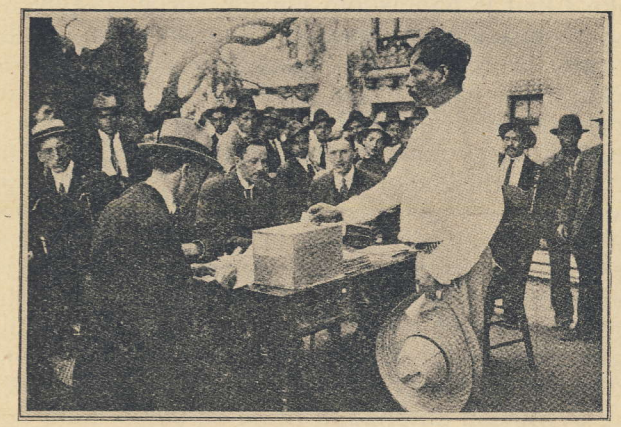

Meksički izbori.

zlozi, kojima današnji meksički vlastodršci opravdavaju svoje progone, nijesu ništa drugo, nego prosto opsjenjivanje javnosti. Pravi i jedini razlog tim progonima jest mržnja Callesa i drugova na katoličku Crkvu. Ne radi se tu ni o slobodi Meksika ni o socijalnom blagostanju meksičkoga proletarijata, nego o protukatoličkim izgredima meksičkih bezvjeraca.

Meksički su se progonitelji Crkve više puta i sami demaskirali. Koncem g. 1926. ponudili su biskupima Huajuapana i Saltilla, da će

im dati i crkve i sjemeništa i orfanotrofije i bogate kanoničije i velike zemljišne posjede, samo neka se ocijepe od Rima. Naravno, da je ta podla ponuda bila najodlučnije odbijena, a svijet je dobio još jedan dokaz više, da su katolici u Meksiku progonjeni samo zato, jer su katolici, a ne što bi bili branitelji velikih posjeda ili izrabljivači radnoga naroda.

Callesova je vlada prikazivala kao veliko nacionalno djelo, kad je izagnala sve strane svećenike i kad je papinskom nunciju spriječila povratak u meksičku državu. No i tu je vlada radila upravo protiv interesa meksičkog naroda. Katolička vjera baš najviše zaštićuje Meksiko protiv protestanata Udruženih Država sjeverne Amerike, koji su svojom prirodnom ekspanzijom jedini protivnici meksičke samostalnosti. Ne prijeti toj samostalnosti opasnost iz Rima, nego iz Njujorka i Washingtona. No dok je Callesova vlada dopustila protestantima, da nesmetano razvijaju svoju prozelitsku akciju i odgajaju meksičku katoličku ratnu siročad kao protestantske janjičare, dotle su iz Meksika bili istjerani svi strani katolički misionari, koji su se izdržavali prinosima evropskih katolika, a radili su baš u onim područjima meksičke države, gdje je civilizacija na najnižem stupnju.

Odmah na početku Callesova vladanja imali su katolici priliku da iskuse, što znači socijalističko geslo: Vjera je privatna stvar. Svi vjerski čini izvan Crkve i sakristije bili su ukinuti. Zabranjene su bile nesamo procesije, nego i zvonjenje zvona, jer da je i to »vanjska vjerska manifestacija«. Vjernici u državi Mičoakanu bili su kažnjavani zatvorom i globom, jer su dočekali zvonjavom morelijskoga biskupa, koji se vraćao iz Rima. U Verakruzu bila je podignuta optužnica protiv tamošnjega nadbiskupa zato, jer su ga vjernici počastili jednim slavolukom. U Agvas-

kalientesu navalila je policija puščanom paljbom na vjernike, koji su se vraćali s pobožnosti, na kojoj su molili krunicu. U Čiapasu nijesu svećenici smjeli dalje ni vjenčavati ni krstiti.

Guverneri su u pojedinim državama dobili nalog, da zaplijene sve crkve i da sami odrede broj svećenika. Neke su crkve bile predane bezbožnicima, da ih upotrijebe za svoje društvene prostorije. Mnogi kipovi, slike i nakiti bili su preneseni iz crkava i kapelica u muzeje. Gdjegod je bilo moguće, odredili su guverneri i broj svećenika, a ti su čak i u crkvi smjeli čitati sv. misu samo s njihovim dopuštenjem.

U državi T a b a s k u bilo je određeno za 180 hiljada katolika samo šest svećenika. A i od tih se svećenika zahtijevalo, da su svršili meksičku državnu školu, da su od poroda meksički državljani i da — se ožene! Naravno, nijedan rimokatolički svećenik nije mogao ispuniti sve te uvjete. Kad su petoricu svećenika uhapsili zato, jer nijesu htjeli stupiti u konkubinat, i kad je i za ostalim njihovim drugovima izdana potjernica, moralo je svećenstvo ostaviti državu Tabasko tako, da su se koncem g. 1925. nalazila samo tri svećenika u njoj.

U državi O a h a k i smjelo je za milijun katolika ostati samo 30 svećenika, kojima je također bilo zapovjeđeno da moraju uzeti konkubine. Guverner države H a l i s k a (Jalisco) bio je nešto širokogrudniji, jer je dopustio za 1,190.000 katolika dvije stotine svećenika. U nadbiskupiji P u e b l i bio je broj svećenika reduciran najposlije od četiri stotine na sedmoricu, a u nadbiskupiji G v a d a l a h a r i od šest stotina na dvije stotine. U prijestolnici M e k s i k u, koja ima 600.000 vjernika i u kojoj se nalaze centrale mnogih katoličkih institucija, ostavljeno je najposlije samo 10 svećenika.

Meksičke se tamnice napuniše nedužnim žrtvama, meksička se zemlja zarumenjela od krvi novih mučenika, a Callesovi revolucionarci, koji su se toliko hvastali demokratizmom, poveli su se kao meksička teroristička manjina za onim starim feudalcima, koji nijesu poštivali ni vjerskog uvjerenja kod svojih kmetova, nego su se držali pravila: Cuius regio, eius religio, (čija zemlja, onoga i vjera).

»Naša je zemlja, naša mora biti i vjera!« govorili su Callesovi dželati, a kod toga su — kako dobro kaže Civiltà Cattolica u broju od 4. prosinca 1926. — išli za tim, da uvedu bezboštvo »u parlamenat, u sudove, u vladu, u porodice, u cijeli život naroda . . .«

26. ŠKOLE I HUMANITARNI ZAVODI.

Narodna je obrazovanost Meksikanaca na vrlo niskom stupnju, jer među njima imade 80 do 85 postotaka nepismenih ljudi. Callesovi su vikači i za tu žalosnu činjenicu učinili odgovornom Crkvu, premda je nastava već od g. 1857. bila monopol države. Gradeći se, kao da pobijaju nepismenost, stali su guverneri da zatvaraju redom katoličke konfesionalne škole, koje je Crkva podigla i održala svojim sredstvima i protiv volje prijašnjih vlada! Da su te škole bile najbolje u Meksiku, to su posvjedočili i Calles i Tejeda i drugi vođe meksičkih bezbožnika, koji su u njih slali svoju djecu. A sada su sve te škole bile osuđene na propast, jer da su tobože zapreka napretku prosvjete!

Postupak je kod zatvaranja katoličkih škola bio nada sve nedoličan. Znalo je doći povjerenstvo, koje je pregledalo školske sobe i odredilo, da se škola imade zatvoriti radi »nedostatka zdravih prostorija«, premda je to obrazloženje bilo potpuno lažno. Drugdje su nadzornici i povjerenici bili nešto otvoreniji, pa su priznali, da katoličke

škole drže »protivuzakonitima« i »protivuustavnima« radi toga, jer se u njima prije i poslije obuke moli ili jer u razredima visi raspelo ili jer se pod istim krovom sa školom nalazi crkva ili kapelica. Pogotovu se smatralo nečim strašnim, ako se u školi učio vjeronauk. To je bila grozna urota, koju je valjalo smjesta ugušiti.

Žandari i redari znali su izbaciti iz gdjekojega zavoda školsku djecu na ulicu, i nitko se nije dalje starao, šta će biti s onim mališanima, koji su bili iz udaljenih krajeva. Dobre su duše primile te male prognanike pod svoj krov da se imadu gdje zakloniti i prehraniti dotle, dok ne dođu po njih roditelji ili skrbnici. Vlada je obećala, da će takve učenike primiti u državne zavode, ali to je obećanje ostalo u vrlo mnogo slučajeva neispunjeno, jer država nije imala ni dovoljno prostorija, a još manje stručnih nastavničkih lica, da nadoknadi konfesionalne škole i internate. Najgore su kod toga postradala djeca sa sela, kojima je radi siromaštva bio presječen put do dalje obrazovanosti.

Dok su mnogi redovnici morali potražiti zaklonište u sjevernoj Americi i u Evropi i dok je četiri stotine učitelja i učiteljica ostalo bez kruha tako, da su ih spasli od gladi holandijski katolici svojim milodarima, dotle su meksički seljaci i radnici jadikovali, što im radi poskupljenja školskih troškova nije bilo moguće slati djecu u srednje škole, a i mnoge su pučke škole ostale zatvorene. Kod toga se doslovno ispunjala riječ meksičkoga liberalnoga lista »Excelsiora«, koji je pisao početkom g. 1926.:

»Kada ministar nastave gospodin Tejeda zatvori srećno sve katoličke škole u zemlji, kako on to namjerava, tada će stotine tisuća djece ostati bez odgoja i obuke, a broj će se analfabeta povisiti na 95 i više postotaka. Je li to čin patriotizma i kulture?«

Callesova je vlada zabranila biskupu u Papantli da uredi dvadeset do trideset škola na selima, ali meksički su slobodni zidari širili i dalje klevetu, da Crkva drži narod u nepismenosti i zatucanosti. U svojem fanatizmu ukinuli su bezbožnici i sirotišta, koja su bila u rukama katolika. I kod toga je došlo često do prizora divljačke bezobzirnosti. Nakon ukinuća sirotišta u Moreliji bila su djeca, koja su se prije nalazila unutra, prepuštena sama sebi, da lutaju gradskim ulicama i da se odgajaju za tamnice. Provaljivanje policije u katoličke internate osudio je i list »Faro« u prijestolnici pišući:

»Ali ... nijedan zakon ne može opravdati način vladina postupanja. Kada se provaljuje u kuće, kada im se mjesto svakoga pismenoga naloga, koji traži zakon, stavlja na prsa pištolja, kada se pokućstvo izbacuje na ulicu, a najbolji se dijelovi plijena odvlače: tu smo onda s tom vladom zapali u barbarstvo«.

Premda su mnogi meksički pravnici dokazali neoborivim razlozima, da smisao i sadašnjega meksičkoga ustava dopušta sjemeništa kao pripravne škole za svećeničko zvanje, ipak su Callesovi guverneri i njih udarili svojom meksičkom obznanom. Kod toga su se gojenci sjemeništa pokazali junacima kao i njihovi poglavari. Najgore su progonitelji bjesnili u gradu Gvadalahari. Kad su zatvarali sjemenište vanjskih svećenika i tjerali gojence kundacima na ulicu, sakupilo se veliko mnoštvo naroda, koje je glasno osuđivalo to divljaštvo. Zapovjednik je vojničkoga odjeljenja dao pucati u narod, kod čega nađoše smrt dvojica sjemeništaraca i jedan građanin. Sjemeništarci u gradu Moreliji ustrajali su u svojem zavodu, ali su prije toga svi okušali tamnicu. Kad su ih vodili iz sjemeništa, pjevali su pobožne pjesme, a noć su u tamnici proveli moleći krunicu.

Sjutradan su ih otpustili, jer nijesu znali, što bi s njima načinili.

Do sredine travnja g. 1926. bilo je oteto 118 katoličkih škola i raspušteno 38 katoličkih zavoda. Dešavalo se katkada, da su vojnici uskratili poslušnost svojim časnicima, radi čega su bili kažnjeni paragrafima prijekoga suda.

Callesovi se okrutnici nijesu zaustavili kod samih škola, sirotišta, dječjih domova, sjemeništa i konvikata, nego su se dali i na zatvaranje bolnica, invalidskih domova i ubožnica, u kojima su redovnici i redovnice činili herojska djela milosrđa, zaboravivši za ljubav Božju sebe i zadovoljavajući se samo najnužnijim materijalnim sredstvima. Sestre sv. Vinka, koje su se u Meksiku bavile samo njegom bolesnika, bile su izagnane iz zemlje. U Gvadalahari je opstojala velika bolnica Milosrdne Braće. I nju je uništila fanatična ruka Callesovih sumišljenika, koji se inače toliko hvastaju svojom čovječnošću. Kad su iz bolnice bili izbačeni s redovnicima i bolesnici, ostalo je pola zgrade prazno, a drugu polovicu iznajmiše za dućane, magazine i krčme.

Ovoliku nečovječnost osudili su nesamo meksički katolici, koji su se stali odijevati u znak žalosti crninom, nego i mnogi liberalci, koji su počeli uviđati, da se nova »prosvjeta« Callesove družine ne može ni izdaleka mjeriti s prosvjetom katoličkih škola i humanitarnošću katoličkih zavoda.

27. MEKSIČKA »NARODNA« CRKVA.

Unatoč borbi protiv ekstremnih boljševičkih agitatora među radništvom Callesova je vlada ipak stajala pod vrlo velikim utjecajem moskovskih sovjeta. Kad je boljševički poslanik Petrovski došao u Meksiko, bio je taj dan proslavljen kao državni blagdan. Na odlasku iz Meksika re-

kao je taj isti Petrovski, da je meksička zastupnička kuća tražila od njega primjerak sovjetskoga kaznenoga zakonika i socijalnih zakona o radničkom pitanju, a na koncu je dodao s osobitom pohvalom: »U vjerskom je pitanju meksička vlada pošla stopama sovjetske vlade pa nije učinila ništa drugo, nego što se činilo u Rusiji na početku današnje vladavine«.

Kao što su boljševici raskrajali pravoslavlje podupiranjem ruskih sektaraca i osnivanjem tako zvane »Žive Crkve«, tako su se i Callesovi vlastodršci udruživali sa svakim, tko je htio da ruši katolicizam. Za protestante nijesu vrijedili propisi o izgonu stranih svećenika, kod njih su svi pastori ostali u Meksiku, premda većinom nijesu bili meksički državljani. Protestantsko udruženje Y. M. C. A. dobilo je čak i potporu od Callesa u visini od 100.000 pesa. Dok je katoličkim svećenicima bilo oduzeto i pravo glasanja na izborima, dotle je unatoč izričitoj zabrani ustava, koja glasi, da vjerski službenici ne smiju imati državnog namještenja, protestantski pastor Aron Saenz bio ministar vanjskih poslova, a drugi je protestantski pastor, Mozes Saenz, bio državni podsekretar u ministarstvu nastave.

Smrtni udarac namjeravao je Calles zadati katoličkoj Crkvi osnovanjem meksičke »narodne« crkve. Točno na pokladni ponedjeljak dne 21. veljače g. 1925. izdao je otpali katolički svećenik Joakim Perez, nazvan i Garatuza, poslanicu, kojom je proglasio rođenje »meksičke pravoslavne katoličke i apostolske crkve«. Taj samozvani »patrijarha« stao je propovijedati iste protestantske krilatice, kojima su protivnici katolicizma bili pokušali da izvedu vjerski rascjep poslije evropskoga rata u Češkoj i u Hrvatskoj. Zanijekao je vrijednost predaje, proglasio ocjepljenje od Rima, uveo misu na španjolskom jeziku i dopustio svećenicima ženidbu.

Čudotvorna slika N. Gospe Gvadalupske.

»Patrijarha« se Perez učinio smiješnim nesamo time, što je objavio svoju poslanicu o pokladama, nego i time, što je unutra hvastavo i preuzetno spomenuo, da hoće osnovati sveto, čisto, katoličko i kršćansko djelo, kojemu se — to su njegove riječi! — »imadu posvetiti po Našoj volji samo svećenici duboke pobožnosti i besprijekorna vladanja, kao primjeri neokaljane ćudorednosti«. Meksikanci su se smijali tim riječima kao uspjeloj pokladnoj šali, jer su znali za novoga »patrijarku« i njegova jedina dva pomoćnika, koji su zajedno s njime pogazili svoju svećeničku čast, da su to ljudi, koji se nijesu nikada odlikovali ni dubokom pobožnošću ni neokaljanom ćudorednošću.

Šezdesetgodišnji vođa meksičke »narodne« crkve imao je iza sebe burnu prošlost, punu svakojakih poroka i lutanja. Stupio je bio kao mladić u gradu O a h a k i u svećeničko sjemenište, ali ga je zamamio zveket sablje, i on je pošao u revolucionarnu vojsku Porfirija Diaza. Dotjerao je u vojsci do kapetana, a onda se ponovno prijavio u oahačko sjemenište. Kada ga tu nijesu htjeli primiti, pošao je u nadbiskupiju V e r a k r u z, gdje mu je pošlo za rukom da svrši bogosloviju i da bude zaređen za svećenika.

Vrativši se natrag u svoju domaću diecezu i postavši župnik ubrzo je dokazao svojim životom, da su poglavari bogoslovije u Verakruzu učinili veliku pogrešku, što su ga preporučili za ređenje. Oahački ga je biskup suspendirao radi raspuštenosti, a on je nato organizovao četu hajduka i zarobio biskupa. Morao je intervenirati sam predsjednik republike Porfirio Diaz, koji je ovoga harambašu u svećeničkom odijelu primorao, da je pustio biskupa na slobodu, a njega je za kaznu »prognao« u prijestolnicu Meksiko.

Pod imenom »padre Palma« (otac Palma) suradivao je izopćeni Perez neko vrijeme s protestantskim misionarima, ali se doskora ponovno

zaželio župničke službe. Došao je u jednu seosku župu, izbatinao i protjerao pravoga župnika i stao da striže svoje ovce golemim taksama. Budući da je imao na duši više zločina, bio je bačen u tamnicu, a kad je izašao na slobodu, ponovno je radio za dobru plaću s protestantskim misionarima, dok nije najposlije poticajem Callesove vlade uzurpirao naslov meksičkoga patrijarke.

Isti dan, kada je izašla poslanica o novoj meksičkoj crkvi, oteo je »patrijarka« Perez jednu katoličku crkvu u prijestolnici i ugnijezdio se u njoj preko noći. U jutro su katolički vjernici ustanovili na svoje zaprepaštenje, da je crkva zaposjednuta od Pereza i njegovih pristaša. Jedna je katolikinja ćušnula Perezova tajnika, koji je htio da čita misu na oltaru. Došlo je do tučnjave, u koju se umiješaše od vlade naručeni redari i vatrogasci. Nespremni su katolici morali uzmaknuti. Međutim sukobi su se ponovili i u noći i u jutro na pepelnicu.

Kad je vlada vidjela, da otimačina nije uspjela, izrekla je »salamonsku« presudu, da su krivi i katolici i Perezovi raskolnici, zato je crkva bila oduzeta katolicima i pretvorena u knjižnicu, a Perezu je bila dodijeljena crkva Corpus Christi, da mu služi kao katedrala. Vlada se starala i za to, da Perez imade »vjernika«, koji će mu dolaziti na misu. Slala mu je u crkvu djecu iz državnih škola i invalide iz državnih zavoda. No kad je meksički nadbiskup udario Perezovu sektu prokletstvom, broj se tih »vjernika« vrlo smanjio. Ostale su uz Pereza samo one osobe, koje su dobivale kakvu potporu od njega i njegovih pomoćnika. Na koncu je samozvani »patrijarka« uvidio, da će moći zadržati kod sebe preostale »vjernike« samo time, ako oni ne budu vidjeli razlike između njegova krivovjerja i katolicizma. Zato je na crkvenim vratima svoje »katedrale« oglasio, da je

u crkvi »svakidašnja sveta misa i moljenje krunice na čast Našoj Dragoj Gospi«.

Otimanje se katoličkih crkava proširilo i na pokrajinu. U podružnici gvadalupske župe K o a t e p e k u bio je provalio jedne nedjelje i opet sam »patrijarka« Perez u crkvu, ali su katolici kasnije oslobodili svoje vlasništvo od otimača. Perezu su rasle zazubice i za samim gvadalupskim svetištem, ali su se obližnji Indijanci zakleli, da će radije umrijeti nego li dopustiti, da bude obešćašćeno svetište Majke Božje. U V i l l a h e r m o s i oteo je guverner države Čiapasa katolicima historijsku katedralu i predao je hereticima. Biskupsku je čast ponudio najprije domaćemu župniku, a kad je taj ostao vjeran katoličkoj Crkvi, imenovao je biskupom i čuvarom otete katedrale jednoga svjetovnjaka. U A g v a s k a l i e n t e s u palo je kod bezuspješne obrane katedrale više katolika, a mnogi su bili ranjeni ili bačeni u zatvor.

Zastupnici su u parlamentu podupirali »narodnu« crkvu govoreći, da se Meksiko prije sto godina oslobodio Madrida, a sada treba da se oslobodi i Rima. I socijalističko je radništvo iz početka dolazilo na mise »narodnih« svećenika. Ali je već za nekoliko mjeseci sva ta revnost ohladnjela. Bezbožnici nijesu mogli osnovati svoju vjersku zajednicu, jer se nijesu mogli složiti u pozitivnom vjerovanju, a samim negacijama nije se mogao nitko zadovoljiti. Meksički je narod ostao vjeran katoličkoj Crkvi i još jače zavolio svoje progonjeno i osiromašeno svećenstvo. Samo trojica meksičkih svećenika zalutaše krivim putem, a i od te se trojice kasnije jedan obratio na put pokore. Najposlije uvidjela je i Callesova vlada, da je sa svojim hajdučkim »patrijarkom« Perezom doživjela blamažu, zato je izjavila, da ne će dalje dopuštati otimanje katoličkih crkava za tako zva-

nu »meksičku pravoslavnu katoličku i apostolsku crkvu«.

28. PROGONI SE ZAOŠTRAVAJU.

Od prvoga početka Callesova vladanja stajali su meksički katolici u trajnoj uzrujanosti radi najbezobzirnijih napadaja na slobodu njihove savjesti. Ali svi ti napadaji još nijesu bili došli do najveće žestine, jer su ih izvodili samo guverneri pojedinih država, pa zato mnoga njihova naredba nije bila izvršena do kraja. Početkom g. 1926. preuzela je sama centralna vlada u svoje ruke progone katoličke Crkve.

Calles je ponajprije naložio, da bezodvlačno svi preostali strani svećenici i redovnici imadu ostaviti zemlju. Posljedica je bila, da su do 1. travnja bila izagnana još 202 svećenika. Neki svećenici, koji su bili postali već potpuni Meksikanci, zatražili su meksičko državljanstvo, ali ga nijesu mogli dobiti, jer se od njih zahtijevalo, neka najprije pismeno priznadu cijeli ustav. U najveću su bijedu zapali oni redovnici i redovnice, koji su živjeli već tako dugo u samostanima, da su izgubili svaku vezu sa svijetom i svojom rodbinom. Njih je Callesova zapovijed učinila u mnogo slučajeva uličnim prosjacima. Kod otpremanja svećenika i redovnika u njihovu domovinu služila se meksička vlada često najgorim prevoznim sredstvima i prostorijama, kao da se tu radi o marvi, a ne o ljudima. Neki su svećenici bili odvedeni na stanicu od oltara u misnom odijelu.

Meksički je primas i nadbiskup pozvao 19. siječnja 1926. svoje vjernike, neka se mirnim načinom i zakonitim sredstvima bore za promjenu ustava. Calles ga je radi toga bacio u tamnicu i nazvao u jednom govoru državnim zločincem. Na sudu je nadbiskup bio ipak proglašen nekrivim.

Dne 11. veljače započela su ministarstva pravde i unutrašnjih djela popisivanje svih crkvenih dobara, koja su imala da budu »nacionalizirana«. Premda su biskupi i župnici mirili narod, ipak je kod sastavljanja inventara došlo na više mjesta do sukoba organa vlasti i župljana.

Štampa je Antikatoličke Lige otvorila bubnjarsku vatru protiv katolicizma. Sve krilatice, izmišljotine i demagoške pretjeranosti, što su ih ikada upotrebljavali jakobinci, slobodni zidari, luterovci, socijalisti i liberalci, bile su ponovno bačene u javnost, da se stvori što povoljnije javno raspoloženje za nove progone. Dok su katolici patili neizrecive muke, dotle se Callesova družina sotonski rugala svojim žrtvama oponašajući kod toga ruske boljševičke organizovane bezbožnike i »komsomolce« (ruske bezvjerske omladince).

Prizor, koji se odigrao u glavnom gradu Meksiku o pokladama g. 1926., bio je upravo takav, kao da je prekopiran iz francuske revolucije ili iz boljševičke Rusije. Dne 12. veljače bila je na zabavi u jednom kazalištu izabrana jedna Callesova kći »kraljicom« ljepote i veselja. Mlada je gospođica proglasila radijskim putem cijelomu Meksiku svoju kraljevsku volju, da svi imadu biti veseli, jer da se tugom mogu zadovoljiti samo glupani.

Drugi dan prolazila je ulicama meksičke prijestolnice svečana povorka preobučenih maškara i sjajno uparađenih kola. Na jednim je kolima sjedjela visoko na prijestolju nakićena Callesova kći. Sprijeda pred povorkom jašio je na magarcu debeo muškarac, odjeven kao redovnik. U jednoj je ruci držao Sv. Pismo, a drugom je pravio neprestano znak križa, kao da dijeli blagoslov. Od časa do časa govorio bi svjetini, koja se sakupila na gradskim pločnicima: »Za pet centima možete vidjeti, kako moj magarac ždere evanđelja«.

Na jednim kolima, koja su pratila »kraljicu«, kočio se »kralj« Sotona, uz kojega se privijala

neka žena, odjevena kao koludrica. Simbolika je toga bljutavoga prizora imala naznačivati, da je život u samostanima služenje đavlu. Na drugim kolima vrpoljili su se neki prostaci, odjeveni kao redovnici i redovnice, dobacujući općinstvu, koje je zurilo u njih, bestidne dosjetke.

Katolici su pokušavali da se brane blažim tumačenjem nekih ustavnih članaka, ali je Callesova vlada dne 3. s r p n j a 1926. proglasila novi zakon, u kojem je u 33 paragrafa potvrdila najgore tumačenje i primjenjivanje tih zakona, a ujedno je zabranila katolicima svaku obranu.

U prva dva paragrafa zabranjuje se stranim svećenicima obavljanje bilo kakve duhovne službe u Meksiku. To je bilo naročito upereno proti Sv. Ocu papi i njegovim izaslanicima.

U trećem, četvrtom i petom paragrafu izbacuje se vjeronauk iz svih škola. Sve se škole proglašuju državnima. Svećenicima se i vjerskim zajednicama zabranjuje osnivanje i vođenje osnovnih škola.

Šestim se paragrafom rasturuju sve redovničke naseobine. Ako bi se redovnici opet sastali u zajednicu, poglavari bi imali biti kažnjeni tamnicom od 6 godina, a njihovi podređeni tamnicom od jedne do dvije godine. Za redovnice se kazna snizuje na dvije trećine toga vremena. Svaki je redovnički zavjet zabranjen.

U sedmom se paragrafu određuje, da svi oni, koji potiču koga na zavjete, pa makar bili to i roditelji, imadu biti strogo kažnjeni tamnicom ili globom.

S m i s a o o s m o g a, d e v e t o g a i d e s e t o g a p a r a g r a f a j e s t, d a s v a k i s v e ć e n i k, k o j i o s u đ u j e p r e d d r u g i m a o s n o v n e z a k o n e d r ž a v e, i m a d e b i t i o s u đ e n n a v i s o k u g l o b u i n a t a m n i c u o d j e d n e d o 6 g o d i n a.

U dvanaestom se paragrafu kaže, da se školske godine u svećeničkim sjemeništima ne uračunavaju na državnim školama.

Trinaestim se i četrnaestim paragrafom zabranjuje časopisima i novinama bilo kakve vjerske boje, da izvješćuju o političkim stvarima i činima oblasti.

Petnaestim se paragrafom zabranjuje osnivanje stranaka, koje bi imale bilo kakvo vjersko obilježje.

U sedamnaestom se paragrafu određuje, da država vrši nadzor nad svim crkvama i da se vršenje vjerskih čina ima de omeđiti samo na unutrašnjost crkve.

Osamnaestim je paragrafom zabranjeno svećenicima, da nose izvan crkve svećeničko odijelo a svima je, i svećenicima i svjetovnjacima, zabranjeno nošenje bilo kakvoga vjerskoga znaka.

U dvadeset i prvom paragrafu zabranjuje se Crkvi posjedovanje zemljišta i zemljišnih kapitala. Sve, što crkva imade izravno ili preko drugih osoba, pripada državi.

U dvadeset i drugom paragrafu »podržavljuju« se sve crkve, biskupske palače, župni uredi, sjemeništa, azili, kolegiji, samostani i uopće sve zgrade, koje služe vjerskim svrhama. Država imade pravo da svim tim raspolaže po svojoj volji.

U ostalim se paragrafima određuje, da taj novi zakon imade izvršiti u prvom redu centralna vlada, a pojedinim se pokrajinskim vlastima i općinama izdaju zapovijedi i upute kako će popisati crkveni inventar i provoditi mjere kod reduciranja i promjene svećenika, kod nadzora nad crkvenim dobrima itd.

Dne 14. lipnja 1926. bio je zakon potpisan od samoga Callesa, a 31. srpnja imao je stupiti na snagu.

29. DRŽANJE DUHOVNIH POGLAVARA.

Meksički katolici ne bi mogli biti tako ustrajni i požrtvovni, da nemaju divne biskupe i svećenike, koji im prednjače dobrim primjerom. Izvjestitelj američkog dopisnog ureda »National Catholic Welfare Conference«, koji je proputovao Meksiko u jeku najžešćih progona, piše: »Nađoh samo malo svećenika. Ali što nađoh, to je bila inspiracija (nadahnuće od Boga). Govorio sam sa devetoricom nadbiskupa i biskupa, ali se ni u kojoj zemlji ne namjerih na toliku odvažnost i svetost života».

Veličina se meksičkih duhovnih poglavara vidi i u tom, što su oni bili spremni da priznadu i gdjekoji svoj propust u prošlosti. Tako je na pr. biskup grada Huejutle povodom jedne Callesove izjave napisao 10. ožujka 1926. u svojoj pastirskoj poslanici.

»Gospodin je predsjednik republike izjavio nedavno jednomu sjeverno-američkomu časopisu, da je vjersko progonstvo samo protivumjera protiv miješanja svećenstva u političke prilike zemlje. Gospodin predsjednik laže, kada to tvrdi! Ako smo mi, meksičko svećenstvo, naprtili na se kakvu krivnju, onda je ta krivnja u tom, što nijesmo nikako sudjelovali u osnovnoj politici zemlje. Ne u onoj prljavoj spletkarskoj politici, iz koje izilaze kao narodni zastupnici oni, kojih narod niti poznaje niti ljubi, nego u politici načela, u onoj politici, koja se bavi velikim istinama socijalnoga poretka, na kojem stoji mir, sreća i blagostanje naroda. Teška je krivnja bila, što smo se držali daleko od tih pitanja i što nijesmo djelotvorno zahvatili u njih, pa zato nas sada tuče strahovita

šiba Božjega Promisla, kojemu je meksičko jakobinstvo samo jednostavno sredstvo u ruci«.

Svi su meksički svećenici asketski, požrtvovni, razboriti i učeni svećenici, koji se ne podaju nikada afektu niti traže sebe, nego se bore jedino za slavu Božju. Ostali su vjerni Bogu i Svetomu Ocu papi unatoč izgonima i tamnicama, koje su svi okusili. Kad ih je Callesova vlada izbacila iz njihovih palača, oni nijesu bili malodušni niti su se strašili oskudice. Kad su im bezbožnici ponudili velike nagrade, ako se pokore njihovim krivim naukama, oni su ih dostojanstveno odbili. S ponosom je mogao Sv. Otac papa Pijo XI. naglasiti pred cijelim svijetom, da su od meksičkoga katoličkoga svećenstva u strašnim progonima otpala trajno od Crkve samo dvojica.

Meksički primas don Jose Diaz Mora y del Rio prvi je prednjačio ostalomu svećenstvu ne strašeći se ni atentata ni zatvora ni insceniranih procesa. Najveću je borbenost pokazao ipak gvadalaharski nadbiskup Fransisko Oro-sko Himenes. Cijele čete tajnih redarstvenika i vojnika tragale su za njim, a on, premda je već u poodmakloj dobi, izdržao je i gladovanje i duge pješačke putove, dolazeći u najzabitnije selo svoje nadbiskupije i učvršćujući poput sv. Pavla svoje vjernike usmenim i pismenim propovijedanjem. Velikom se učenošću i razboritošću istaknuo i biskup Tabaska Indijanac Paskual Diaz, kojega je radi njegova apostolskoga rada u tuđini liberalna njemačka štampa prikazala kao glavnog protivnika trojke Callesa, Obregona i Moronesa. Najgore su rane zadali bezbožnici diecezi jukatanskoga nadbiskupa Martina Tritschlera y Cordova, koji je najposlije našao zaklonište u Havani na otoku Kubi, odakle vodi propagandu za Meksiko u latinskoj srednjoj i južnoj Americi. Među meksičkim biskupima imade i znamenitih učenjaka. Tako na pr. nadbiskup grada

Monterej a (Monterey) u državi Nuevo Leon pripada među najbolje poznavaoce stare meksičke povijesti. No Carranzini su vojnici i kod njega pokazali svoje divljaštvo, kada su mu oteli i razbacali povijesnu građu, što ju je sakupljao 40 godina, a među ostalim uništili su mu i gotov rukopis njegova najnovijega djela o provali starih Čičimeka u Meksiko.

Ne prestajući ni jednog jedinog časka osuđivati protivuvjerske članke meksičkog ustava nastojali su meksički biskupi nakon svojega povratka u domovinu da ipak postignu štagod blagošću kod Callesove vlade stupajući kod toga usporedo s crkvenom politikom S. Oca pape Pija XI. Njihovi su napori ostali bezuspješni. Sv. Otac papa pohvalio je u tajnom konzistoriju 14. prosinca 1925. vjernost meksičkih katolika i osudio bezvjersku Callesovu vladu i one točke ustava, koje su uperene protiv Crkve. I meksički je cjelokupni episkopat izdao koncem g. 1925. zajedničku poslanicu, u kojoj je najavio žešći otpor katolika i biskupa govoreći:

»Zakoni, koji se protive prirodnim pravima katolika, koji razaraju ženidbu ženidbenom rastavom, koji otimaju ocima pravo, da dadnu svojoj djeci pravi kršćanski odgoj, koji sprečavaju nesmetano vršenje bogoštovlja, najposlije i zakoni o podržavljenju crkvenih zavoda naići će na najodlučniju obrambenu borbu biskupa u zemlji«.

Dne 2. veljače 1926. izdao je Sv. Otac papa Pijo XI. apostolsku poslanicu »Paterna sane sollicitudo«, u kojoj daje točne upute, kako će se meksički biskupi i katolici držati u nametnutoj borbi. Protivucrkvene i protuvjerske članke ustava i zakone, koji su izvedeni iz njih, naziva Sv. Otac nepravednima te kaže, da ne zaslužuju ni imena zakona (ne legis quidem nomine digna videantur). Svećenici i narod dužni su da se svom dušom dadnu na osnivanje i proširivanje društava

»Katoličke Akcije«, koja se moraju kao društva suzdržavati od svake stranačke politike. Osobitu pažnju zavređuje nalog, koji glasi:

»Svi dakle katolici meksičke države kao takovi neka ne osnivaju političke stranke, koja bi se zvala katolička; a naročito biskupi i svećenici, kao što su već pohvalno započeli, neka se ne začlanjuju ni u koju stranku i neka ne suraduju u novinama nikoje stranke, budući da se njihova služba proteže nužno na sve vjernike, šta više i građane« (Omnes igitur catholici Reipublicae Mexicanae, qua tales, civilem partem nomine catholicam ne constituant; et Episcopi praesertim ac sacerdotes, uti laudabiliter iam instituerunt, nullam partem politicam sequantur neque dent operam ephemeridibus cuiuslibet politicae factionis conscribendis, cum munus suum ad omnes fideles, imo cives, necessario spectet.

No Sv. Otac papa odmah dodaje, da se time ne nalaže katolicima politička apstinencija, jer svjetovnjaci imadu baš dužnost da se svojim političkim pravima služe što bolje na korist vjere i domovine (Huiusmodi sunt, Venerabiles Fratres, consilia et praescripta Nostra: quae quidem christifideles, ut debent, fideliter tenendo et in usum deducendo, haud prohibebuntur, quin civilia iura et munia exerceant ceteris civibus communia: imo etiam cum sua fides tum coniunctum Religionis et Patriae bonum postulant, ut eiusmodi iuribus et muniis ipsi optime utantur.)

Pa ni samim svećenicima ne nalaže se time, da potpuno odbace skrb za građanske poslove. I oni imadu prema oportunosti da se služe svojim građanskim pravima i da vrše svoje građanske dužnosti, pa da i vjernike poučavaju, da savjesno vrše svoje poslove u državi i u javnosti. Naročito neka se staraju, da meksički radnici i đaci budu

dobro poučeni u kršćanskom shvaćanju socijalnog pitanja.

Ta je papina apostolska poslanica stavljena do znanja meksičkim katolicima sredinom ožujka 1926. Nato su svi meksički biskupi 21. travnja 1926. izdali novu zajedničku poslanicu, u kojoj ne traže promjenu vlade, nego promjenu ustava od godine 1917. Političku akciju prepuštaju svjetovnjacima opominjući kod toga vjernike, neka se čuvaju sitničavosti i neka imadu pred očima samo obranu najviših dobara i načela. Udruženja Katoličke Akcije i Udruženja socijalnoekonomske prirode, koja imadu da provode misli enciklika Leona XIII., neka se drže daleko od svake političke stranke. U poslanici su točno navedeni i članci ustava, kojih se katolici ne smiju držati.

I ovdje su biskupi zasvjedočili krajnju pomirljivost prema Callesovoj vladi, ali Calles je odgovorio sa svoja trideset i tri članka, u kojima je navijestio katolicima rat na život i smrt.

30. POLAZAK U KATAKOMBE.

Genijalan je bio potez, kada je Sv. Otac papa Pijo XI. zabranio meksičkim svećenicima aktivno miješanje u stranačku politiku i kada je ujedno meksičkim vjernicima naložio, da ne smiju osnivati stranku, koja bi se nazivala katoličkom. U meksičkim izvanrednim prilikama nije se moglo postupati drugačije. Callesova je vlada javljala uvijek vanjskomu svijetu, da mora suzbijati političke prohtjeve svećenika, koji hoće tobože da dobiju svjetovnu vlast nad meksičkim narodom u svoje ruke. Sada je taj izgovor bio potpuno utučen. Cijeli je svijet uvidio, da se Callesovi progoni katolika ne mogu protumačiti političkim, nego vjerskim razlozima. Meksički su biskupi rekli jasno, da će se zadovoljiti i vladom samoga Callesa, samo neka im bude dana sloboda

vjeroispovijedanja, ali tiranin nije htio popustiti.

Callesov novi zakon od 33 paragrafa stavio je meksički episkopat i meksičke vjernike pred nove zahtjeve. Calles je javio u sjevernu Ameriku i u Evropu, da on ne želi ništa drugo, nego da u Meksiku provede rastavu Crkve i države. Htio se prikazati boljim, nego što jest. Htio je, da svijet misli, kao da se Crkvi u Meksiku daje onakva sloboda, kakvu ona imade u Udruženim Državama Sjeverne Amerike, a Crkva ne će da se time zadovolji. »Osservatore Romano« razglobio je točno meksički ustav i Callesove zakone i dokazao, da se tu ne radi ni o kakvoj rastavi Crkve od države, nego o gušenju svake crkvene i vjerske slobode.

Šta su mogli meksički biskupi i vjernici uraditi? Da su priznali Callesova trideset i tri članka, već bi samim tim prestali da budu katolici, i svijet bi mogao reći njihovim svećenicima, da nijesu propovjednici milošću Kristovom, nego milošću Callesovom. Nijedan svećenik nije mogao da ostane na svojem mjestu uz one uvjete, koje je postavio Calles. Meksička se Crkva morala povući pred silom novoga Nerona u katakombe, jer je jedino na taj način mogla da sačuva čistu i neokrnjenu nauku svojega božanskoga Utemeljitelja.

Meksički su se biskupi posavjetovali najprije sa Svetim Ocem papom, a onda su 25. s r p n j a 1926. izdali novu poslanicu, u kojoj su najavili onakav isti način borbe protiv Callesa, kakav je gvadalaharska nadbiskupija bila provela g. 1918. i 1919. protiv Carranze. Poslanicu je potpisalo osam nadbiskupa, dvadeset i četiri biskupa, pomoćni biskup gvadalupski i četiri naslovna biskupa.

U poslanici se nalaže, da od 31. s r p n j a god. 1926. do daljnje naredbe imade biti obustavljena »u svim crkvama republike služba Božja, koja

traži sudjelovanje svećenika«. Svećenik se imade povući iz crkava, o kojima se veli: »Povjeravamo crkve skrbi vjernika, čvrsto uvjereni, da će oni svim marom sačuvati svetišta, koja su baštinili od otaca i koja uz žrtve podigoše i posvetiše oni sami, da časte Boga«. Roditeljima se zapovijeda, da povuku svoju djecu iz osnovnih škola, gdje obuka, knjige i tekstovi šire bezvjerje. Preporučuje se molitva, post, pokora i milostinja. Doslovno se veli u poslanici: »Nemojte zaboraviti siromašnih svećenika, koji ostaju bez sredstava za život. Pokažite izvana svoj bol suzdržavajući se od svjetskih zabava. Nastojte svim dopuštenim sredstvima, da se ukinu ovi zakoni, koji otimaju vama i vašoj djeci nužno i neprocjenjivo blago vjerskoga života«.

Prema koncu poslanice nabrajaju se neki kanonski propisi, koje moraju katolici imati pred očima naročito u ovakvim prilikama. Pod kaznu izopćenja, koje je posebno pridržano Svetoj Stolici, potpadaju: 1. svi oni, koji izdaju zakone, naredbe, rješenja protiv slobode ili prava Crkve; 2. oni, koji sprečavaju izravno ili neizravno vršenje crkvene jurisdikcije u unutrašnjem ili vanjskom području pozivajući se mjesto toga na građansku vlast; 3. oni, koji povlače svojega biskupa pred svjetovni sud; 4. oni, koji se upisuju među slobodne zidare ili druge slične sekte, koje rade protiv crkve ili protiv zakonitih građanskih vlasti; 5. oni, koji pred civilnoga suca povlače biskupa, koji nije njihov, ili kakvoga višega poglavara reda, koga štiti kanonsko pravo; 5. oni, koji prisvajaju sebi ili drugima pokretna ili nepokretna crkvena dobra bilo koje vrste ili koji sprečavaju podavanje plodova i prihoda onima, kojima oni s pravom pripadaju.

Biskupu je pridržano izopćenje: 1. kod katolika, koji sklapaju ženidbu pred nekatoličkim službenikom; 2. kod onih otaca i njihovih zamjeni-

ka, koji namjerno daju poučavati ili odgajati svoju djecu u nekatoličkoj vjeri; 3. kod onih, koji tvorno napadaju svećenike i redovnike.

Ako je dotada bilo katolika, koji nijesu shvaćali svu ozbiljnost položaja, nakon ove poslanice cijeli je Meksiko postao svijestan, kako su teška vremena, u kojima živi Crkva. Kako su biskupi izričito naglasili u poslanici, nije se tu doduše radilo o crkvenom prokletstvu, ali vanjske su oznake bile gotovo iste. Zato je narod reagirao iz najdubljih dubina svoje duše. U rujanskom broju časopisa »Stadt Gottes« g. 1927. opisuje jedan pisac meksički život nakon te poslanice ovako:

»Vrući se val prelio preko čitave zemlje, val svete srdžbe protiv opačina silnika, ali ujedno i val vjerskoga preporoda i požrtvovne obnove. Činilo se, da se nanovo probudio duh prvih kršćana. Srce se čovjeku kidalo nad prizorima, koji su se odigravali posljednjih dana i sati mjeseca srpnja. Crkve su bile prepune. U svetoj revnosti grnuli su vjernici u njih, djelimice da dadnu zadovoljštinu za prošlost, djelimice pak da se okrijepe za buduću borbu. Bračni su parovi dolazili, da se crkveno vjenčaju, roditelji, da krste djecu, drugi, da se još jedared ispovjede i da se okrijepe kruhom života ili da prisustvuju posljednjoj svetoj misi. Samo u katedrali glavnoga grada primilo je u mjesecu srpnju preko 100.000 osoba svetu potvrdu, a oko 100.000 poklonika hodočastilo je u proštenište Naše Drage Gospe Gvadalupske. Neki su hodočastili bosonogi i s okrvavljenim nogama. Sve je oduševljavala velika i sveta odluka, da će radije sve izgubiti nego svoju katoličku vjeru.

Onda je došao turobni dan odluke, dan 31. srpnja. Posljednji put stupiše svećenici na stepenice žrtvenika. Jecanje mnoštva presijecalo je molitve i pjesme kod svete mise. Kada su svećenici ostavili oltare, utrnuše se svijeće, a i vječno je

svijetlo bilo ugašeno. Sveto je Otajstvo bilo uklonjeno: s oltara je bio skinut nakit kao na veliki petak. Zanijemila su brončana usta zvona, a isto tako i orgulje i pjesme vjernika. Mrtvačka je žalost prodirala iz crkava i slijegala se turobno na čitavu zemlju. Započelo je doba katakomba i mučeništava, započeo je veliki petak Meksika. Svećenici su samo još preobučeni, u tami noći vršili svoju svetu službu«.

31. DVA TABORA.

Započela je odlučna bitka između dvaju tabora, kakvi su se rijetko kada sukobili u povijesti.

Na jednoj se strani našla golema većina meksičkoga naroda, bez oružja, uvjerena, da ne smije odgovarati na nasilje nasiljem, lišena svojih crkava i zavoda, spremna, da umire mučeničkom smrću za najsvetije blago i pravo čovjeka, za slobodu vjere i savjesti. Na drugoj se strani poredala u bojne redove meksička manjina, spremna da ubija, imajući u svojoj vlasti tamnice i krvnike, oboružana topovima, mitraljezama, puškama i bombama, ne ustručavajući se da se u borbi posluži svim sredstvima laži, otimačine, izgona.

Vođe su se teroristične manjine složili s velikim stranim i domaćim kapitalistima, a kod toga su se gradili pred meksičkim proletarijatom kao najveći njihovi zaštitnici i spasitelji. Calles je postao veliki posjednik, dioničar u petrolejskim industrijama i član ravnateljstva u nekim udruženjima za kapitalističko iskorišćivanje meksičkoga prirodnoga bogatstva. Slična su mjesta ugrabili i Callesovi prvi pomoćnici.

Uloge su među krvnicima bile bratski razdijeljene. Calles je naročito držao u ruci policiju i činovništvo, Obregon vojsku, a Morones radništvo. Diktatorima je služilo malne sve novinstvo. Vjerski časopisi, kao na pr. Glasnik presv. Srca Isu-

sova, mogli su doduše i dalje postojati, ali nijesu smjeli da ocjenjuju vladine riječi i čine ili da vode polemiku s časopisima bezvjeraca. Posljednje novine, koje su branile katoličku Crkvu, »El Pais«, bile su ugušene. Bezvjerci su imali potpunu slobodu, a katolici nijesu smjeli ni da pisnu protiv njih.

Kaošto su nekada Turci otimali kršćansku djecu, da načine od njih janjičare, tako je Callesova vlada nagonila katoličke meksičke roditelje, da moraju slati djecu u državne škole, u kojima se savjest pravoga kršćanina razapinjala na križ. Poseban je predmet bilo »spolno upućivanje«, kojemu je bila svrha, da utuče u nježnim dušama svaku stidljivost. Mjesto vjeronauka učili su se u srednjim školama »klasični plesovi«, koji su imali odgojiti omladinu za slobodnu ljubav. Kinematografi su donosili filmove, u kojima se širila mržnja proti papi i svećenstvu. Sam se Calles bavio mišlju da dadne izraditi originalni meksički film s naslovom »Pobuna svećenika«. Novine, ilustrovani časopisi, poučne revije, moda, javne manifestacije, predavanja, plakati — sve je to imalo da odgaja meksičku javnost za nekršćanski ideal života.

Ali ni katolici nijesu mirovali. Sada se vidjelo jasno, da se meksički katolicizam ne osniva na sjajnom bogoslužju i »ludilu boja i nakita« u hramovima, kako su to tvrdili bezvjerci. Nestalo je sjajnoga bogoslužja, ali katolicizam nije bio iščupan iz meksičke duše. Iako su župe kao pastoralne jedinice bile u mnogo slučajeva razorene, ipak je zajednica vjernika ostala čvrsta, jer su se pojedini svećenici starali u privatnim stanovima za mnoštvo tako zvanih »euharistijskih stanica«, koje su bile organizovane po uzoru prvih kršćana, kako to čitamo u »Djelima Apostolskim«. U tim su se stanicama dijelili nesamo sveti sakramenti, nego i milostinja, koja je bila sakupljena

za katoličke udovice, siročad i siromake. Trećoreci, Marijini zbornici i članovi različitih bratovština morali su da se zadovolje i rjeđim pohodima svećenika, ali su ipak ostali vjerni svojoj zastavi.

U Meksiku se prvi puta pokazalo, šta ima značiti Crkvi nepolitička Katolička Akcija u časovima progona. U nestašici svećenstva i propovjedničkih brzih pomoćnih sredstava, a naročito u nestašici apologetske štampe. Katolička je Akcija došla kao od Boga poslano oruđe za očuvanje katoličke vjere u Meksiku. »Narodna Liga za obranu vjerske slobode« imala je u svojim redovima četiri mjeseca nakon osnovanja već 40.000 muških i ženskih članova. Divno su se ponijele katoličke omladinske organizacije, koje su najpokretnija katolička garda u teškoj borbi. Možda su najsolidnija organizacija »Kolumbovi vitezovi«, koji su stekli naročite zasluge time, što su se starali, da katolici u tuđini budu ispravno obaviješteni o meksičkim događajima. »Kršćanska radnička organizacija« nije doduše mogla da se razvije onako kao protivnička socijalistička organizacija, ali i ona je pomogla Crkvi vrlo mnogo u vršenju njezina apostolata. Žene nijesu htjele da zaostanu za muškarcima, zato je »Savez katoličkih meksičkih žena« prednjačio svim drugim organizacijama u karitativnom radu.

Svećenici su odgojili u mnogobrojnim tečajevima velik broj svjetovnjaka, koji su po uzoru u misijama preuzeli službu tako zvanih katehista, t. j. laičkih učitelja vjeronauka. Mnogi su Meksikanci u vrijeme dugotrajne revolucije odrasli kao divljaci, koji nijesu poznavali ni najosnovnijih molitava i vjerskih istina. Muški su i ženski katehisti prodrli svuda, i u urede, i u rudnike, i u tamnice. Istina, pod sugestijom bezvjerske štampe množio se neprestano broj vjerskih otpadnika, ali su i tako zvane večernje škole, konferencije, du-

hovne vježbe, letaci i tečajevi donosili obilne plodove. Obraćenja su bila sve češća nesamo među katolicima, nego i među protestantima, tako da je posjed Crkve u dušama ostao neumanjen.

Katkada bi katolici načinili i koju javnu smotru svojih redova. Meksički je primas na pr. pozvao vjernike, neka svetkovinu Krista Kralja učine danom pokore i zadovoljštine Presv. Srcu Isusovu za uvrede u Meksiku. Dne 31. listopada god. 1926. dolazile su od rana jutra do kasne večeri goleme procesije u svetište Naše Gospe Gvadalupske. Mnoge su odlične osobe stupale u procesiji bose. Vlada je poslala požarnike, da štrcaljkama rastjeraju narod, ali kad su požarnici vidjeli, koliko se mnoštvo sakuplja, povratili su se mirno u glavni grad. Do 7 sati na večer izmijenilo se u svetištu 250 tisuća osoba, koje su ulazile na vrata sa sjevera, a izlazile na vrata s juga. Neprestano su se čuli povici: »Živio Krist Kralj! Živjela Naša Gospa Gvadalupska! Živio papa!« Orgulje su pratile pjesme hodočasnika. U 9 sati i 40 časaka prije podne predmolio je advokat Rafael Konikoros (Conicoros) s povišena mjesta posvetnicu Kristu Kralju i Blaženoj Djevici. Kasnije su cijeli dan tu istu posvetnicu ponavljali za njim drugi svjetovnjački predstavnici Katoličke Akcije prema tomu, kako je koja procesija dolazila u crkvu. Svećenici su se držali u pozadini. Došao je bio i meksički nadbiskup, ali i on kao običan hodočasnik.

Isti su se prizori ponovili u svetištu gvadalupskom i dne 12. prosinca 1926., kada se po običaju slavio blagdan nebeske zaštitnice Meksika. Oko 200 tisuća vjernika pohodilo je taj dan čudotvorni oltar i sliku Nebeske Kraljice. Vladini agenti i doušnici, koji su došli na proštenje, da mogu postupati protiv predstavnika Crkve, nijesu imali ni prividnog povoda, da interveniraju. Narod se po-

nio mirno i dostojanstveno pokazujući Callesovoj okrutničkoj vladi, za koga mu srce kuca.

32. OBRANA BESPRAVNE RAJE.

Veliko je ogorčenje vladalo u srcima meksičkih katolika, kada su se 1. kolovoza g. 1926. Callesovi službenici dali na posao, da im otmu 20.000 crkava i sve zgrade, koje crkvama pripadaju. Meksikanci se s pravom ponose hramovima Božjim u svojoj zemlji, jer mnogi od njih pripadaju među najznamenitije svjetske spomenike graditeljske umjetnosti. Katedralu u prijestolnici Meksiku, koja je građena duže od sto godina, ispoređuju s bazilikom sv. Petra u Rimu, s Hagijom Sofijom u Carigradu i s crkvom sv. Pavla u Londonu. Neki su još oduševljeniji katedralom u gradu Puebli, gdje imade 95 crkava sa 95 različitih kubeta. Svaka biskupska rezidencija, svako proštenište imade prvorazrednu crkvu s divnim zvonicima i još divnijim oltarima.

Te su crkve bile četiri stotine godina nesamo bogomolje, nego i utočišta svih potlačenih i škole za ravnopravnost i međusobnu ljubav svih meksičkih plemena i rasa. Oko crkava stvarala su se ljudska naselja, koja su baš u tim središtima imala najjača uporišta svoje stabilnosti. Pa ipak je Calles na početku novih pooštrenih progona izjavio drsko, da Crkva u četiri vijeka »nije poduzela ni najmanje akcije za poboljšanje narodne sudbine«. Pored toga razglašeno je bilo po svijetu, da je meksička katolička Crkva sakupila golem imutak, koji je procijenjen na 39 milijuna dolara. Neukim se ljudima činila ta svota silno velika, jer oni nijesu znali, da su u nju ubrojene zgrade i posjedi, kojima su se uzdržavale župe, škole, bolnice i druge vjerske institucije. Kada se još pribrojila i procjena katedrala i crkvenih umjetnina, kojima se vrijednost nije mogla s ničim isporediti,

onda se pogotovu činilo, da je katolička Crkva zarobila sva meksička materijalna dobra. Nije se uzimalo u obzir, da je Crkva u Meksiku i prije Callesa jedva živjela, i da se njezin imutak nije mogao ni izdaleka mjeriti s imutkom njezinih progonitelja, među kojima je na pr. samo ministar Morones imao dvadeset i dvije luksusno uređene kuće, a i Calles je bio preko glave zaronio u kapitalističko izrabljivanje meksičkog radništva.

Narod je uviđao, da vlada pod izlikom »nacionalizacije crkava i crkvenih dobara« vrši najprostiju otimačinu. Crkve su se zapravo oduzimale narodu, da njima može raspolagati zo svojoj volji nasilnička manjina, koja je besprimjernom bahatošću prisvajala sebi pravo, da može naređivati katolicima, šta smiju, a šta ne smiju vjerovati. Ovakvo zadiranje u najdublje dubine savjesti moralo je revoltirati sve meksičke katolike. Da je svećenstvo htjelo, moglo je podići takvu revoluciju, kakve svijet ne pamti. Ali ono nije moglo da to načini, nego je pozvalo narod, neka se drži mirno i pasivno.

Dne 1. kolovoza osvanuli su u župnim uredima Callesovi općinski komesari s asistencijom redara i vojske tražeći od župnika popis cijelog župskog i crkvenog inventara. Župnici su odgovarali, da ne mogu sudjelovati kod čina, kojim se Crkvi otima njezin imutak i sloboda. Radi toga su neki bili izmrcvareni ili ubijeni. Divlji su progonitelji nato prešli na izvršivanje drugoga Callesova naloga, da naime zatvore i zapečate crkve. No crkve su bile zaposjednute od vjernika, koji su unutra sami obavljali svoje pobožnosti. Kundacima i pucanjem u gomile tjerali su Callesovi služnici vjernike iz Božjih hramova. Gdjegdje su vjernici bili radi toga tako razdraženi, da su pojedinci i protiv izričite zabrane svećenstva upotrijebili i sami vatreno oružje. Tom prigodom palo je više žrtava, za koje je bio odgovoran svakako u prvom redu tiranin Calles.

U glavnom je gradu M e k s i k u palo kod otimanja crkava šest mrtvih i preko 100 ranjenih. U I r a p u a t u branili su katolici deset dana svoju crkvu, kod čega je palo šesnaest mrtvih branitelja. U S a h u a j u (Sahuayo) u državi Mičoakanu poubijali su Kaljesovi vojnici mitraljezama 50 katolika, a kasnije su još ustrijelili i župnika s dvadesetoricom najuglednijih župljana. U G v a d a l a h a r i je samo kod jednoga sukoba postrijeljano na trgu 100 ljudi. U mjestu A g u a P r i e t a u državi Sonori uhvatili su Callesovi vojnici 36 katolika, koje su onda za vrijeme transporta postrijeljali.

U gradu Č o l u l i (Cholula) podignuto je na staroj, šezdeset metara visokoj aztečkoj piramidi svetište Majke Božje. Callesovi su vojnici nekoliko puta jurišali na tu crkvu, ali su ih Indijanci odbili. Uzaludni su ostali i juriši na ponosnu crkvu u Z a p o t l a n u, koju su također Indijanci obranili. Vlada se doskora uvjerila, da ne može zatvoriti crkve, jer je narod sam lomio državne pečate i ponovno otvarao vrata. Najposlije je bilo dopušteno, da crkve ostanu otvorene, ali se to ustrajnija hajka provodila na svećenike. Zato je »O s s e r v a t o r e R o m a n o« na osnovu konkretnih podataka s pravom zaključio u broju od 10. kolovoza 1926.: »Ako je Callesov zakon bio tiranski, provođenje je njegovo bilo upravo neronsko«.

Lišeni svih prava, povrijeđeni u najdubljim dubinama savjesti, izbačeni od terorističke manjine iz državnih namještenja, izbačeni iz centralnog sabora i državnih vijeća, ne mogući ni glasovati na izborima, prihvatili su se katolici i drugoga sredstva obrane. Kada se vlada postavila na stanovište, da su katolici bespravna raja, imali su oni potpuno pravo, da provedu bojkot ne samo

bezbožne škole, nego i svih onih poduzeća, na koja su se nasilnici oslanjali u svojem ugnjetavanju. Svjetovnjaci su pozvali sav narod, neka bojkotira bezbožne novine, banke, trgovine, advokate, zanatlije i neka omeđi sve svoje potroške na najmanju mjeru.

Vlada, koja je javljala vanjskomu svijetu, da je samo manjina naroda u zemlji nezadovoljna, osjetila je kod bojkota, da su katolici ipak većina. Katolici su povukli svoj kapital iz banaka, koje su time došle na rub propasti. Premda su kinematografi bili oslobođeni od poreza, ipak su se samo oni među njima mogli održati, koji su dobivali vladinu potporu. Državna se lutrija nije isplaćivala, jer se njezine srećke nijesu mogle rasprodati. Tvornice cigara, pivare, tekstilne tvornice i druga velika poduzeća stadoše se spremati na bankrot.

Calles je dao uhapsiti prve potpisnike proglasa, koji su pozvali narod na bojkot. Odmah su slijedili drugi potpisnici, a kad su i oni morali u zatvor, došao je treći i za njim četvrti odbor, koji je vodio dalje organizaciju narodnoga bojkota. Letaci, koji su se štampali u tajnim podrumima, otkrivali su narodu, kako je Calles sa svojim ministrima zapleten u kapitalističke mreže. Raskrinkan do najdublje dubine duše, nije se mogao tiranin braniti drugačije, nego je naređivao mnogobrojna ubijstva i pokolje, a vanjskom je svijetu javljao, da su se katolici urotili protiv države te da podupiru unutrašnje buntovnike i da traže intervenciju tuđih država. Kad je na pr. prijašnji ministar rata E s t r a d a, revolucionarac kao i Calles, organizovao u Sjedinjenim Državama čete, koje su imale provaliti na meksički teritorij, i kad su Sjedinjene Države ugušile taj pokret u korijenu, dao je Calles pohapsiti u Meksiku bezbroj nedužnih katolika okrivljujući ih, da su bili u vezi s Estradom.

Katolici su izjavljivali svečano, da oni ne traže vanjske intervencije niti odobravaju urote bilo kojega buntovnika, nego su spremni uvijek i oružjem braniti domovinu od vanjskih neprijatelja, jer se ne daju u rodoljublju ni od koga natkriliti, ali su primorani na bojkot tiranskim ugnjetavanjem Callesove vlade, koja im je otela sva čovječanska prava.

33. PRVI MUČENICI U NOVOJ BORBI.

Malo imade na svijetu tako skladnih gradova, kao što je P u e b l a, koja se nalazi otprilike na sredini puta između prijestolnice Meksika i primorskoga grada Verakruza. Taj je grad u šesnaestom vijeku osnovao franjevac T o r i b i o d e B e n a v e n t e sakupivši u nj odmah na početku četrdeset španjolskih obitelji i desetak tisuća Indijanaca. Danas isporeduju Pueblu radi njezine ljepote i množine crkava s austrijskim gradom Salcburgom i španjolskim Toledom. I crkve i kuće sagrađene su u istom slogu. Tu se vide utjecaji španjolskoga, arapskoga i staroindijanskoga graditeljstva. Utjecaji su to, koji se u nekim crkvama stopiše u kićeni tako zvani čurigereskni (Churriguerra) stil. Kao sijelo nadbiskupije i mnogobrojnih samostana, među kojima se ističu franjevački, isusovački, dominikanski, augustinovački i karmelićanski, odlikuje se Puebla vrlo bujnim vjerskim životom.

U tom krasnom gradu živio je stari trgovac J o s e G a r c i a F a r f a n. Proživio je mnoge meksičke revolucije i ostao uvijek vjeran Crkvi. Kad je Calles početkom srpnja g. 1926. proglasio svoj zakon od 33 paragrafa, bio je starac vrlo bolno dirnut. Da javno ispovjedi svoje uvjerenje, dao je načiniti za svoj dućanski izlog plakat, na kojemu je bilo napisano: »Viva Cristo Rey! Dios no muere!« (Živio Krist Kralj! Bog ne umire!)

Svi su građani i dalje voljeli staroga trgovca, nikoga nije uzrujavao taj plakat na njegovu prozoru, jer nitko nije vidio u tom nikakve neobičnosti. Ali jednoga dana (bilo je to 20. srpnja 1926.) dojurio je u grad Pueblu nov automobil, u kojem su se vozili general Amaja (Amaya) i general Sančez (Sanchez). Oštrim su okom motrili ulice i zgrade, i pogled im je zapeo za plakat u Farfanovu dućanskom prozoru. Smjesta su zaustavili automobil i kao bijesni pojurili u dućan. Navalili su na Farfana kao na državnog izdajicu. Amaja je nasrnuo na starca štapom, a starac je u brzini dohvatio nekakvu flašu, da se njome brani. Sančez je odapeo iz revolvera, ali hitac je zatajio. Dok je Amaja zgrabio plakat i razderao ga u sitne komadiće, dotle je Sančez svladao starca. Obadva generala povukoše nemoćnog »buntovnika« u automobil i odvezoše ga u zatvor mjesne vojničke posade.

Na večer oko 8 sati došao je pred vojničkoga zapovjednika Farfanov odvjetnik, da traži za svojega branjenika slobodu. Na zapovjedništvu mu rekoše, neka se ne miješa u vojničke stvari, ako mu je draga glava na ramenu. Sjutradan u rano jutro izvedoše vojnici Farfana iz vojničkog zatvora govoreći, da ga moraju ispratiti do policije. Na putu navališe neki napadači na vojnike, a vojnici pustiše njih na miru i ustrijeliše — staroga trgovca Farfana. Jasno je, da su napadači bili u dogovoru s vojnicima, jer bi drugačije postradali oni, a ne goloruki starac. Mrtvoga isprestrijeljanoga mučenika, koji je pritiskivao čvrsto na prsa križ, natovariše vojnici na jedna kola u blizini, odakle ga je uzela njegova obitelj i svečano sahranila.

To je bio uvod u cijeli niz novih mučeništava, koja su slijedila nakon polaska meksičkih katolika u katakombe. Kad se takvo zločinstvo moglo dogoditi u gradu od sto tisuća stanovnika, kako li su

istom patili ljudi, koji su bili malo dalje od svjetskih pošta, brzojava i novina! Više stotina katolika izgubilo je život već u prvim mjesecima novoga progonstva. Dosta je spomenuti samo neka umorstva, da se vidi razbojnički značaj Callesove vlade.

U mjestu Čalčivitesu (Chalchihuites) u biskupiji Durangu, a u pokrajini Zakatekasu župnikovao je muž pravoga apostolskoga duha Luis G. Batiz. Općinski ga je bilježnik optužio kod poznatoga krvnika generala Eulogija Ortiza, da je organizovao urotu protiv vlade.

U noći 14. kolovoza 1926. provalio je poručnik Maldonado Ontiveros na Ortizov nalog u župni stan, uhvatio župnika i poveo ga u općinski zatvor, gdje mu je upirao revolver u prsa i ćuškao ga, da iznudi od njega priznanje, gdje se nalaze tobožnji urotnici. Dalnji tijek događaja pripovijeda »Civilta Cattolica« od 4. prosinca g. 1926. ovako:

»Ujutro dne 15. kolovoza zaputio se poručnik s dvanaest vojnika natrag vodeći sa sobom kao uhapšenika župnika i s njime predsjednika Radničkoga Saveza Emanuela Morales-a, tajnika istoga saveza Salvadora Laru (Lara) i predsjednika župskoga vijeća Davida Roldana.

Sletio se narod i opkolio zarobljenike te bi bio linčovao (utukao šakama) hapsitelje, da ih velikodušni župnik nije odvratio od svake odmazde sokoleći ih, neka budu mirni i neka se uzdaju u Boga.

Uklonivši se svakoj opasnosti i izašavši na otvoreno polje pokušao je poručnik Maldonado ponovno da izmami od zarobljenika priznanja o uroti, koje nije bilo. Pokušaj je ostao uzaludan. Tada se poručnik odlučio na izvršenje smrtne kazne kojoj je bio svjedok jedan dječak, što no je u blizini čuvao goveda.

»Onda je župnik«, pripovijeda dječak, »kleknuo pred vojnike i kazivao im vrlo ljubežljivo: »Dajem vam svoj život, radite s njime, što vas volja, ali vas zaklinjem ljubavlju Božjom, nemojte činiti zla tim mladićima. Pomislite, da je ovaj Emanuel Morales oženjen i da ima ženu i troje nejake djece. Ta su dvojica mladića jedina nada svojih obitelji, jer imadu staru majku, koja nema nikakve druge potpore na svijetu«.

Međutim gospodin Morales bijaše uvjeren, da su sve molbe uzaludne, pa je zato rekao:

»Gospodine župniče, rado dajem svoj život ili bolje reći povraćam ga Bogu. Ja umirem, ali Bog ne umire. On će bdjeti nad mojom ženom i mojom dječicom. Neka se vrši Njegova sveta volja!«

Onda župnik mučenik usklikne: »Umrimo za Božju stvar! Naša smrt nije ništa. Drugi će vidjeti pobjedničko slavlje. Bog ne umire. Živio Krist Kralj!«

Nato se svoj četvorici otkinuo s usta pobjednički usklik pravoga kršćanina: Živio Krist Kralj!

Prasnuše dva hica, i na zemlju padoše župnik i Morales. Dvojica mladića, Lara i Roldan, bili su primorani da prevale još komad puta, ali su kasnije i oni bili ustrijeljeni . . .«

Župljani su našli tjelesa mučenika i svečano ih sahranili, a poručnik je Maldonado Ontiveros javio generalu Ortizu, da je uhapšenike dao postrijeljati, jer da su pokušali uteći. E c h e v e r r i a dodaje u svojoj knjizi, da je nakon toga 15.000 radnika u rudnicima države Zakatekasa zaprijetilo, da će dići u zrak dinamitom sve vojničke posade u okolini, ako se ponovi ovakovo divljaštvo. Građani su se Zakatekasa potužili kod Kaljesa na Ortiza, koji je imao na duši i mnoga druga zločinstva, ali je Kaljes odvratio, da je optuženi po njegovu mišljenju uzoran general.

Dakako da umorstva nijesu prestajala. U državi Zakatekasu postoji i mjesto M o m a k s. Dne

21. kolovoza navališe Ortizovi vojnici noću na župni ured, da i s tamošnjim župnikom načine ono, što je bilo načinjeno s Luisom Batizom. Međutim je starac M a n u e l K a m p o s V a l e n s i a (Campos y Valencia) uspio da sakrije župnika u polje kukuruza. Bijesni vojnici videći, da im je žrtva izmakla, povedoše starca Kamposa s njegovim bratom i još jednim susjedom na groblje, gdje ih svu trojicu ustrijeliše. Posljednje riječi Manuela Kamposa bile su: »Živio Krist Kralj!«

Vlada se služila svim sredstvima da pohvata i poubija glavne vođe »Lige za obranu vjerske slobode«. Doušništvom su se bavili i sami generali. Dne 12. rujna g. 1926. vozili su se vlakom prema gradu Z a m o r i J o a k i m d e S i l v a K o r d o b a (Joaquin de Silva Cordoba) i M a n u e l M e l g a r e j o. Prvomu je bilo 27, a drugomu tek 17 godina. Putem im se pridružio odličan gospodin u civilnom odijelu. Upustio se s njima u razgovor gradeći se oduševljenim katolikom i pokazujući križ i svetačke medaljice. Mladići su u svojoj lakovjernosti oduševljeno pripovijedali o obrani vjere i o svojim nacrtima što ih kane provesti u katoličkim omladinskim udruženjima.

U mjestu, gdje su mladići morali presjedati na drugi vlak, najednom se neznani gospodin otkrio govoreći: »Ja sam general Z e p e d a, vi ste uhapšeni«. Stariji se Joakim odmah ponudio, da će rado umrijeti, ali je za Melgareja molio, neka ga general pusti na slobodu. Melgarejo se usprotivio tomu riječima: »Ne, Joakime, ja ću umrijeti s tobom!« Ušavši u novi vlak stao je general nagovarati obadvojicu mladih apostola, neka se odreknu rada za vjeru, pa će ih pustiti na slobodu. Mladići nijesu htjeli pristati na tu ponudu, zato ih je general u gradu Zamori predao u zatvor. Kad su Kaljesa upitali brzojavnim putem, što da učine s njima, odgovorio je on: »Neka budu ustrijeljeni!«

Osuda je bila izrečena kratkim putem, i osuđenici su bili povedeni na stratište. Jedna je žena pitala putem, idu li osuđenici na vješala. »Ne, nego na Kalvariju!« odvratio je Joakim.

Kad su došli na groblje, htjeli su im vojnici zavezati oči. Joakim je rekao:

»Meni nemojte vezati očiju. Nijesam zločinac. Ja ću vam sam dati znak, kada ćete opaliti. Čim viknem: Živio Krist Kralj! Živjela Naša Gospa Gvadalupska! onda odapnite!«

Prije samoga strijeljanja održao je Joakim de Silva vojnicima kratak govor, u kojem je rekao, da oprašta svim neprijateljima i da ide u smrt za Boga, domovinu, slobodu i obranu svoje vjere. Jedan je vojnik nato rekao: »Mladi gospodine, ja ne ću pucati. I ja sam katolik, i ja mislim kao i Vi!«

U osjećanju Božje prisutnosti rekao je Silva možda nešto naivno, ali zato vrlo dirljivo svojemu drugu: »Skini šešir, jer imademo skoro osvanuti pred Bogom!«

U isto doba, dok su se zrakom orili povici Kristu Kralju i Gvadalupskoj Djevici, bio je ustrijeljen najprije Silva, a za njim i Melgarejo. Drugi dan ustrijeliše i onoga vojnika, koji nije htio pucati u njih.

Joakimova je majka kasnije rekla, da i svih sedam ostalih njezinih sinova pripadaju Kristu Kralju, a nesamo Joakim.

Mučenička je krv poškropila naskoro sve meksičke krajeve. Gradovi i sela okitiše se slavom, koja je poznata cijelomu svijetu. Do konca rujna 1926. podnijelo je samo u Gvadalahari 36 omladinaca mučeničku smrt.

34. VLAST TMINA.

Kada su krvnici oteli katolicima 52 tiskare te većinu katoličkih novinara i pisaca strpali u zatvor, započeli su bjesomučnu hajku protiv onih, koji su u narodu širili letake. Tko bi bio uhvaćen s letacima, smrt mu je bila gotovo sigurna. U Gvadalahari su uhvatili kod takvoga posla malena dječaka. Mučili su ga na trgu kao nekada rimski pogani sv. Tarsicija i sv. Pankracija, ne bi li odao one, koji su mu dali letake. Dječak je ostao postojan u šutnji i onda, kad su mu polomili ruke i izmrcvarili ga do te mjere, da je za par dana umro. Dječakova je majka bila nazočna kod mučenja, ali je kao prava Makabejka neprestano govorila svojemu sinu: »Nemoj, dijete, reći, nemoj nikoga odati!«

Nikakva grozota nije bila krvnicima tako strašna, da je ne bi učinili. U mjestu N o r i a d e A n g e l e s u državi Zakatekasu navalili su na jednoga svećenika i oteli mu kutiju s posvećenim hostijama. Voda je krvnika nakon toga pošao na trg, gdje je svetogrdno pojeo svete hostije sa sardinama. Djevojke i žene, koje su pripadale »Ligi za obranu vjerske slobode«, bile su uvijek u opasnosti, da će biti u tamnici obeščašćene. Jednoga dana bila je u glavnom gradu Meksiku uhapšena kći jednog uglednog građanina. Kad je otac došao u zatvor, bacila mu se uhapšenica jecajući i sva izbezumljena oko vrata. Zvijeri u ljudskom liku izvršile su na njoj zločinstvo. Otac je poletio u ministarstvo unutrašnjih djela, da traži kaznu za obeščastitelje, ali je dobio surov odgovor: »Sve žene i djevojke, koje se bacaju na propagandu za Crkvu, neka znadu, da će se s njima postupati isto tako!«

Najneznatniji povod bio je katkada dovoljan, da čovjek izgubi glavu ili da dopane tamnice. U G v a d a l a h a r i bio je ustrijeljen radnik J e s u s L o p e z K a l d e r o n (Calderon) samo zato, jer je bodrio na ustrajnost svoje drugove, koje su vodili u zatvor. U K o l i m i ustrijeliše uglednoga građanina F i d e l a G o m e s a ni radi čega dru-

goga, nego radi toga, što je prigovarao vojnicima, koji su radi sitnica poubijali njegove sugrađane. U gradu San Luis Potosi zatvoriše 43 trećoretke, jer su ih uhvatili, kad su se sastale u jednoj kući, da proslave zajedničkom pobožnošću jubilej sv. Franje.

Ipak je pasivni otpor katolika imao svojih uspjeha. Većina se pučanstva odrekla pušenja, opojnih pića, vožnje tramvajem i željeznicom, kupovanja finijih tkanina i uopće svega, što nije čovjeku prijeko potrebito za život. Najprije su postradale trgovine, a onda i banke. Početkom listopada g. 1926., kada je odstupio ministar financija Pani, bankrotirala je »Mexico Banking«. Dva tjedna nakon toga pošla je za njom »Tampico Banking Corporation« (19. listopada), a jedan dan iza nje zadesila je ista sudbina i banku »I. Britto y Hermanos«. Bankrot je morala najaviti i banka »Milenо« u Monterreju.

Kaljesa su obasipali sa svih strana molbama, neka popusti. Pedeset i dva svjetovnjaka predložiše parlamentu spomenicu potpisanu od milijun i dvije stotine hiljada građana, koji su tražili, da se ukinu protivucrkveni zakoni. Samo je jedan zastupnik glasovao, neka se udovolji toj molbi, a dvije stotine i devedeset i sedam ostalih ne htjedoše ni čuti o tom. Ljudi, koji nijesu dobili na izborima u svem ni nekoliko stotina hiljada glasova, hvalili su se i dalje demokratizmom, premda su tiranski odbili ovako veličanstven plebiscit.

Navaljivali su na Kaljesa i drugi. Trgovački komesar sjevernoameričkih Udruženih Država savjetovao je svojim trgovcima, neka ne uvoze ništa u Meksiko, dok traje bojkot. Trgovačke komore Haliska (Jalisco) i Duranga uputiše Kaljesu predstavku, u kojoj ga zamoliše, neka popusti. Kaljes im je odgovorio time, što ih je za kaznu raspustio. »Dok sam ja predsjednik Meksika«, govorio je tiranin, »ostat će ustav od g. 1917. na snazi«.

Koncem listopada g. 1926. osvanuli su po glavnom gradu oglasi s potpisom meksičkoga nadbiskupa, u kojima se narod poziva, neka od 1. studenoga obustavi bojkot. »Liga za zaštitu vjerske slobode« izdala je odmah drugi proglas, u kojem je uglavila vladu u laži i falzifikatu. Potpis je nadbiskupov bio patvoren kao i cijeli proglas. Bojkot se imao i dalje nastaviti pogotovu stoga, jer je 27. listopada 1926. Kaljes potpisao novi zakon, kojim su prijašnji progoni bili još i pooštreni. Taj tako zvani sekundarni zakon, kojim se ustanovljuju sankcije protiv prekršitelja zakona od 3. srpnja iste godine, niječe potpuno biskupsku vlast i hierarhiju, jer u 5. članku veli među ostalim, da ministar bogoštovlja i njegovi organi priznaju samo registriranoga svećenika u župi, koji mora bezuvjetno slušati njih i koji potpada pod kaznu, ako bi rekao, da ne može mimo biskupa izvršivati vladine naloge. Zabranjuju se ponovno svi vjerski čini izvan crkve, a u te vjerske čine ubraja se sve ono, što je redovito pridržano samomu svećeniku. Pod periodičkim publikacijama vjerskoga značaja imadu se razumijevati i letaci, fotografije, slike, rukopisi i uopće sve, što nije usmena riječ.

Mnogi su svećenici bili bačeni u tamnice ili odvučeni u kažnjeničke naseobine po pustim otocima. Kako se postupalo s utamničenicima, pripovijeda nam Amerikanac Ferguson, koji je g. 1920. bio došao u grad Meksiko kao kapelan anglikanskoga pastora.

Ferguson se bio upustio u polemiku s isusovcem o. Huanom Akostom (Juan Acosta) o valjanosti svećeničkog reda kod anglikanaca. Polemika se svršila tako, da je Ferguson priznao svoju zabludu te je prešao na katoličku vjeru. Kada je osnovana Perezova »narodna« meksička crkva, bio je pozvan i Ferguson, da joj se pridru-

ži. Naravno da on nije htio toga učiniti. Zato ga baciše u tamnicu, gdje se sastao ponovno s ocem Akostom, koji ga je prije toga bio obratio na katoličku vjeru. Ferguson je kasnije bio pušten na slobodu kao američki građanin, ali je u godini dana svojega tamnovanja vidio i saznao mnoge grozote, koje je ispripovjedio u jednom pismu raširenom od agencije »National Catholic Welfare Conference«.

U istom tamničkom odjeljenju s Fergusonom nalazilo se jedanaest svećenika. Šestoricu su od njih ustrijelili (dvojicu upravo pred njegovim očima), a trojicu je »pojela pomrčina« tako, da im se zameo svaki trag. Među ustrijeljenima nalazio se i umni otac Akosta. K Fergusonu je došao u tamnicu jedan Perezov »biskup« i ponudio mu biskupsko dostojanstvo, ako posvjedoči, da su se oni katolički svećenici, koji su bili zatvoreni s njime u tamnici, bavili političkim spletkama. Međutim obraćenik je ostao vjeran katolicizmu te je odlučno odbio napasnika.

Svaka vijest od Sv. Oca pape prima se među meksičkim katolicima s najvećim oduševljenjem. Nema svečanije zgode, da se Sv. Otac ne bi sjetio svojih miljenika. Dne 17. kolovoza 1926. primio je u audijenciju hrvatsko franjevačko hodočašće, u kojem je bilo po svojedočanstvu revije »Civilta Cattolica« 1000 osoba, pa se i tom prilikom sjetio Meksika, kao da nas je htio opomenuti, neka pazimo, što se tamo zbiva, i neka se čuvamo, da i kod nas ne zavladaju slične prilike. Najveću moralnu pomoć pružio je Sv. Otac papa Pijo XI. meksičkim katolicima svojom divnom okružnicom »Iniquis afflictisque, koja je izdana u Rimu 18. studenoga, a u Meksiku je raširena početkom g. 1927.

To je i stilom i sadržajem možda najpoletnija okružnica sadašnjega velikoga pape. Čini nam se,

kao da pred nama oživljava veličina samoga sv. Petra i misaona snaga sv. pape Klementa. Sveti Otac Pijo XI. utvrđuje pred cijelim svijetom istinu, da se ni u prvim progonima kršćana nije dešavalo kao sada u Meksiku, da bi narodna manjina ovako groznim i prepredenim sredstvima progonila radi vjere narodnu većinu. Nakon toga ocrtana su u poslanici u velikim potezima progonstva meksičkih katolika od g. 1914. do g. 1926. Osuđene su ponovno protivuvjerske točke meksičkoga ustava i zakoni, koji su iz njih izvedeni. Sv. Otac papa među ostalim prosvjeduje i protiv toga, što su svećenicima oduzeta građanska i politička prava, kao da su oni zločinci ili slaboumnici. (Sacrorum administri ceteris, quotquot liberales operosasque profitentur artes, exaequantur, eo quidem discrimine, ut ii non modo Mexicani ortu esse debeant et certum excedere numerum nequeant, quem singularum Civitatum legumlatores definierint, sed etiam politicis civilibusque iuribus, sceleratorum instar aut insanorum hominum, priventur.) Veli, da se na meksičke vlastodršce može primijeniti riječ, koju je Isus Krist rekao prvacima židovskim: »To je čas vaš, i vlast tmina« (Haec est hora vestra, et potestas tenebrarum). Nabrojivši glavne vrste nasilja, što ih podnose meksički katolici, hvali Sv. Otac meksičke biskupe, svećenike i vjernike te poimence uzdiže Kolumbove vitezove, Savez katoličkih otaca, Ligu za zaštitu vjerske slobode, katolički savez meksičke omladine i katolički savez meksičkih žena. Kada spominje mlade meksičke mučenike, priznaje, da jedva zaustavlja suze (lacrimas continere vix possumus), a na koncu naviješta konačnu pobjedu Crkve i poziva cijeli katolički svijet, neka se utječe Našoj Gospi Gvadalupskoj, da ona izmoli meksičkomu narodu darove mira i sloge.

35. VAL KRVI.

Cijeli se Meksiko uzbunio u siječnju g. 1927., kada se proširila vijest o umorstvu šestorice muževa i mladića u gradu Leonu. Povodom njihove smrti donio je »Excelsior«, glasilo starih meksičkih liberalaca, članak s naslovom: »Val krvi«. U članku se nalazi i ovaj odsjek:

»... Iz naše je zemlje posvema nestalo štovanja ljudskoga života... U službenim se izvještajima ne govori više o okršajima i vojničkim strankama, ... ne govori se čak ni o smrtnim eksekucijama na bojnom polju, nego jedino o pokoljima, u kojima su žrtve uvijek miroljubivi i goloruki građani. Mušketanja u republici rastu preko mjere, a da to dokažemo, imademo pri ruci brojne, dobro dokumentirane (dokazima utvrđene) primjere. Dovoljno bi bilo spomenuti samo okrutno leonsko zločinstvo, gdje su petorica (Radi se zapravo o šestorici. Op. pisca.) golobradih mladića, koji su bili opće poznati u gradu i svi su ih štovali radi njihova besprikorna vladanja, gdje su ti mladići, premda su bili nađeni bez oružja, bačeni u zatvor samo radi sumnje, te su bili podvrgnuti mučenju i ubijeni kao psi«.

Giuseppe conte Dalla Torre, glavni urednik vatikanskoga glasila »Osservatore Romano«, opisuje konac leonskih mučenika u »Das neue Reich« od 7. srpnja g. 1928. ovako:

»U jutro dne 3. siječnja g. 1927. padoše kao žrtve meksičkoga progonstva šestorica mladih ljudi, koje sada nazivaju »leonskim mučenicima«. To su: profesor Jose Valensia Galjardo (Valencia Gallardo), star 27. godina, Salvador Vargas od 20 godina, Nikola Novarro od 20 godina, Antonio Romero od 35 godina, Ezekijel Gomez od 17 godina i Agostino Rios od 13 godina. Svi su bili revni apostoli Katoličke Akcije, zato je policija tragala za njima.

Pod vodstvom Galjarda provodili su dubok vjerski život, kao da se spremaju na smrt, te su izmolili od Boga milost, da budu odani Njegovoj volji

Odvjetnik Anaklet Gonzales Flores.

i, ako to bude potrebito, da uzmognu za Njega umrijeti. U istinu su bili utamničeni, šta više bičevani i bodežima izbodeni. Mislili su, da će ih

time zastrašiti i potaknuti, da se odreknu Katoličke Akcije. Ali svi ostadoše postojani. Jedini je dječak Agostino Rios udario u plač, zaplašen surovostima, kojima su mučili njegove drugove. Jose Galjardo, koji ga je unatoč svojoj iscrpljenosti hrabrio, prekorio je mučitelje naročito radi njihova ogavna zločinstva na malodobnicima Riosu i Ezekijelu Gomezu, te je tješio svoje drugove i podsjećivao ih na nagradu, koja ih čeka, a onda je uskliknuo: »Živio Krist Kralj!« Slijedio je strahovito zvjerski prizor. Zgrabiše ga i iščupaše mu u nazočnosti zaprepaštenih drugova jezik rugajući mu se: »Sada možeš govoriti!« Nijemi je mučenik pokazivao prema nebu. Tada ga ustrijeliše.

Strašan je bio konac Nikole Navarra. Prije no što se stao baviti katoličkom propagandom, izmolio je roditeljski blagoslov, a svojoj mladoj ženi, koja ga je pitala prije odlaska, nije li mu žao što ostavlja svojega sinčića, odgovorio je: »Ne! Moram braniti stvar Božju. Pa kad bih imao i desetero djece, sve bih ih ostavio za ljubav Kristovu«. U tamnici je postio jedan dan prije smaknuća, da se bolje pripravi za smrt. Papire, koje je nosio sa sobom i koji su mogli staviti u nepriliku njegove prijatelje, pokušao je još na stratištu da sakrije. Budući da ih nije mogao sakriti drugačije, to ih je progutao. Navališe na nj štapovima i izbiše mu zube. Isprestrijeljan revolverskim hicima još je bodrio druge i podsjećao ih na njihov uzvišeni cilj. Sasjekli su ga bodežima i tako su ga usmrtili. Preostale su postrijeljali. Katolička djeca cijeloga svijeta mogu uprijeti pogled u onoga najmlađega trinaestgodišnjega mučenika Rioza . . .«

». . .Cijeli je narod iskazao žrtvama počasti. Pred njihovim odrom sakupiše se vjernici na molitvu. Dođoše i Gomezovi roditelji. »Moli, Ezekijele«, rekoše oni, »za svoje roditelje i svoju braću, da se i oni povedu za tvojim primjerom«. Stara

majka profesora Galjarda zahvaljivala je glasno Bogu za takvoga sina. Budući da joj uskratiše izručenje mrtvoga tijela, izjavila je, da to ne smeta, jer je ona njegovu dušu žrtvovala Presvetomu Srcu«.

Val krvi, o kojem je govorio liberalni »Excelsior« nije se prestao burkati i širiti nego je povlačio za sobom sve veći broj katolika svake dobi, spola, staleža i zvanja. U tom je valu utonuo i život djevojke Marije Gvadalupe Čairez (Chairez), rodom iz grada Viktorije u državi Gvanahuatu (Guanajuato).

Krivnja je Marije Gvadalupe Čairez bila u tom, što je dne 4. veljače 1927. predvodila u svojem rodnom gradu meksičke žene protiv tamnice, u kojoj su bili zatvoreni neki nedužni katolici. Uhapšenici su bili oslobođeni, ali nekoliko dana nakon toga juriša došao je u grad general Saturnino Sediljo (Cedillo) ne samo s pješadijom, nego i s topništvom. Prvo mu je djelo bilo, da je dao uhvatiti i izbičevati Mariju Gvadalupu Čairezovu. Djevojka je kod bičevanja samo lagano uzdisala. Zapovjedili su joj, neka viče: Živio Kaljes! Ona je odgovorila: Živio Krist Kralj! Počeli su je mučiti. Jedan joj je vojnik slomio najprije jedan prst na ruci. Ona nije pokazivala, da je išta boli. Nakon toga polomili su joj sve prste na obadvjema rukama. Djevojka je ostala postojana. Stali su da je sakate po cijelom tijelu. Mučenica je uz smiješak neprestano šaptala: Živio Krist Kralj! Sva iskrvavljena i izmrcvarena ispustila je najposlije u mukama dušu.

Jedno pismo iz Leona, s datumom od 10. veljače 1927. veli:

»Sada hoće vlada dokazati, da svećenstvo razdražuje narod, neka on podigne oružje protiv nje. S tim izgovorom zatvaraju se svi svećenici, koji se gone svim mogućim sredstvima potraživanja. Iz Duranga dovedoše oko osamdeset sve-

ćenika i baciše ih u podzemne rupe vojničkoga zatvora u Santiagu Tlaltelolku. Tamo se mogu vidjeti ti ljudi, s dugom i razbarušenom kosom i zamazanim licem, jer nemaju vode, da se peru. Neka plemenita dobrotvorka mogla je potajno doprijeti do njih. Gledajući ih u tolikoj bijedi bila je dirnuta saučešćem, pa je upitala nesretnike, može li im šta učiniti... Svećenici zamoliše svetu pričest. Dva dana iza toga odvedoše osmoricu od njih, postaviše ih uz jedan zid i ustrijeliše ih naprečac bez ikakva sudskoga preslušavanja«.

Među mnogobrojnim drugim mučenicima, koji su u to vrijeme žrtvovali svoj život Bogu, ističu se osobito odvjetnik Anaklet Gonzales Flores iz Gvadalahare i Huan Emanuel Bonilja (Juan E. Bonilla) iz Tlalpama.

Krivnja je odvjetnika Anakleta Gonzalesa Floresa bila u tom, što je bio katolički novinar i glavni organizator katoličkih radnika i katoličkih prosvjetnih udruženja u gvadalaharskoj nadbiskupiji. Bio je vrlo dobar govornik i debater, koji je oduševljavao svoje slušaoce tako, da su bili spremni poći s njime i u samu smrt. Čovjeka, koji je svojim sposobnostima i neumornim radom mogao da privuče k sebi cijelu državu Halisko, osudiše Kaljesovi dželati na smrt samo zato, jer su se bojali njegove jake ličnosti.

Bio je prvi travanj g. 1927. i ujedno prvi petak u mjesecu, kada su revnoga odvjetnika stavili na muke. Objesili su ga za nožne palce i stali ga bosti bodežima. Htjeli su saznati od njega među ostalim, gdje se sakrio gvadalaharski nadbiskup Orosko. Mučenik, koji je bio već više puta u tamnici i koji se pripravljao za smrt neprestanom molitvom, propovijedanjem i primanjem svetih sakramenata, nije htio nikoga da oda, nego je neprestano poticao na ustrajnost svoje drugove, koji su zajedno s njime bili podvrgnuti mukama. I njemu su izbili zube. Prije no što je, sav izboden

bodežima, predao svoju apostolsku dušu Bogu, uskliknuo je: »Ja umirem, ali Bog ne umire. Živio Krist Kralj!« Iza njega je ostala mlada žena s

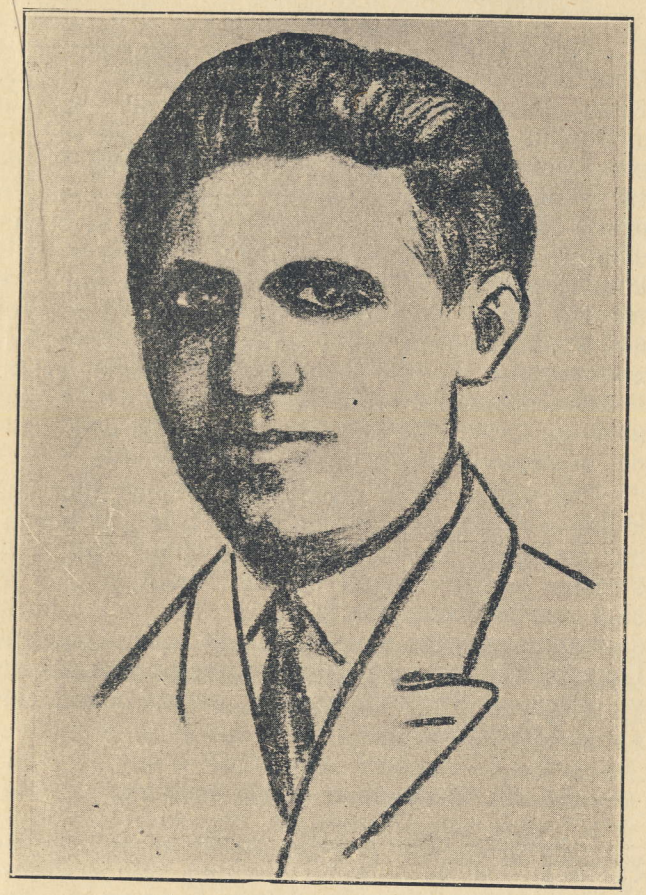

Huan Emanuel Bonilja.

dva nejaka sina. Rad advokata Anakleta Gonzalesa Floresa nastavili su drugi, a među njima i

advokat Jose Elizade, koji je također kasnije bio uhapšen kao i njegov učitelj.

Huan Emanuel Bonilja nije doduše kao organizator bio ono, što je bio odvjetnik Flores ili Floresov drug u mučeništvu profesor Luis Padilja (Padilla), ali je i on bio vrlo dobar agitator i mladić upravo anđeoskog čistog života. Kada je Kaljes pooštrio svoje progone, ostavio je Bonilja svoje slagarsko namještenje, da se potpuno posveti štampanju katoličkih letaka i agitacijskomu putovanju. Kako pokazuju njegova pisma i njegov dnevnik, upravo je žudio za mučeničkom smrću. Njegova se želja ispunila u velikom tjednu g. 1927. Na veliki četvrtak dne 14. travnja bio je uhvaćen na prevaru u San Diegu, a sjutradan na veliki petak bio je već na drugom svijetu. Navršio je bio tek 23 godine života. Poznati njemački pisac Albert Drexel piše u svojoj knjizi »Mexiko«, koja je izašla ove godine, o njegovim posljednjim časovima ovo:

»Na veliki petak povedoše utamničenika na jednu uzvisinu. Svezaše ga na križ, koji je bio tamo podignut. Krvnički su ga služnici tri sata strašno mučili i rugali mu se. Napokon oko tri sata poslije podne bio je junak, koji se još borio sa smrću, na križu ustrijeljen, dok su mu izranjene i grozničave usne još jedamput molile kao zakletvu vjernosti Kristova vojnika, punog pouzdanja: Živio Krist Kralj!«

36. Međusobno klanje krvnika.

U mjesecu rujnu g. 1927. vodila su se najžešća čarkanja između ustaša i vladinih četa u državi Halisku. Poznati krvnik general Ferreira gušeći ustanak u okolici Ciudada Guzmana, koji se zove i Zapotlan el Grande, dao je uhapsiti ni kriva ni dužna župnika i misionara Sedana. Osuda je bila brzo gotova. General je

dao Sedana izuti i objesiti, a Kaljesu je poslao ovaj izvještaj: »Čast mi je javiti Vašoj Ekscelenciji, da sam danas uhvatio župnika Sedana s petoricom drugih fanatika. Dao sam odmah objesiti svu šestoricu na drveće. Trupla leže na kolodvoru u Ciudadu Guzmanu, da ih svatko može vidjeti«.

Od mjeseca srpnja g. 1927. počeo se razvijati burniji život u čitavoj državi radi spremanja za predsjedničke izbore, koji su bili određeni za dan 1. srpnja 1928. Izborna borba traje cijelu godinu, a za to vrijeme pokušavaju kandidati obično da načine koji državni udar, jer je sudjelovanje pučanstva u glasovanju radi terora i onako vrlo maleno, pa o izborima odlučuje sila vladina ili sila urotnika. Kaljes je došao do predsjedničkog mjesta voljom Obregona, koji je 1924. državnim aparatom bio svladao Kaljesova i svojega protivnika de la Huertu. Sada je bilo došlo vrijeme, da se Kaljes oduži Obregonu i da dadne on njega izabrati za predsjednika. Ali zadaća je Kaljesova bila teža, jer su se osim Obregona natjecali za predsjedničku stolicu i generali Francisco Serrano i Arnulfo Gomez.

Obadva su Obregonova protivukandidata bila do nedavna najbolji suradnici Kaljesa. General Serrano bio je i ratni ministar g. 1924., a general je Gomez bio dobio vrlo važno mjesto vojničkoga zapovjednika u Verakruzu. Prijatelji su bili dobri, dok su se zadovoljavali podređenim položajem, ali čim su se usudili posegnuti protiv volje Kaljesa za predsjedničkom stolicom, odmah je Kaljesovo novinstvo sasulo na njih vatru optužujući ih, da su kandidati katolika i da žele uništiti »tekovine« revolucije. Obregon je u to vrijeme imao još potporu i radničkoga ministra Moronesa, ali i Obregonovi su protivnici imali jak oslon među izbornicima, i to general Serrano u pokrajini Ko-

avili (Coahuila) a general Gomez u Verakruzu i u Puebli.

Teško je biti sudac među meksičkim revolucionarcima, jer oni podižu jedni protiv drugih jednake optužbe. Uvijek prigovara jedna stranka drugoj, da se služi sredstvima ubojica. Redovito je na jednoj i na drugoj strani jednaka krivnja, zato je teško i u ovom slučaju stvoriti zaključak, koliko imademo osuditi generale Serrana i Gomeza. Svakako je istina, da su generala Serrana vladini vojnici uhvatili na večer 2. listopada u Čikari, kada je održavao gozbu s trinaestoricom svojih prijatelja. Bez ikakve istrage i osude bio je Serrano smjesta ustrijeljen zajedno sa svim svojim prijateljima.

Zemlja je bila i dalje u velikoj uzrujanosti. Dne 18. listopada 1927. vozio se Kaljes sa svojom porodicom kroz državu San Luis Potosi. Najedamput začuo se na željezničkoj pruzi strahovit prasak. To se rasprsnula bomba, koja je ubila šestoricu osoba u vlaku i sedmoricu ranila. Kaljes i njegova porodica ostadoše neozlijeđeni, jer su se nalazili u zadnjem vagonu.

Kaljes je nakon toga nastavio još oštriju borbu protiv generala Gomeza ne zaboravljajući da javlja u svijet, kako je otkrio novu urotu katolika. Gomez se bio učvrstio u Peroteu u državi Verakruzu. Trinaest meksičkih država pridružilo se ustanku. Obregon i Kaljes poslaše protiv Gomeza petnaest tisuća vojnika. Gomez je u odlučnoj bitci bio potučen, a kada se povlačio natrag, bio je u noći dne 4. studenog doveden u stupicu i uhvaćen. I on je bio smjesta strijeljan kao i prije njega general Serrano.

Među mnogobrojnim potpuno nedužnim žrtvama, na kojima su Kaljesovi vojnici u to doba iskalili svoju žuč, nalazio se i župnik iz Tamazule Librado Arreola, kojega baciše u tamnicu te mu odsjekoše sjekirom obadvije ruke, da ne

uzmogne više, kako su govorili, održavati svetu misu. Mučenik je izgubio toliko krvi, da ga nijesu mogli spasti ni time, što su ga prevezli u bolnicu presv. Trojstva u Gvadalahari. Brzo je umro u najstrašnijim mukama.

General Arnulfo Gomez.

Međusobni zator među krvnicima nije prestajao. Dne 13. studenoga 1927. vozio se general Obregon napolje iz grada, kad li ga u blizini dvor-

ca Čapultepeka dostigne jedan drugi automobil, s kojega četiri atentatora baciše na njega dvije bombe. Obregon je bio neznatno ranjen komadićem stakla s njegova automobila. Njegovi pratioci otvoriše revolversku paljbu na atentatore te dvojicu ubiše, a dvojicu smrtno raniše. Nekako istih dana bio je i protiv Kaljesa izvršen u njegovoj palači drugi atentat, koji također nije uspio.

Osveta je obadvojice diktatora bila strašna. U glavnom gradu bio je ustrijeljen isusovac o. Miguel A. Pro Juarez (izgovara se Migel A. Pro Huarez) sa svojim bratom Humbertom, inžinjerom Luisom Segurom i Antonijem Tiradom. U pokrajini se žrtvama ni broja ne zna. Naročito su krvnici bješnjeli u državama Halisku, Agvaskalientesu i Mičoakanu, gdje su se uz pješadiju borila protiv ustaša i aeroplanska, topnička i konjanička odjeljenja. Obregon je u to doba osnovao i posebne seljačke čete, koje su bile uklopljene u organizaciju tako zvanih »bijelih košulja«. Progonstva su bila tako bezobzirna, da su i glavni urednici liberalnih prijestolničkih listova »Excelsiora« i »Universala« morali pobjeći u sjevernu Ameriku.

37. O. MIGUEL A. PRO JUAREZ D. I.

Slava isusovca Miguela A. Pro-a Juareza raširila se već po cijeloj zemlji. Nama Hrvatima može taj mučenik biti blizak donekle i radi toga, jer su ga osobno poznavali i s njime se družili i neki sinovi hrvatskoga naroda, a i sam je on poznavao prilično dobro naše prilike. Hrvatski isusovci o. Marković i o. Mašić živjeli su s njime zajedno u isusovačkom kolegiju u Enghienu u Belgiji, gdje je on prevodio na španjolski i neke članke o vjerskim prilikama kod nas. Ti su članci izašli u španjolskim listovima u južnoj Americi te su nesamo pripomogli jačanju vjerske svijesti i vjerskog ži-

vota, nego su proširili i poznavanje hrvatskoga naroda u širokom svijetu. Naši su zemljaci u Enghienu nazivali svojega druga familijarnim imenom: Miško, a bit će da se i njemu to ime svidalo, jer ga je često ponavljao za njima.

Otac je »Miško« bio i rodom i obličjem i vladanjem pravi Meksikanac. Rodio se 12. siječnja g. 1891. u rudarskom gradu Concepcion (Konsepsion) del Oro u državi Zakatekasu. Roditelji su mu bili vrlo pobožni, pa su i njega i ostalu djecu odgojili u pravom kršćanskom duhu. Kad je mladomu Miguelu bilo 20 godina, stupio je u svojoj domovini u isusovački red. No Karansina je i Viljina revolucija primorala i njega da bježi s brojnom svojom redovničkom braćom u tuđinu. Kao prognanik živio je mladi isusovac u Kaliforniji u sjevernoj Americi, u srednjoameričkoj republici Nikaragvi, a onda u Španiji, Belgiji i Francuskoj. Zaređen je bio g. 1925. u Enghienu u Belgiji. Premda je mnogo bolovao na želucu tako, da je tri puta bio operiran, ipak je bio neobično vedar i veseo. Njegovoj domišljatosti nije mogao nitko odoljeti. Gdjekoja šala, koju je načinio, podsjeća čovjeka na šale, koje je pravio nekada sv. Filip Neri.

Pripravivši se dubokim duhovnim životom i solidnom obrazovanošću, naročito u socijologiji, za rad u svojem narodu, povratio se o. Miguel Augustin Pro Juarez u mjesecu srpnju g. 1926. u glavni grad Meksiko. Meksički su se katolici spremali na polazak u katakombe radi Kaljesova zakona od 33 paragrafa. Premda se otac Miguel nije bio još oporavio od posljednje teške bolesti, ipak se svim žarom posvetio odmah apostolskom radu. Boravio je u ispovjedaonici od pet i po do jedanaest sati prije podne i od tri i po poslije podne do osam sati navečer. Dva puta bilo mu je tako pozlilo, da su ga morali onesviještena odnijeti iz ispovjedaonice.

Kad je 31. srpnja g. 1926. bilo u cijelom Meksiku ukinuto u crkvama bogoslužje, kod kojega sudjeluju svećenici, dobio je i otac Miguel, poput ostalih svećenika, više euharistijskih stanica u glavnom gradu, da se za njih brine. Često se svraćao u očinsku kuću u ulici Kalje de Panuko (Calle de Panuco), ali je zapravo imao i više drugih stanova, da ga ne uhvate Kaljesovi tajni redari, kojih imade samo u meksičkoj prijestolnici oko deset hiljada. Vršeći apostolsku službu i uklanjajući se policiji pokazao je o. Miguel upravo nevjerovatnu revnost i oštroumnost.

U obične dane dijelio je oko 300 svetih pričesti. Na prve petke u mjesecu dizao se taj broj na 900, 1300, pa i 1500. Cijeli dan znali su dolaziti k njemu vjernici, da im rješava vjerske sumnje i poteškoće. Tu mu je osobito dobro došlo poznavanje socijologije. Imao je da kao upravitelj nadzire i upućuje oko 150 katehista, koji su držali dalje predavanja i bavili se vjerskom propagandom. Desna mu je ruka kod toga posla bio njegov brat Humberto. Pored svega toga opskrbljivao je milostinjom, koja se sastojala od graha, riže, brašna, šećera i drugih živežnih sredstava, velik broj siromašnih porodica, koje su u progonima ostale bez imutka i bez hranitelja. U svibnju g. 1927. imao je da se stara za 39 takvih porodica, a u listopadu se njihov broj popeo na 96.

Policija ga je nemilosrdno vijala, a on je umio vješto da joj se uklanja. Naučio je voziti i dvokolicu, koja mu je pomogla, da je mogao više raditi. Bio je odjeven sada kao đak, sada kao mehaničar, sada kao radnik. Prisebnost duha, hladnokrvnost i domišljatost nije ga nikada ostavljala. U jednom pismu pripovijeda on sam ovo:

»Htio bih da se mogu postostručiti. Činjenica je da sam izgubio pregled nad brojem ispovijedi, pričesti i krštenja. Prisustvujem sedmično više nego polovici tuceta ženidaba. Ne znam, koliko ih

je dalo potvrditi pasoše za drugi svijet... Strahovita je nestašica svećenstva. Ljudi umiru bez sakramenata, a nas nekolicina, što preostadosmo, ne možemo da se postaramo za njih.

Dva puta došli su detektivi na mjesto, gdje sam imao izvršivati svoju službu. Jedan se slučaj zbio u šest i po sati ujutro u jednoj euharistijskoj stanici. Bio sam usred dijeljenja pričesti, kad li

O. Migel A. Pro Huarez D. I.

uniđe sluga i zaviče: »Policija!« Prisutne uhvati strava te problijediše od straha. »»Ne uzbuđujte se!«« rekoh im. »»Skinite koprene s glave i sakrijte ih! Zatim se rasporedite po sobama i ne pravite buke!« Bio sam obučen u sivo odijelo. Stavljajući cigaretu u velik tuljak i sakrivši presveti sakramenat na prsa primio sam provalnike.

»Ovdje je javna služba!« rekoše mi. »Nije!« odgovorih. »Ovdje se ipak vrši javna služba!« ponoviše oni. »Pa pogledajte, gospodo. Poslali su vas u lov na divlju gusku«. »Ali ja sam vidio svećenika, kako ulazi ovamo«. »Oh, kakav li Vi pravac imate! Želite li, da se kladimo o napitak radi svećenika, koji bi imao biti ovdje?« »Mi imamo nalog, da pretražimo tu kuću. Dođite s nama!« »Tako, to je sve, što imam da činim? Da idem s vama! Na čiji nalog? Smijem li da vidim svoje ime? Pođite naprijed kroz kuću sami, pa ako nađete to stvorenje, javnu službu, javite mi, da mogu slušati misu«.

Počeli su da idu kroz kuću, a ja sam im se pridružio da spriječim veću neugodnost, te sam im pokazivao, što je bilo iza svakih zatvorenih vrata. Kako je to bilo prvi put, da sam i ja sam išao kroz unutrašnjost te kuće, rekao sam, da je tamo spavaonica, gdje je malo zatim otkrita pisarna, a soba za šivanje, gdje je slučajno bila toaleta.

Svećenik nije bio pronađen, i mudra je policija odlučila da čuva kućna vrata. Ostavio sam ih rekavši im, da bih ostao s njima, dok ne uhvate toga drskoga svećenika, koji se igra s izvanrednom pažljivošću tako oštroumne policije, kad ne bih morao da se sastanem s jednom gospođom, svojom prijateljicom«.

Druga jedna zgoda, koja se desila ocu Miguelu, upravo je takva, kao da je uzeta iz Chestertonova romana »Četvrtak« ili iz onih romantičkih filmova, koji se najviše sviđaju Meksikancima. Otac je Miguel držao u jednoj kući duhovne vježbe za državne namještenike. Bilo je oko devet i po sati navečer, kad ih je pustio kući i zaputio se i sam za njima na ulicu. No izašavši napolje opazio je dva redarstvenika, kako su prešli preko ulice te ga očekuju kod obližnjeg ugla. Navest ćemo i opet jedno njegovo pismo, u kojem je opisano,

što se iza toga desilo. Otac Miguel Pro Juarez pripovijeda:

»Ode tvoja koža, momče, na pazar!« rekoh sam u sebi, i pouzdavajući se u načelo, da dvaput daje, tko brzo daje, približio sam im se i zamolio sam žigica.

»Možete ih dobiti u dućanu!« odgovoriše oni.

Odoh, ali oni su pošli za mnom. Može li to biti samo slučajni susret, koincidencija? Kojim sam god putem krenuo, oni su činili isto. »Majko moja... dvokolicu!« uskliknuh. »Tu se nešto zbiva«.

Uzeo sam automobil, a oni su učinili isto. Desilo se, da je šofer bio katolik, i on videći me u takvom položaju ponudio mi je svoje usluge. »Gledaj, prišo!« rekoh mu. »Pođi polagano dolje do ugla, koji ti pokazujem. Ja ću tamo skočiti dolje, a ti putuj dalje!«

Turio sam kapu u džep, otkopčao prsluk, da mi se vidi bijela košulja, te sam skočio dolje. U nekoliko brzih skokova strugnuh do jednoga stabla, na koje sam se naslonio tako, da me nijesu mogli opaziti. Sekundu kasnije prođoše naprijed moji progonitelji otrvši gotovo o mene blatobrane svojeg automobila. Vidjeli su me, ali im očito nije sinulo u pamet, da sam ja bio onaj, koga su progonili«.

Unatoč velikoj opreznosti i oštroumnosti bio je otac Miguel Pro više puta uhapšen. Prvi put bilo je to 4. p r o s i n c a g. 1926., kad su meksički katolici pustili u zrak šest stotina balona s mnogobrojnim letacima, koji su se prosuli po gradu. Pitali su ga tada u zatvoru, je li voljan platiti globu, jer je g. Kaljes silno ljut na demonstraciju s balonima. Odgovorio je: »Ne, nijesam voljan, i to s dva razloga. Prvo, jer nemam ni centima, a drugo, jer kad bih i imao, ne bih htio da se moram cijeli život prekoravati, što sam pridonio ma i pola centima iz svoga džepa za podupiranje sadašnje vlade«.

Međutim, što se polje apostolskog rada oca Miguela više širilo, to je i mržnja policije bila sve veća. Ni on se nije mogao trajno sakrivati. Policija je znala, kuda se on kreće, pa je samo čekala zgodan čas, da ga uhapsi. Taj je čas došao, kada je 13. studenoga 1927. kod Čapultepeka bio izvršen atentat na generala Obregona. Osim dvojice smrtno ranjenih atentatora bio je odmah uhvaćen i radnik Juan Antonio Tirado, koji je slučajno prolazio onuda, kuda se general Obregon vozio u cirkus, da gleda borbu s bikovima. Kad je Tirado čuo praskanje bomba, dao se u bijeg, ali mu je baš to donijelo zatvor i kasnije smrt. Sjutradan nakon atentata uhapsiše i inžinjera Luisa Seguru Vilčisa (Vilchis), koji je polazeći na policiju rekao drugovima, da će se doskora povratiti natrag. Par dana iza toga bio je uhapšen u očinskoj kući i o. Miguel Pro Juarez sa svojim bratom Humbertom.

Kaljesovi su i Obregonovi vikači odmah podigli galamu, da su atentat organizovali članovi »Lige za obranu vjerske slobode«. Dokazivali su to time, što je tobože atentator Lamberto Ruiz na umoru priznao, da je bio u vezi sa Segurom i braćom Pro, a osim toga Kaljesove su novine iznijele i to, da je i sam inžinjer Segura priznao svoje sudjelovanje u atentatu i da se dičio time. Naravno, sve je to bila prosta laž. Otac Miguel Pro izjavio je u tamnici izvjestitelju »Excelsiora«: »Ja sam potpuni stranac u toj stvari, jer sam osoba, koja voli red. Moj je duh miran i nadam se, da će pravda zasjati punim sjajem. Niječem bez dvomislenosti, da sam bilo kako sudjelovao u toj uroti«. Isto su tako odlučno i drugi odbijali od sebe optužbu, koju im je naprtila na leđa policija generala Roberta Kruza.

Kaljes je osobno zapovjedio, da osumnjičenici imadu biti kažnjeni smrću. Proti svim ustavnim i kaznenopravnim propisima izrekla je osudu sama

policija ne dopustivši okrivljenicima ni da izađu pred bilo kakav sud. U rimskom časopisu »Civilta Cattolica« od 21. siječnja 1928. izrađena je potanka obrana oca Proa i njegovih drugova. Dokazano je s pravničke i moralne strane, da je i sa stanovišta sadašnjih meksičkih zakona strijeljanje ovih žrtava najprostije umorstvo. Sve vijesti policije o dokazima protiv njih nijesu ništa drugo nego prosta izmišljotina. Naročito je glupa bila laž, da je u kući svećenika pronađeno 7000 kartača, koje su bile određene za buntovnike u državi Halisku.

Dne 23. studenoga prije podne bilo je javljeno uhapšenicima, da su osuđeni na smrt. Nikakav im priziv nije bio dopušten. Izvedoše najprije u dvorište oca Miguela. Stražar, koji ga je uhapsio, zamolio ga je za oproštenje. Otac Miguel, koji je u svojim pismima izrekao više puta čežnju za mučeničkom smrću, odgovorio je: »Nesamo da ti praštam, nego ti i zahvaljujem«.

Prije samoga strijeljanja kleknuo je na stratištu i pomolio se Bogu. Zatim je rekao: »Gospode, ti znaš, da sam nevin ... Svim srcem opraštam svojim neprijateljima«.

Hrabro se postavio na naznačeno mjesto, raširio ruke držeći u jednoj krunicu, a u drugoj križ, tako da mu je čitavo tijelo činilo znak križa, a onda je uskliknuo: »Živio Krist Kralj!«

Gotovo u isti čas srušio se izrešetan kuglama na tle. Jedan stražmeštar pristupio je k njemu te mu ispalio u sljepočicu još tako zvani »hitac milosrđa».

Izveli su na stratište i inžinjera Seguru, koji je ponovno pred svim gledaocima izjavio, da ide u smrt nedužan. Kao treći došao je na red mlađi brat oca Miguela Humberto Pro, koji je izjavio isto, što i inžinjer Segura. Četvrti je ustrijeljen radnik Juan Antonio Tirado, koji je pošao na stra-

tište s upalom pluća i s riječima: »Hoću ponovno da vidim svoju majku!«

Sprovodi su nedužnih žrtava bili veličanstveni. Dne 24. studenoga sahraniše braću Pro na prijestolničkom groblju »Dolores«. Oko 20.000 osoba pratilo je mrtvačka kola moleći glasno krunicu, pjevajući pjesme i kličući: »Živio Krist Kralj! Slava mučenicima!« Smrtni ostanci oca Pro-a bili su spušteni u isusovačku, a ostanci njegova brata Humberta u obiteljsku grobnicu. Kad je njihov otac, sedamdesetipetgodišnji starac, bacio šaku zemlje na Humbertov lijes, uskliknuo je: »Sada smo svršili. Tebe Boga hvalimo!«

U isto doba bio je u mjestu Vilja de Gvadalupe (Villa de Guadalupe) svečani sprovod inžinjera Luisa Segure Vilčisa.

Sprovod radnika Tirada bio je istom 25. studenoga. Radnici su nosili na ramenima njegov lijes, a kad su prolazili pokraj zgrade američkoga poslanstva, svi se okrenuše prema njoj i punim glasom uskliknuše: »Živio Krist Kralj!«

U Rimu se ozbiljno radi na tome, da neki meksički mučenici budu proglašeni blaženima. Među odabranicima nalazi se i o. Miguel Pro Juarez. Javlja se, da se njegovim zagovorom dogodilo već više neobičnih djela, koja će Crkva vjerovatno priznati čudesima. »Civilta Cattolica« spominje slučaj, kako je jedna slijepa starica progledala stavivši na oči komadić platna, koji je bio natopljen mučenikovom krvlju. Isusovac Ferdinand H. Scholberg iznosi u američkom listu »Columbia« slučaj, kako je jedna žena ozdravila od raka upotrijebivši relikviju mučenika. Javljaju se uz to i druga velika djela, o kojima se može držati, da Bog želi njima čudesno proslaviti i pred ljudima svojega junačkoga borca.

38. OBZNANA NAD CIJELIM MEKSIKOM.

Veličanstvene su bile pobožnosti, kojima su meksički katolici završili godinu 1927. Jedan meksički biskup, kojemu je još do početka ove godine pošlo za rukom da ostane sakriven u svojoj diecezi, opisao je te dane u jednom pismu ovako:

»Pobožnost, kojom je proslavljen mjesec krunice i tjedan pokore, nadmašila je svako naše očekivanje. U cijeloj zemlji molila se sveta krunica velikom revnošću, često i javno, ne doduše u veselju, nego u duhu pokore, kako dolikuje žalosnom položaju, u kojem živimo. Misao, da se jedna sedmica posveti naročitom vršenju pokore, bila je primljena s odobravanjem. Za vrijeme te sedmice obavljahu se javne molitve, hodočašća i postovi.

Postila su čak i školska djeca ili su jela svoju hranu bez soli, a narod je dragovoljno preuzeo na se svaku vrstu samozataja. Isto tako bio je veličanstveno proslavljen blagdan Krista Kralja (31. listopada). Kažu, da je u Gvadalupeu toga dana kojih pet stotina tisuća osoba pohodilo svetište dokazujući tako, kako je lažna tvrdnja onoga vladina ministra, koji je rekao, da je vjerski duh u našoj domovini mrtav.

U kotarima i državama okolo nas nastavljaju se mučeništva i napadaji. Čini se, kao da vladini vojnici nemaju danas druge zadaće, nego da muče nesretni narod. Popalili su sela, razorili crkve, spalili svete kipove na javnim trgovima uz sviranje glazbe. Prognali su stanovništvo iz bezbrojnih naselja, da ih strpaju u strašne tabore za internaciju, namjeravajući time, da oduzmu svaku potporu ustašama«.

Isti biskup nabraja neka nova imena mučenika, a među njima spominje i predstojnicu čč. sestara od Klanjanja, koja je bila ustrijeljena, a nje-

zine su podložnice bile odvučene u vojničke tabore, da budu plijen soldateske.

U revnosti su se isticali nesamo pojedinci, koji su članovi Katoličke Akcije, nego i cijeli narod. Teroristička je manjina neprestano vikala: »Smrt fanaticima! Smrt babama!« Ali narod nije ostavljao svoje vjere. Zato je i liberalac Leo Mathias napisao u svojoj knjizi: »Govorili su u ime »razuma«, ali osim neznatne klike nije nitko slušao, jer je svaki Meksikanac vjerovao u Crkvu«.

Kaljesovi su nasilnici upotrebljavali sva sredstva, da odvrate ljude od prošteništa naše Gospe Gvadalupske. Kada se u njem 12. prosinca 1927. po drugi put slavio blagdan Zaštitnice Meksika bez svećenika, prošlo je ispred čudotvorne slike preko 200.000 hodočasnika. Vjerski su protivnici zamislili gadan atentat. Poslije podne približio se oltaru čovjek s golemom voštanicom. Zamolio je jednoga hodočasnika, koji je bio tik kod oltara, neka voštanicu upali upravo pred slikom Majke Božje. Hodočasniku se voštanica učinila sumnjiva, jer je bila vrlo teška, zato ju je predao jednom čuvaru svetišta. Kad su voštanicu razrezali, pronašli su u njoj bombu, koja je imala da raznese čudotvornu sliku i da poubija velik broj hodočasnika.

Radi učestalih geriljskih ratova bila su mnoga naselja službeno raseljena. Prvih mjeseci godine 1928. naložila je vojska stanovništvu u blizini brda Kubileta, koje katolici zovu brdom Krista Kralja, da imade ostaviti svoje kuće i preseliti se u druge krajeve. Zapovjednik je naveo kao razlog raseljenju, da se na taj način imadu uništiti zakloništa, kojima se služe hajduci i ustaše. Odmah su sva sela bila spaljena, a osim toga bio je dignut u zrak i golemi privremeni spomenik Krista Kralja.

Obznanaško je vladanje Kaljesa i drugova bacilo cijelu zemlju u veliku nevolju. »Excelsior« je

pisao: »Neobuzdana okrutnost, sistematsko gaženje zakona, preziranje života — to je značajka naših dana«. Kao što su Kurdi i Osmanlije postupali u vrijeme svjetskoga rata s Armencima, tako je meksička vlada postupala s nekim svojim krajevima. Svećenicima je bilo naređeno, da dođu u glavni grad, gdje su bili osuđeni na tamnicu ili na internaciju ili na izgon u najteže kažnjeničke kolonije. Mnoga su sela bila strpana u koncentracijske logore, gdje nije bilo nikakve slobode. Grozotu takvih logora pamte mnogi naši ljudi iz ratnih vremena, a možemo si lako predočiti, kako ti logori izgledaju u Meksiku, ako pročitamo, što o njima piše »Osservatore Romano« u broju od 20. svibnja 1928. Pozivajući se na list »America«, koji izlazi u Njujorku, piše vatikansko glasilo:

»U Tepatitlanu bilo je više od 13.000 koncentriranih bjegunaca; u Akatiju više od 7.000. u Talostitlanu više od 800 porodica, u Zapotlaneju 200, a u San Huanu de los Lagos 800, sve samih porodica. Bjeguncima nije bilo dopušteno da ponesu išta sa sobom od kuće, zato su se našli u pandžama gladi. Jedna je skupina osoba dobila zapovijed, da pođe u određeni grad, jer će drukčije biti poubijana. Tek što je prevalila komad puta, kad li je okružiše vojnici i sravniše sa zemljom. Vojnici spališe 37 gradića i sela, kojima su naznačena imena. Žene su bile povrijeđene u časti. Broj izbjeglica u koncentracijskim logorima u Los Altos u državi Halisku označen je ovako: San Julian 6000; Kapilja de Gadalupe 5000; San Jose de Grasia 4000. San Fransisko de Asis 2500. Ako tko ostavi logor te pođe za živežem, dadu se za njim u potjeru te ga ubiju. Iz koncentracijskog logora u Valje de Gadalupe (Valle de Guadalupe) dolaze ove vijesti. Koncentracija se morala izvršiti za samih pet dana. Ne-

ki, koji ne mogoše ispuniti nalog, bili su muškетani. Interniraca je bilo 3500. Bilo im je zabranjeno pod smrtnom kaznom kretanje u krugu dalje od pola milje. Nema šatora protiv sunca i kiše. Usjevi su i voćnjaci bili uništeni. Žene su bile obeščašćene, logorski materijal odnesen, ljudi su bili ubijani. Djeca su se rađala na cesti, a rodilje su bile primorane, da nastave put. U Peredonu su bile prije polaska spaljene kuće i silovane također djevojčice. U San Gasparu de los Rejes došlo je do pljačkanja, paleža, oskvrnjivanja... U Valje di Gvadalupe uhapsiše Don Huana Gonzalesa, dok je molio krunicu. Krvnici, koji su ga ubijali, dovikivali su mu: Sada nastavi svoju krunicu!«

Razumljivo je, što kraj ovakvih prilika broj meksičkoga pučanstva ne napreduje, nego nazaduje. Računa se, da je revolucija u posljednjih petnaest godina potjerala iz Meksika oko 3 milijuna žitelja. U samom Čikagu imade oko 30.000 prognanih Meksikanaca.

39. DVA FRANJEVAČKA MUČENIKA.

U knjizi »Jusq' au Sang« (Sve do krvi), koju je o Meksiku izdala belgijska katolička omladina, prevedeno je i jedno opširno pismo, koje je 25. ožujka 1928. poslala iz Meksika jedna visoka katolička ličnost. U pismu se spominju među drugim novijim mučenicima i dvojica franjevaca, koji su dali svoj život za Krista Kralja.

Kad je Kaljes ukinuo redove, morali su i sinovi sv. Franje isprazniti samostane, u kojima su njihovi predšasnici više stoljeća vršili najuzvišeniju službu na zemlji. Valjalo je ostaviti samostanske ćelije, u kojima su živjeli toliki pokornici, isposnici i propovjednici. Valjalo je ostaviti crkve, u kojima se svaki dan po više puta dizala k Bogu zajednička molitva redovničkih porodica. Ali zar

će se sinovi sv. Franje iznevjeriti svojim zavjetima? Ne, oni su odlučili da će i dalje živjeti kao redovnici pokoravajući se volji svojih starješina. Svaki je pošao na svoje mjesto, da kao vjeran Kristov vojnik žrtvuje sve svoje za obranu vjerskih svetinja.

Staromu je ocu Juniperu bila određena služba u gradu, koji se posljednjih godina više puta zarumenio mučeničkom krvlju. Bio je to grad Zamora u državi Mičoakanu. Poput sv. Pavla odlučio je i o. Junipero da se prehranjuje žuljevima svojih ruku. Odabrao je lončarski zanat, koji je u Meksiku vrlo raširen, a da mu rad bude lakši, uzeo je sa sobom i jednoga brata laika, koji se zvao Humilde.

Franjini su sinovi izrađivali lonce, peći, vrčeve i zdjele primajući mnoge kupce. Ali među tim kupcima većina je dolazila k ocu Juniperu radi dijeljenja svetih sakramenata. Katolici su se veselili, što imadu u svojoj sredini duhovnoga pastira, ali su se ipak neprestano bojali, da njihov stari dobri otac ne bi pao u ruke Kaljesovih krvnika.

Jednoga dana došao je u Juniperov stan i jedan prosjak, koji je saznao, da Junipero nije običan lončar, nego redovnik i svećenik, koji unatoč vladinoj zabrani čita sv. misu i dijeli sv. sakramente. Teško je reći, je li taj prosjek bio preobučen uhoda ili se polakomio za kakvom nagradom. Svakako je istina, da je on otišao generalu Foksu (Fox) i prijavio mu oca Junipera kao urotnika protiv države.

General je izdao nalog, da franjevac Junipero bude uhapšen zajedno s pomoćnikom Humildeom. No prije nego što je nalog bio izvršen, ponudio je netko ocu Juniperu i njegovu bratu laiku, neka pobjegnu, a on će ih odvesti automobilom do mjesta La Piedad. Bog zna, nije li i to bila kakva namještena stupica. Obadva redovnika pristadoše

na ponudu i dadoše se u bijeg u tuđem automobilu. Koliko li su se morali preneraziti, kad su ih u La Piedadu dočekali generalovi vojnici, koji su ih uhapsili i odmah povezli natrag u Zamoru.

Dovedoše ih pred generala, a on upita oca Junipera: »Koliko ste misa rekli?« »Gospodine«, odgovorio je prostodušni sin sv. Franje, »Vi ćete si to lako moći zamisliti. Ja već gotovo 45 godina vršim svećeničku službu. Istina je, da sam ih rekao mnogo«.

Ovaj odgovor starca, koji je bio prevalio sedamdeset godina, rasrdio je generala, i on se okosio na nj: »Ne pitam Vas za to, nego koliko ste misa rekli, otkako je zabranjeno njihovo opsluživanje?«

»Gospodine, rekao sam ih toliko, koliko sam mogao«, glasio je odgovor.

General je vidio u tom dovoljno priznanje te je osudio redovnika na smrt. Nije se obazirao na to, što ni sami tiranski Kaljesovi zakoni ne određuju za ovakav »zločin« kaznu smrti. Šta bi on kažnjavao globom ili tamnicom ovakvoga starca? Smrt je jedina dostojna kazna za njega!

Stari je franjevac - lončar bio strpan s fratrom Humildeom u vojnički vlak koji se kretao prema Jurekvaru (Yurecuaro). Od nekih vojnika, koji su se vozili s njima, saznali su kasnije katolici njihovu daljnju sudbinu. Do Jurekvara ostala su obadva franjevca neozlijeđena, ali kada se vlak vraćao natrag u Zamoru, navalio je jedan dio vojnika na starca Junipera. Kod kolodvora u Ekvandureu (Ecuandureo) skinuše starca s vagona te ga isprestrijeljaše kuršumima. Očevidno je sav put od Zamore do Jurekvara imao samo tu svrhu, da vojnici imadu priliku ubiti zarobljenike kod kakvoga izmišljenoga pokušaja bijega, a kad su zarobljenici ostali mirni te nijesu načinili ni najmanje kretnje, koja bi se mogla tumačiti kao bijeg, nije krvnicima preostalo drugo, nego da sami gurnu svoju žrtvu iz vagona.

Na najveće začuđenje sviju nije otac Junipero pao na tle ni onda, kada su ga već ubili, nego se i dalje držao uspravno na nogama, što su mnogi gledaoci smatrali čudom. Tada se jedan vojnik toliko razbjesnio, da je zgrabio starčevo truplo za kosu te ga tako vukao uz željezničku prugu.

Fratar Humilde, koji se nalazio u kutu vagona, udario je u jecanje, kada je to vidio. No Juniperove ubojice navališe tada na njega te ga stadoše vrijeđati i zlostavljati. Nekoliko kilometara pred Zamorom skinuše i njega s vlaka pa ga ubiše kao i oca Junipera, a lešinu mu baciše u jednu jamu.

Katolici iz okoline saznadoše od nekih vojnika, koji se nijesu slagali sa svojim drugovima, kako su poginuli otac Junipero i fratar Humilde. Neke gospođe dobiše tri dana poslije toga dopuštenje, da smiju sahraniti mrtve ostanke franjevačkih mučenika. Tijelo oca Junipera bilo je pokopano u selu Ekvandureu, a tijelo brata laika Humildea u Zamori.

40. AUGUSTINOVAC ELIA NIEVES.

Dne 9. ožujka 1928. dao je svoj život za vjeru svećenik kongregacije augustinovaca o. Elia Nieves. Časopis »Bolletino storico Agostiniano« donosi ovaj opis njegova života i smrti:

»On se rodio, ima tomu sada četrdeset godina, u župi Huririji (Juriria). Učio je u našem (augustinovačkom) kolegiju u svojem rodnom gradu. Kad je g. 1916. bio zaređen za svećenika, bila mu je povjerena dušobrižnička služba. Odmah se odlikovao svojim krepostima i revnošću u apostolatu. Pun mladosti posvetio se svom snagom ljubavi dušobrižničkim poslovima, te su ga zavoljeli i njegovi poglavari i vjernici. Požrtvovan,

ljubežljiv, znao se žrtvovati sav za sve. I u njegovim službeničkim naporima zateče ga zlokoban Kaljesov zakon. Općinski načelnik onoga mjesta — koje se zove K a n a d a d e K a z a č a s — pokuša da ga predobije za vladu, ali se njegovi napori slomiše o čvrstu i ponosnu vjeru našega oca. On je prvi među svećenicima uskratio poslušnost zakonu od mjeseca veljače 1927., kojim je Kaljes zapovjedio pod najoštrijim kaznama, da se svi katolički svećenici imadu smjesta prijaviti u gradu Meksiku. Otada nijesu svećenici imali više mira. Morali su živjeti sakriveni, gonjeni neprestano mržnjom i progonstvom. Morali su bez odmora bježati iz jednoga kraja u drugi. Ipak nijesu nikada ni uz cijenu samoga života prestajali da vrše svoju službu dijeleći vjernicima svete sakramente. Naš otac nije ostavio svoje župe, nego je potajno nastavio da s pravom revnošću mučenika bdije nad svojim vjernicima i da ih tješi pobudama, a naročito svojim primjerom.

Jednoga dana mjeseca ožujka — bio je to osmi dan u mjesecu — dodoše u Kanadu vojnici i stadoše tražiti »popove« ... Crkvica je bila zatvorena. Vojnici stadoše rušiti glavna vrata. Vijest o dolasku vojnika i o oskvrnjenju crkve brzo se raširila, i odmah se oko crkve sakupilo veliko mnoštvo, koje je zapriječilo Kaljesovim slugama, da nijesu mogli dovršiti svoj rušilački posao.

Otac N i e v e s saznavši za rđave namjere vojnika zaklonio se brzo u jedno obližnje selo. Vojnici doznadoše za taj bijeg pa se i oni zaputiše u selo. Prijeteći jednoj ženi smrću prisiliše je na priznanje, u koju se kuću otac zaklonio. Za nekoliko časaka bio je otac u rukama okrutnih Kaljesovih vojnika. Iste je noći bio doveden u Kanadu, gdje je uz pomnjivo čuvanje straže smio prenoćiti u kući jednoga katolika. On je ponudio deset tisuća lira za oslobođenje oca. Zaludu, jer je već bio došao nalog, da redovnik bude smjesta

ustrijeljen. Pod smrtnu kaznu morao je nalog biti izvršen već narednoga dana.

U devet sati u jutro trebalo je prikazati žrtvu. Tri su mučenika bila dovedena u selo, koje se nalazi u susjedstvu Kanade. Otac je ispovjedio dvojicu seljaka, koji su bili ohrabreni milošću te su rekli vojnicima: »Spremni smo!« Za čas je sve bilo svršeno. Trupla su dvojice seljaka ležala na zemlji okrvavljena. Otac je bio nazočan kod žrtvovanja te ih je hrabrio, neka ne sumnjaju, da daju krv za Krista, koji im je priredio vječnu krunu.

Kapetan je pokušao prijetnjama da pokoleba stalnost oca. On se nije smeo, nego je samo zamolio malo vremena, da se pripravi za veliku žrtvu. To mu je bilo dopušteno. Dugo je molio anđeoskom usrdnošću na goloj zemlji. Žarko ga je meksičko sunce obasjavalo svega. Ustao je smiješeći se anđeoski te je vedro kazao: »Spreman sam!«

Kapetan zapovjedi, da vojnici prebace puške na »gotov s'«. Ali naš otac čvrstim i ljubeznim glasom progovori: »Kleknite, da vam dadnem svećenički blagoslov i s njime svoje oproštenje«.

Vojnici svladani tolikom vedrinom i nadmoćnošću padoše na koljena, i kad su primali blagoslov mučenika, prekrstiše se znakom svetoga križa. Kapetan ostavši porugljivo na nogama nasmijao se drskim smijehom pred tim uzvišenim prizorom. Otac gledajući s bolom tu tvrdoću srca reče: »I za Vas je moj blagoslov i moje oproštenje«.

A kapetan, pun divljaštva, odgovori prezirno: »Ne trebam popovskog blagoslova. Dovoljna mi je moja šešana«.

I on odape dva hitca, a otac pade okrvavljen na zemlju sa slatkim i u nebo uprtim pogledom. Kao da to još nije bilo dovoljno, kapetan mu je ispalio još jedan hitac u glavu.

Glas se raširio po čitavoj župi, i katolici dođoše, da pokupe svete ostanke, te ih u slavlju ponesoše u Kanadu. Pred tjelesima je mučenika bila neprekidna procesija. Svi su dolazili, da cjelivaju ruke i noge. Tjelesa su dvojice seljaka bila sahranjena sjutradan u deset sati, ali otac je ostao izložen sve do večera. To je bio dan slavlja i klicanja Kristu Kralju.

Kada je tijelo očevo bilo sahranjeno, još je bilo gibljivo, a na njegovu je licu odsijevao izraz vedrine i nadzemaljskog blaženstva«.

41. UZBUNA SVJETSKE SAVJESTI.

»Ali tko će vjerno opisat
Prepaćene teške vaje?
Tko li srcem mirnijem slušat
Gorku žalost, koliko je?«

Tih Mažuranićevih stihova sjećamo se, kada mislimo na sadašnji Meksiko. Pero pada čovjeku iz ruke, kada gleda pred sobom prizore goleme tragedije. Državni tajnik Sv. Oca pape kardinal Petar G a s p a r r i najbolje je žigosao zločine meksičkih progonitelja u pismu koje je poslao jednomu američkomu publicisti i preko njega cijeloj američkoj štampi. Tu čitamo i ove riječi:

»Povijest nije vidjela još ničega, što bi bilo jednako tomu progonstvu, čak ni u prvim vremenima Crkve, jer ni u vrijeme samoga Nerona, Kaligule i Domicijana nije vjera bila progonjena u privatnim stanovima, katakombama i cemeterijima (grobnicama). Ali danas se u Meksiku ne trpi ništa, što je ikoliko katoličko, čak ni privatno služenje svete mise ili dijeljenje svetih sakramenata. Ti su čini u brojnim slučajevima kažnjeni smrću, a uvijek barem globama, tamnicom i krvavom sramotom. Smaknuća su na dnevnom redu. Počinja se bez ikave kazne svaka vrsta brutalnih atentata protiv katolika. Upotrebljava se

najzločinačkije nasilje, da katolici budu primorani na otpad od vjere. Unatoč svojemu herojskom otporu nalazi taj n a r o d i s p o v j e d a l a c a i m u č e n i k a jedva koju dušu, koja bi odgovorila

Čiča Sam (Uncle Sam).
Kako latinska Amerika zamišlja sjevernu Ameriku.

na njegova zapomaganja, koja bi ga spasla od propadanja i tako oslobodila cijeli uljuđeni svijet od sramote, koja leži u tom, što ljudi trpe tako bi-

jesno progonstvo usred 20. vijeka, koji se ipak toliko slavi radi kulturnoga napretka. Ako štampa Udruženih Država podigne kao uspješno sredstvo svoj glas protiv toga zla, tada će zaslužiti neumrlu slavu u povijesti prosvjete i vjere«.

Biskup se H u e j u t l e dugo krio među svojim vjernicima, ali je najposlije i on morao pobjeći u Teksas u sjevernoj Americi, odakle je upravio cijelomu svijetu ovaj proglas:

»Civilizirani narodi svijeta! Meksiko propada i strmoglavljuje se možda zauvijek u ponor nevjere i barbarstva (divljaštva). Svijetlo civilizacije, koje je rasvjetljivalo četiri stoljeća njegovu sudbinu, tek što se nije ugasilo. Vjera je pod kaznu zabranjena, njezini su svećenici prognani ili poubijani radi nezasitne mržnje jednoga Nerona, njezine su crkve oskvrnjene, djevice osramoćene, mladi ljudi pokvareni. Naš posjed rasipaju oni, kojima njihovi prihodi nijesu dosta, da udovolje svojoj požudi za bakanalijama. Mi nemamo nikakva kredita, naša je industrija mrtva, poljoprivreda ne donosi više ništa, i u svim dijelovima domovine prijeti sablast gladi. Umorstva su i progonstva preotela mah, tamnice su prenatrpane. Pred tiraninom, koji je žedan kršćanske krvi, ne nalazi milosti ni dob ni spol. U Meksiku nema ni zakona ni ustava, samovolja je tiranina vrhovni zakon, a taj zakon vrše činovnici, koji su nevrijedni toga imena«.

Napokon se ipak čitav svijet počeo dizati protiv nečovječnih meksičkih krvnika. U Americi i u Evropi održali su katolici više tisuća protestnih skupština. U parlamentima su počeli zastupnici stavljati upite, kako vlade njihovih zemalja mogu podržavati prijateljske odnose s meksičkim diktatorima i tlačiteljima. Meksička su državna poslanstva mislila, da će zaslijepiti oči cijelomu svijetu, ako izjave da u Meksiku nema progonstava katoličke vjere, nego da vlada kažnjava samo

one, koje ne će da se pokore državnim zakonima. Farizeji su bili odmah uglavljeni u laži, jer im se dokazalo, da ti »državni zakoni« znače upravo najgore progonstvo.

Ne koristi ništa, ako se upravitelj u M o r e l o s u poziva na »državne zakone«, a njegova naredba glasi: »Svaka osoba, koja traži bilo kakav sakramenat od katoličkoga svećenika, bit će ustrijeljena, a svaka osoba, koja daje zaklonište svećeniku, bit će kažnjena globama...« To je ugnjetavanje i bezakonje najgore vrste. Činjenice su odviše očite, krv mučenika ne da se otrti s ruku krvnika.

Pa i ti krvnici, kada misle, da se nalaze u svojem društvu, priznaju iskreno, da idu za uništenjem katoličke vjere u Meksiku. Kaljes je jedamput huleći rekao: »Tri puta sam se uhvatio u koštac s Kristom i ta tri puta sam ga oborio na tle«. A ministar Tejeda, kojega bi neki htjeli vidjeti kao Kaljesova nasljednika, odgovorio je poljskomu socijalisti V a n k o v i ć u (Wankowicz), kad ga je ovaj upitao, koliko bi najviše svećenika smjelo biti dopušteno u Meksiku: »Što se mene tiče, držim, da ne bi trebalo nijednoga«.

Prosvjedi katolika primorali su najposlije i inovjerce i liberalce, da i oni budu malo pravedniji prema meksičkim katolicima. Probudila se savjest svijeta. Među ostalim listovima osudili su meksička progonstva »Frankfurter Zeitung« i »Neue freie Presse«. Najglasovitiji židovski rabin B e r v a l t (Baerwaldt) pridružio se katoličkim prosvjedima. I engleski su laburisti digli svoj glas protiv »nečovječnih čina Kaljesova režima«. Protestantski »Journal de Geneve« napisao je u broju od 10. svibnja 1928. ovo:

»Svuda krv i smrt. Sve su se strasti razuzdale. Osveta je i odmazda na dnevnom redu. Nijedan kršćanin, pripadao on ili ne pripadao rimskoj Crkvi, ne bi smio više ostati ravnodušan, kada ču-

je, da su počinjena tolika umorstva, da su žrtvovani toliki ljudski životi. Danas nas ne zanima, je li svećenstvo zloupotrebljavalo svoje povlastice ili nije. Stotine vjernika umiru kao mučenici svoje vjere. A stvarati mučenike znači ipak za svaku državu rušenje nesamo moralnog nego i materijalnog stanja. To nas uči povijest na svim svojim stranicama... Meksiko hoće da imade sve znatnije učešće u svjetskoj politici. To je njegovo pravo, šta više, to je i njegova dužnost... Ali njegov će napor ostati bezuspješan, ako se ne bude osnivao na načelima čovječnosti i ako ruke, koje taj napor vrše budu okaljane krvlju«.

42. NAKON OBREGONOVA UMORSTVA.

Kad bi sadašnji meksički vlastodršci bili ikoliko pravedni, morali bi priznati, da su katolici najgrađanskiji i najrodoljubiviji dio meksičkoga naroda. Tko imade uređeniji porodični život od njih? Tko pruža državi jamstvo boljega, čudorednijega i zdravijega podmlatka? Tko je spreman da se za domovinu više žrtvuje od njih? Tko može jače da obuzda meksičke društvene i pojedinačne strasti? Već dugo obećaju obožavatelji revolucije da će Meksiko osjetiti silne blagodati njihovih napora. Mjesto blagodati vidimo samo zlo. Sve je u nazadovanju, samo broj mučenika napreduje. Potraje li ovo klanje i dalje, ne će biti čudo, ako »uncle Sam«, t. j. sjeverna Amerika jednoga dana pripoji najbogatije dijelove Meksika ili možda cijelu državu.

Revoluciju su već davno uspoređivali sa starim grčkim bogom Kronom ili latinskim Saturnom. Kao što se priča, da je Saturno proždirao svoju vlastitu djecu, tako i revolucija proždire upravo one, koji je najviše obožavaju. Od novijih predsjednika meksičke republike rijetko je koji svršio prirodnom smrću. Povorci umorenih predsjednika pridružio se u najnovije vrijeme i general A l v a r o O b r e g o n. Izabran je bio za predsjednika sa nešto više od 100.000 glasova 1. srpnja g. 1928. Dne 1. prosinca imao je da zasjedne po drugi put na predsjedničku stolicu i da ostane na njoj po novom reformiranom zakonu punih šest godina. Nije mu bilo dano ni da započne svoje drugo vladanje, jer ga je 17. srpnja ustrijelio

Jednoruki general Alvaro Obregon.

na jednoj gozbi u prijestolnici polaznik slikarske škole J o s e L e o n T o r a l.

Taj ogavni zločin osuđuje svaki pravi katolik, bez obzira na to, što je Obregon poklao mnogo nedužnih žrtava. Ali Kaljes je mislio, da mu se i tu pruža prilika za nove progone katoličke Crkve. Recimo, da je sve istina, što je Kaljes javio

o atentatorovim priznanjima. Tu imademo onda posla s osobitim zločincem. Jose Leon Toral veli, da je pripadao organizaciji meksičke katoličke omladine i da je atentatom htio pomoći katoličkoj Crkvi. Razgovarao je prije zločina s jednom časnom sestrom, koja je izrekla svoje mišljenje, da bi Obregonova smrt bila blagodat za domovinu. On je pošao na ispovijed i na pričest i tada se kao karikaturista uvukao u gostionu, gdje je ispalio pet hitaca u Obregona. Na osnovu toga priznanja, koje u ovaj mah ne želim pobijati, optužio je Kaljes katoličku Crkvu, a napose meksičke biskupe i svećenike, da oni nose odgovornost za Obregonovo umorstvo.

Ta je Kaljesova optužba licemjerna i do krajnosti neumjesna. Licemjerna je zato, jer se Jose Leon Toral držao prakse, koje se drže revolucionarci, pa zato Kaljes sa svojega gledišta ne bi smio osuđivati kod njega ono, što odobrava u svojim redovima. Neumjesna je ta optužba zato, jer Crkva nikako ne nosi odgovornosti za ono, što je uvijek i svuda osuđivala i što osuđuje također kod Obregonova ubojice. Katolici se zacijelo ne će postaviti na stanovište, da za ljudske čine nose uvijek i svuda odgovornost samo pojedinci. Sv. Pismo staroga i novoga zavjeta poznaje i skupnu odgovornost. Uzmimo na primjer, da koja skupina slavi atentate i osvetnička nedjela, i da koji njezin član pod dojmom toga postane ubojica, palikuća ili razbojnik, onda je posve prirodno i opravdano, da za počinjene zločine ponese odgovornost i sama ta skupina. Za čine, koji proizlaze iz kolektivne psihe, nose krivnju i zaslugu i kolektivni društveni organizmi.

Za katoličku Crkvu ostaje Jose Leon Toral uvijek zločinac i ubojica. Svojim zločinom zanijekao je on poslušnost Crkvi i moralu, što ga ona uvijek i svuda propovijeda. Kod njega nije odlučivao glas Crkve, nego glas revolucije i životinjskih nagona. Crkva uvijek i svuda propovijeda Božju zapovijed: Ne ubij! Ne ubij sebe samoga, ne ubij drugoga! Crkva uvijek naglašava, da se ne smije činiti zlo ni s namjerom, da izađe iz toga kakvo dobro. Obregonov je ubojica ako su istinite Kaljesove vijesti, počinio jedan i drugi grijeh. Time se sam isključio iz redova onih mnogobrojnih meksičkih mučenika i ispovjedalaca, koji se radije daju ubijati, mrcvariti i progoniti, nego da povrijede vjerski i ćudoredni zakon, za koji se bore.

*

Na meksičkoj se pozornici izmjenjuju neprestano nove osobe i novi prizori. U progonstvu su umrli ove godine meksički nadbiskup dr Jose Mora y del Rio i biskup iz Agvaskalientesa Ignacije Valdespino. U Meksiku je opet umro samozvani »patrijarha« raskolničke crkve Joakim Perez Garatuza. Umro je eto i Alvaro Obregon, u kojega su se mnogi uzdali, da će biti blaži od Kaljesa. Borba se nastavlja i dalje, i ta se borba ne će završiti smrću ove ili one osobe. Obregon je bio predstavnik jednoga načela, koje će i bez njega naći svojih predstavnika. Isto tako su i meksički mučenici predstavnici drugoga načela, koje ne će biti zatrto ni smaknućem makar i milijun katolika.

Sloboda je vjeroispovijedanja i bogoslužja u Meksiku potpuno prigušena. Meksički katolici žive kao prvi kršćani u katakombama, zato im je Sveti Otac papa podijelio i neke povlastice, koje su slične propisima u prvo doba kršćanstva. Svećenici smiju prikazivati svetu misu bez misnog odijela, bez svijeća, u svako doba dana, pridržavši samo glavne dijelove. Svjetovnjaci smiju nositi presveti oltarski sakramenat i pričešćivati druge. Ženidbe se smiju sklapati pred dvojicom svjetovnih svjedoka, a obred se imade obaviti naknadno pred svećenikom. Sve je pojednostavljeno, samo

da se borba može što dulje izdržati. Jasno je već unaprijed, na čijoj će strani biti pobjeda. Zločin zalutalog Josea Leona Torala dao je novu snagu meksičkim Neronima i Julijanima Odmetnicima. Kaljes će se po svoj prilici i opet hvastati, da je pobijedio Krista, ali će najposlije i on ili koji njegov nasljednik morati uskliknuti:

Pobijedio si, Galilejče! Pobijedio si, Kriste Kralju!

NAPOMENA.

Budući da su proširenjem knjige troškovi za nju bili odviše porasli, bio sam primoran da već iz gotovog rukopisa izostavim jedan dio građe. Radi nestašice prostora moram izostaviti i popis književnosti, kojom sam se služio. No zato su već u samoj knjizi obilno naznačena sva glavna vrela.

Neki su me naručitelji zamolili, da strana imena budu napisana našim pravopisom onako, kako se izgovaraju. Mogao sam da udovoljim njihovoj molbi istom u posljednjoj trećini knjige. Da ipak i manje obrazovan čitalac uzmogne čitati knjigu bez poteškoća, navodim ovdje, kako se izgovaraju glavna tuđa imena, koja dolaze u prva dva dijela knjige.

Agua Prieta = Agva Prieta. Allende = Aljende. Blanquet = Blanket. Calles = Kaljes. Carranza = Karansa. Casas = Kazas. Comonfort = Komonfort. Cooper = Kuper. Corpus Christi = Korpus Kristi. Cortez = Kortez. Cruz = Kruz. Dieguez = Diegez. Echeverria = Ečeverija. Francisco = Fransisko. Giuseppe conte dalla Torre = Đuzepe konte dala Tore. Hidalgo y Costilla = Hidalgo i Kostilja. Hochipili = Hočipili. Juan de San Miguel = Huan de San Miguel. Juarez = Huarez. Marx = Marks. May = Maj. Orozco = Orosko. Pershing = Peršing. Sacco = Sako. Saltillo = Saltiljo. Seipel = Sajpl. Stecker = Steker. Tritschler y Cordova = Tričler i Kordova. Vanzetti = Vanceti. Vasconcelos = Vaskonselos. Velaspuez = Velaskez. Villa = Vilja.

Od pogrješaka u knjizi molim, da se ispravi na str. 13. u 19. retku odozgo riječ Duranga u T a b a s k a, a na str. 15. u 10. i 11. retku odozdo riječ Indijanaca u I n d i j a c a.

Naravno, da riječ mučenik i svet upotrebljavam u običnom ljudskom značenju ne želeći time dirati nimalo u pravo crkvenog učiteljstva.

U Z a g r e b u, sredinom kolovoza 1928.

PISAC.